

Hodnotová orientace a životní styl českých rodin

Bc. Jiří Verner

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Jiří VERNER
Osobní číslo: C12055
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:

Téma práce: Hodnotová orientace a životní styl českých rodin

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na dopad společenských změn a ekonomické situace na rodinu;
- na změny hodnotové orientace společnosti ve vztahu k partnerství;
- na kvalitu partnerského vztahu v současné společnosti a jeho proměny.

Součástí práce bude sociologický výzkum (kvantitativní) zaměřený na zjištění hodnotové orientace a životní styl českých rodin.

Rozsah závěrečné práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování závěrečné práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Čáp, Jan. Psychologie mnohostranného člověka. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990.

Hendl, Jan. Přehled statistických metod zpracování dat. Praha: Portál, 2006.

Kocourková, J., Rabušic, L. Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006.

Kraus, B., Poláčková, V. et al. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001.

Mareš, P. Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha: Slon, 1999.

Řezáč, J. Sociální psychologie. 1. vyd. Brno: Paido, 1998.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí závěrečné práce: **Mgr. Renata Oralová**
Institut mezioborových studií
Datum zadání závěrečné práce: **30. listopadu 2012**
Termín odevzdání závěrečné práce: **31. března 2014**

V Brně dne 30. listopadu 2012

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

VÍRÍ KEPLER

Jméno, příjmení studenta

V Brně 24. 3. 2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené zájemcem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní Mgr. Renatě Oralové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce je zaměřena na hodnotovou orientaci a životní styl českých rodin. Popisuje klasifikaci typů rodin a podrobně se zamýšlí nad hodnotovou orientací rodin. Analyzuje životní styl postmoderní společnosti a jeho dopad na rodinu. Dále zaměřuje pozornost na nepřehlednou škálu sociálních problémů a naznačuje jejich praktické řešení. Praktická část diplomové práce je věnována výzkumu, jehož cílem je získání názoru jednotlivců na problematiku hodnotové orientace.

Klíčová slova: rodina, děti, žena, muž, hodnotová orientace, životní styl, současná společnost, sociální role, manželství, nevěra, rozvod, sociální pedagogika.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with value orientation and lifestyle of Czech families. The describes classification of families and focuses on the value orientation. Analyses life style of postmodern society and their incidence for families. Next focused for whole spectrum of social problems and suggests theirs practical solutions. The objective of the empirical part is searching for familiar's opinion about value orientation and lifestyle problems.

Keywords: family, children, woman, men, value orientation, lifestyle, present society, social role, marriage, infidelity, divorce, social education.

OBSAH

ÚVOD	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Rodina, její funkce a vztahy ke společnosti	11
1.1 Rodina a její historické postavení	12
1.2 Rodina v pohledu společenských změn	15
1.3 Rodina v ekonomických souvislostech	18
2. Životní styl českých rodin a jejich hodnotová orientace	22
2.1 Typologie českých rodin	22
2.2 Hodnotová orientace českých rodin	26
2.3 Životní styl rodiny jako interakce podmínek prostředí, výchovy a zájmů	30
3. Partnerství jako základ rodiny	35
3.1 Typologie partnerských vztahů v současné společnosti	36
3.2 Vliv hodnotové orientace na partnerství	38
3.3 Nejčastější problémy současných partnerských vztahů	40
3.4 Vliv dysfunkčního partnerství na rodinu	46
4. Manželství včera, dnes a zítra	50
4.1 Společenské, právní a osobní aspekty manželství	50
4.2 Rozvodovost jako současný společenský fenomén	52
4.3 Determinanty institutu manželství v blízké budoucnosti	56
II. PRAKTICKÁ ČÁST	58
5. Výzkum „Hodnotová orientace a životní styl českých rodin“	58
5.1 Praktická východiska sociologického výzkumu	58
5.2 Analýza výsledků zkoumání	61
5.3 Vyhodnocení dotazníkového výzkumu a doporučení	85
ZÁVĚR	91
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
SEZNAM GRAFŮ	97
SEZNAM TABULEK	98
SEZNAM PŘÍLOH	98
PŘÍLOHA Č. 1	99

ÚVOD

Rodina je elementárním stavebním prvkem naší společnosti. Právě rodina se velkou měrou podílí na výchově dětí, na formování jejich názorů, postojů a návyků a vytváří tak biodromální přesah, který každého jedince provází na každém jeho životním kroku. Máme-li se zabývat hodnotovou orientací a životním stylem českých rodin, je třeba podrobněji prozkoumat právě ty oblasti rodinného soužití, kde dochází k utváření základních postojů.

Současná postmoderní společnost je charakterizována ztrátou životních jistot plynoucích z hlubokých sociálních a ekonomických změn, vznikajících jako důsledek globalizace. Zvyšování životní úrovně, zkvalitňování zdravotní péče a zvyšování standardů sociálních jistot, vyvíjí silný tlak na ekonomickou výkonnost jednotlivců, ale především státních celků. Jednostranná snaha o ekonomickou úspěšnost a podřizování se diktátu trhu, společně s dlouhodobou neudržitelností tohoto trendu, potom vytváří celou řadu problémů. Jejich prohlubování a vyostřování v době ekonomického útlumu, či dokonce ekonomických krizí, vede k nekontrolovaným změnám celé společnosti. Tyto sociálně ekonomické změny musí nutně vést ke změně fungování rodiny. Rodinám se tak otevírají nejen nové životní možnosti, ale především nové, v minulosti nepoznané, problémy.

Toto, podle mého názoru, velmi aktuální téma jsem si vybral právě proto, že se týká doslova každého z nás. Společenská naléhavost a jeho osobní blízkost jsou dílčí motivy pro zpracování tématu této práce. Téma rodiny je nejen značně široké, ale také velmi rozmanité. Každá rodina je jiná, každá se pohybuje v jiné sociální skupině, v jiném prostředí. Také životní zkušenosti a životní podmínky rodin jsou natolik různorodé, že veškeré zkušenosti z této oblasti lze jen velmi těžko paušalizovat. Základní rysy problémů rodin ale zůstávají po desetiletí podobné.

Hodnotová orientace a životního styl českých rodin je ovlivněna mnoha globálními a několika zcela specifickými (můžeme je nazvat malými českými) podmínkami. Tak jako se mění prostředí a životní podmínky, tak dochází i ke změnám fungování rodiny. Postupně se začínají objevovat společenské jevy, které jsme v historii české společnosti sice již zaznamenali, ale v posledních desetiletích se prakticky nevyskytovaly. Stratifikace společnosti postupuje ve všech oblastech. Třídní postavení jednotlivých rodin a sociální konflikty se objevují čím častěji, čím rychleji dochází ke změnám základních hodnot

a preferencí spojených s poklesem pocitu sounáležitosti s rodinou a jejími hodnotami.¹ Nárůst sociálně patologických jevů, jako důsledek těchto změn, jen zvýrazňuje potřebu řešení problematiky hodnotové orientace rodin a jejího fungování.

Stěžejní součástí diplomové práce bude především analýza a popis problémů současných rodin v různých životních situacích, se zřetelem na vztah hodnotové orientace a životního stylu. Nastíněná problematika uvedená v této práci, by měla nejen odhalit nejpalčivější problémy a otázky, se kterými se toto téma setkává, ale především by měla být odrazovým můstkem pro návrh řešení. Pro správné řešení je totiž potřebné se nejen podrobně seznámit s postavením dnešních rodin, ale především pochopit jejich postoje, priority a prožívání.

Cíl teoretické části této práce proto nemůže být jen jeden. Prvním cílem diplomové práce popis historického vývoje rodiny, přiblížení teoretických východisek a souvislostí současné hodnotové orientace českých rodin. Důležitou kapitolou je i vztah stavu národní ekonomiky a současné společenské situace k dané problematice hodnotové orientace rodiny.

Druhým cílem teoretické části práce bude klasifikace rodin z hlediska typu, funkce, životního stylu a hodnotové orientace, v závislosti na interakci prostředí, výchovy a postojů partnerů. S tím také souvisí typologie faktorů zatěžujících rodinu, specifikace jednotlivých problémů a hledání příčinných souvislostí mezi a sociální a hodnotovou orientací společnosti a problémy v partnerství. Jedním z podceňovaných sociálně patologických jevů spojených se změnou hodnotové orientace společnosti je přístup k manželství. Zatímco počet rozvodů každým rokem stoupá, sňatečnost naopak klesá k historickým minimům. Neustále se snižující natalita potvrzuje demografické průzkumy předpovídající v následujících desetiletích další stárnutí obyvatelstva. Změny plynoucí z tohoto vývoje a dopady těchto změn se promítnou do zaběhlých vzorců sociálního chování celé populace. Téma hodnotové orientace je tedy nejen aktuální, ale současně i velice naléhavé. Některé vzorce chování a systém sociálního zabezpečení rodiny musíme totiž změnit již „dnes“, abychom „zítra“ předešli zbytečné eskalaci společenského napětí, založené na nemožnosti uspokojit základní potřeby rodiny.

¹ MAŘÍKOVÁ, H., ČERMÁKOVÁ, M.. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 13

Třetí cíl teoretické části práce bude zaměřen na problematiku institutu manželství a možností při kompenzaci negativních společenských faktorů. Samostatnou kapitolou potom bude návrh řešení rodinných problémů a rozvodovosti na půdorysu sociální pedagogiky a její role v této oblasti.

Empirická část práce bude věnována kvantitativnímu sociologickému výzkumu, provedenému dotazníkovou metodou. Tento výzkum bude zaměřen na zjištění, jak tuto problematiku vnímají samotné rodiny a jejich členové a jaká je jejich hodnotová orientace. Výsledkem výzkumu by tak mělo být nejen potvrzení či vyvrácení stanovených složených hypotéz, ale i upřesnění představy o náhledu členů rodiny na jejich životní styl a hodnotovou orientaci. Výsledek výzkumu a následná verifikace či falzifikace hypotéz, by se měly stát odrazovým můstkem pro lepší pochopení problémů rodinného života.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina, její funkce a vztahy ke společnosti

Rodina a její různé formy provázejí lidstvo po věky věků. Muž, žena a jejich děti tvořili základ skupiny, jejíž pojmenování, funkce i velikost procházela v průběhu staletí mnoha proměnami. Svoji nezastupitelnou roli v tomto nekonečném příběhu mají především ty faktory, které rodinu determinují především z hlediska jejího složení, funkčnosti, ale také vedoucího postavení v rodině. Mezi tyto determinanty můžeme zařadit nejen geografické působiště rodiny, víru, podmínky vnějšího prostředí, ale také společenské zřízení a sociálně ekonomickou situaci populace. Rodiny žijící v teplé a úrodné deltě Nilu určitě budou řešit jiné problémy než rodina z ledových plání Aljašky, kde je boj o přežití základním problémem všech obyvatel. Stejně tak je můžeme předpokládat odlišný vývoj rodiny v otrokářské společnosti oproti demokratickému zřízení. Víra v naší postmoderní společnosti ztrácí na významu. Nebylo tomu tak vždy a není tomu tak ani dnes v různých částech světa. Ateistická Evropa se stále potýká s rostoucím úbytkem obyvatelstva, na rozdíl od buddhisticky založené Indie, či proislámsky založených rodin po celém světě. Jednotlivé determinanty nelze chápat izolovaně, protože jejich působení také neprobíhá samostatně, ale ve vzájemné interakci. Teprve jejich společným působením vzniká životní prostředí v jeho nejširším slova smyslu, které ovlivňuje život, vývoj, ale i funkce rodiny. Proto se můžeme setkat nejen s tradiční monogamickou rodinou tvořenou párem muže, ženy a jejich dětmi², ale také s netradičním svazkem více osob (polygamie), či svazkem osob stejného pohlaví (registrované partnerství).³

Po staletí se také vědci snažili odpovědět na otázku, zda jsou pro vývoj rodiny důležitější biologické nebo kulturní faktory. Mnoho teorií srovnávalo člověka s vývojově podobnými zvířaty jako například orangutany a gorily. Odpověď sice není zcela jednoznačná, ale dá se souhlasit s Goodeho tvrzením: „*Man thus depends more on learning than does any other animal cannot develop normally without social contact.*“⁴ Rodina je sociální instituce, která pomáhá částečně řešit problém s transformací člověka jako biologického organismu do jeho lidského bytí. To co člověka odlišuje od zvířat, není jeho biologické podstaty nýbrž schopnost transcendence.

² MOŽNÝ, I. *Rodina mýty a skutečnost*. Brno: Blok, 1990. s. 18

³ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicem, 1974. s. 55

⁴ GOODE, W. *The Family*. New Jersey: Prentice-Hall inc., 1964. s. 11

1.1 Rodina a její historické postavení

Když bůh stvořil zemi, vodstvo, stromy a zvířata, stvořil také prvního člověka, Adama. „Není dobré, aby byl člověk sám.“, řekl bůh a Adama uspal. Vzal jedno z jeho žeber a utvořil z něj ženu, Evu. Když se Adam probudil, zvolal: „*Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla*“ Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem, přál si bůh a tak se i stalo. (Genesis 2) Poté co Adam poznal svou ženu Evu, ta otěhotněla a porodila Kaina a později i druhého syna Abela. (Genesis 4).⁵ Adam, Eva a jejich děti utvořili první rodinu na zemi. Tedy alespoň podle teologických textů zachycených v bibli a přenášených z generace na generaci po tisíce let. Nikdy asi nezjistíme jak pravdivý je této biblický příběh, ale je jisté, že už v tomto prastarém příběhu první rodiny a jejich potomků najdeme mnoho zmínek o problémech a nástrahách, které rodinné soužití přináší. Tento příběh přináší nesčetně poznatků o utváření hodnotové orientace rodin a o postupných proměnnách životního stylu.

Příběh o Adamovi a Evě, jakkoli je starý a mnohokrát vyprávěný, přináší lidstvu nejen příběh samotný, ale sám o sobě byl po staletí jakýmsi návodem, jak se vyrovnat s rodinným životem zasvěceným víře v boha. Víra tak pomáhala celým generacím lidí hledat smysl a správnou cestu životem a biblický příběh Adama a Evy tuto cestu přibližoval i prostým a nevzdělaným lidem. Tento kreacionistický přístup je dnes považován sice za legitimní, nicméně z vědeckého hlediska za překonaný. Zkusme se proto podívat na vývoj rodiny z pohledu většinového, z pohledu evoluční vývojové teorie.

Velké množství sociologických prací uvádí, že rodinu můžeme nazvat „morfostatickou institucí“⁶. Rodina je po tisíce let tvarově neměnná, stejně jako její základní funkce. Vytváří chráněný prostor pro narození dětí, nových pokračovatelů lidského života, spojuje síly při obživě, výchově dětí a chrání rodinu a její členy před nejistotou okolního světa. Bývá pro mnoho lidí jediným pevným bodem v jinak nepřehledném světě. Rodina ovšem není pevným bodem jen pro její členy, ale určitým neměnným prvkem je i pro výzkumníky, kteří se zaměřují na výzkum evoluce společnosti. Zajímavé ovšem je, že určitá strnulost rodinného modelu nebrání dynamickému vývoji společnosti, protože společnost chrání před nepřehledností a brání jejímu

⁵ COSTECALDE, C. Rodinná bible. Praha: Nakladatelství Sloart, 1998, s. 12-18

⁶ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s.14

nekontrolovanému rozpadu.⁷ O morfostatice rodiny svědčí také její minimální proměny v různých obdobích lidské evoluce.

Prvobytně pospolná společnost – se vyznačovala uspořádáním, založeném na příslušnosti k rodu. Žena v této společnosti požívala významného společenského postavení z důvodu její reprodukční funkce, kdy jako matka-rodíčka zajišťovala pokračování rodu. Toto postavení ale ženám v prvobytně pospolné společnosti nezakládalo žádné zvláštní výsady. Příslušnost člena rodu byla založena na principu matrilinearity – mateřské linie⁸. V domovské osadě rodu zůstávali jako pokračovatelky pouze dcery, zatímco mladí muži odcházeli za svými ženami do jiných osad.

Doba kamenná - přináší postupnou diferenciaci rodových osad. Rodové osady se mění v osady sousedské. Postupně dochází k tvorbě soukromého vlastnictví, které se stává příčinou nerovného postavení rodin a později celých rodů a později i osad. V neolitu dochází k diferenciaci k vyhranění mužské a ženské role na zemědělských pracích a při získávání obživy. Žena v průběhu staletí přišla o význačné postavení ve společnosti. U mužů tomu bylo právě naopak. Nezastupitelná role bojovníka, obchodníka, ale také správce rodu, posilovala jeho společenskou prestiž a vládnoucí postavení.⁹

Keltské období – charakter keltské rodiny se již v mnohém přibližoval té současné. Žena měla v rodině významné postavení a měla respekt ostatních členů, především ženy – matky. Mezi další ženské povinnosti patřilo také vaření, tkaní a výchova dětí. Muž rozhodoval o všech podstatných věcech, měl vůdčí postavení. Docházelo k uzavírání manželství. Manželství bylo možné uzavřít na zkušební dobu jednoho roku. Po této době se pár mohl rozejít. Pokud došlo k zavření manželství, žena přinášela věno. Povinností muže potom bylo toto věno zdvojnásobit. V Manželství se rodily v průměru 2 až tři děti. Práva nemanželských dětí byla chráněna a ty se stávaly právoplatnými členy společnosti. Názory tehdejší společnosti byli velmi blízké těm současným, o čemž svědčí i všeobecná tolerance předmanželského sexu. Domácnosti byla tvořena třemi a více generacemi. Ve většině případů žili rodiče společně s mladým manželským párem. Pokud byli staří lidé opuštěni, žili v obecních domech, kde o ně bylo postaráno. Strava byla hrazena ze společných kmenových prostředků. Můžeme proto hovořit o rozvinutém sociálním cítění se starými členy rodu.

⁷ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s.15

⁸ MELUZÍN, M. *Přehled všeobecných dějin v období prvobytně pospolné spol.* Brno: VPŠ 1956, s.33

⁹ MELUZÍN, M. *Přehled všeobecných dějin v období prvobytně pospolné spol.* Brno: VPŠ 1956, s.48

Římská společnost – v tomto období je rodina považována za základní prvek společnosti. „*Elementární hospodářskou i společenskou rodinou byl v Římě Gens, otcovský exogamní rod.*“¹⁰ Otec byl nejdůležitější a nejváženějším členem domácnosti a odráželo se to i na jeho společenském postavení. Mezi nejbližší rodinné členy pak patří manželka, děti a vnoučata. Matka manželka se starala o domácnost, vychovávala dcery a syny, kteří nedosáhli zletilosti. Ostatní příbuzenstvo se rozlišovalo podle typu spojení s otcem a to na pokrevní příbuzenství, nebo osoby jemu podléhající. Do druhé skupiny patřila například manželka, ale také snacha. Mezi povinnosti otce patřilo spravovat rodinu tak, aby byla fungující a pokud možno co největší. Musel proto starat o dostatečný počet potomků a tím o zachování rodové linie. Zabránění vymření rodiny a možnosti jak toho dosáhnout byly zakotveny a i římském právním řádu, který uvádí postupy, jak lze nedostatek vlastních potomků právně eliminovat.¹¹

Středověk – ve středověku panovala všeobecná představa, že žena je tvor labilní, emočně nevyrovnaný a proto nemůže rozhodovat sama o sobě. Žena neměla právo vlastnictví, které bylo pro středověk stěžejní, zejména vlastnictví zemědělské půdy. Na rozdíl od muže neměla právo rozhodování o věcech veřejných. Panoval všeobecný předsudek, že žena nepotřebuje vzdělání a proto byla naprostá většina žen negramotná. Nejdůležitější náplní života ženy proto byla role matky, ochránkyně rodinného krbu¹² Žena také musela umět řídit chod domácnosti a starat se o zásoby. Ve středověku byla relativně tolerována sexuální volnost mužů, kdežto u žen se netoleroval ani náznak ztráty bezúhonnosti. Žena se stávala plnoprávnou manželkou až poté, co porodila dědice. „*Podřízené postavení ženy ve středověku vyplývalo ze zjednodušeného výkladu biblického příběhu o stvoření Adama a Evy.*“¹³

V průběhu manželství se rodilo 10 – 12 dětí. Vysoká porodnost byla kompenzována vysokou úmrtností. Rodina byla ve středověku velmi citlivá na ekonomické výkyvy, dané především obdobími neúrody a následným nedostatkem nebo růstem cen potravin. V takovém období pak prudce stoupala úmrtnost dětí. Středověký pojem rodina – familia – zahrnovala mnohem širší okruh osob než dnes. Nezřídka do ní byli zahrnuti i zaměstnanci a ostatní služebnictvo.¹⁴ Mnohdy bylo obtížné určit, kdo do rodiny patří a kdo ne. Podle

¹⁰ MELUZÍN, M. *Přehled všeobecných dějin v období prvobytně pospolné spol.* Brno: VPŠ 1956, s.207

¹¹ GALÁN, J. *La Vida Amarosa en Roma.* Madrid: Ediciones Temas de Hoy, 1996. s. 67

¹² PETRÁŇOVÁ, L. *Průvodce všedním životem ve středověku.* Praha: Albra, 2005. s. 37-41

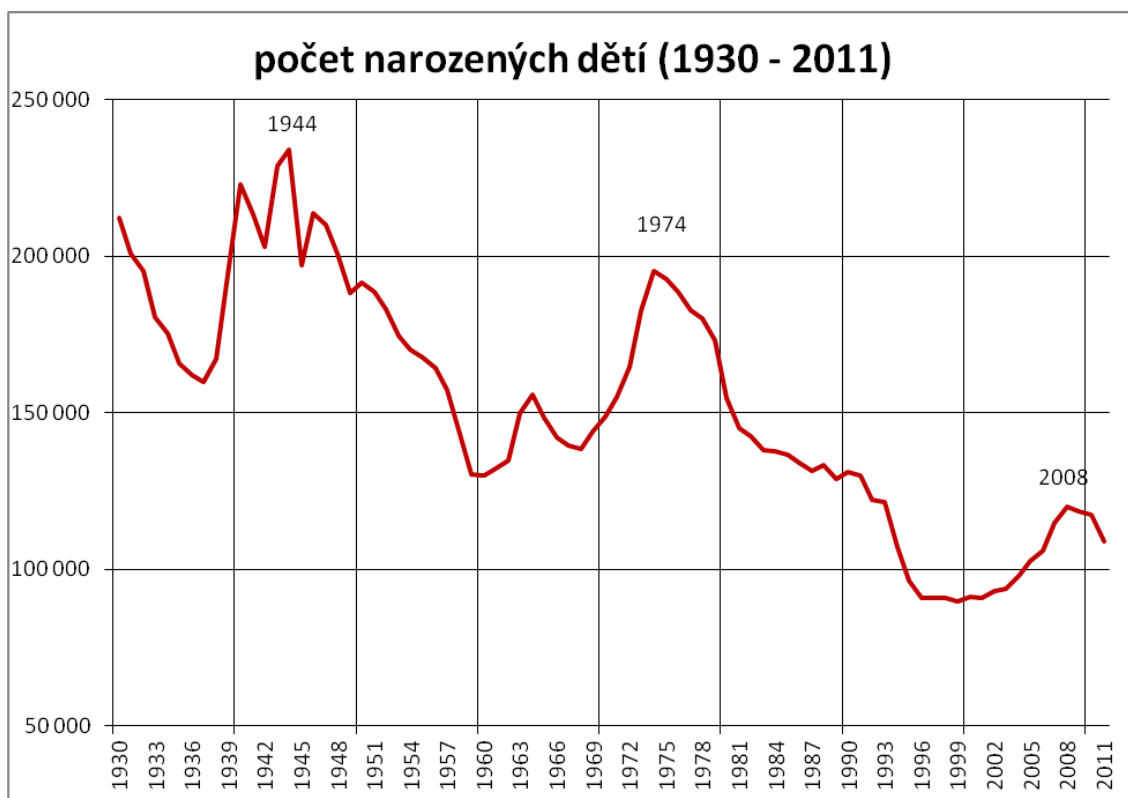
¹³ PETRÁŇOVÁ, L. *Průvodce všedním životem ve středověku.* Praha: Albra, 2005. s. 67

¹⁴ GOETZ, H. *Život ve středověku.* Praha: H+H, 2005. s. 62-87

instrukcí tehdejšího Tereziánského soupisu byli za člena domácnosti považováni lidé, kteří žijí pod jednou hlavou domácnosti a společně se stravují.

1.2 Rodina v pohledu společenských změn

Kořeny uspořádání tradiční současné rodiny můžeme hledat v období konce II. světové války. Právě v roce 1943-1945 došlo v českých zemích k nárůstu porodnosti, danému především euforií z ukončení války a také přirozeným doháněním snížené porodnosti z předválečných let a hospodářské krize. Proto můžeme po válce sledovat nárůst počtu rodin se třemi a více dětmi. Tento nárůst porodnosti ale trval jen krátce. Následně docházelo k postupnému snižování porodnosti. Druhý neméně důležitý nárůst porodnosti byl zaznamenán začátkem sedmdesátých lét 20. století. Obrázek č. 1 ukazuje průběh křivky počtu narozených dětí.

Obrázek č. 1: Porodnost v českých zemích v letech 1930 - 2011

Zdroj: ČSÚ

Zcela zřetelně je možné vysledovat tři špičky porodnosti v letech 1944, 1974, 2008. Zatímco nárůst porodnosti v roce 1944 je jednoznačně způsobený kulturními, ekonomickými a politickými vlivy, nárůst porodnosti v letech 1974 a 2008 je potom

způsoben populačně silnými ročníky, které dospěly do reprodukčního věku. Výrazným znakem je také odsouvání rodičovství do pozdějšího věku.

V roce 1974 se do reprodukčního věku dostala silná poválečná generace, která byla navíc podpořena politicky motivovanou podporou mladých rodin. Státem řízená politika zvyšování porodnosti v období normalizace zaznamenala úspěch v podobě značného nárůstu narozených dětí. Bohužel, tento do značné míry uměle vyvolaný trend sebou přinesl některé negativní jevy spojené se zvýšením natality. Byl to především nedostatek dětského oblečení, zařízení pro předškoláky, ale také základních škol. Komplikované bylo také zajišťování zdravotní péče. Maminky se potýkaly s nedostatkem dětských plen, kočárků, botiček ale především problémem umístění dětí, po skončení, mateřské dovolené, do jeslí a mateřských školek. Po celé toto období dochází k posilování rovnoprávnosti žen a k zapojování žen do pracovního procesu. Žena je na jedné straně stále odpovědná za vaření, úklid domácnosti a výchovu dětí, se kterými zůstává na mateřské dovolené, ale na druhé straně se z ní stává zaměstnankyně, mnohdy i těžkých průmyslových provozů, technických zaměstnání, nebo na vedoucích řídicích funkcích, které byly dříve vyhrazeny jen mužům. Po roce 1989 tento model doznává jen malých změn, a snad s výjimkou žen zaměstnaných v těžkém provozu, přetrvává až do současnosti.

Jak tedy definovat současnou rodinu? Na tuto otázku není lehké odpovědět. Definice rodiny překvapivě není závislá až tak na typu vědeckého pohledu, ale daleko častěji podléhá době svého vzniku a společenskému zřízení. Můžeme se proto setkat s všeobecně vžitou představou, že společnost se skládá z rodin a proto tedy, že rodina je základ společnosti (státu). Tento názor vznikl na konci 17. Století a je plodem osvícenství a racionalismu, který si přírodu i společnost uspořádával do přehledných racionálních schémat. Chevalier de Jacourt ve Velké francouzské encyklopedii uvádí, že rodina je společnost, jež tvoří základní výbavu a přirozený stav člověka.¹⁵ Dále potom vysvětluje, že rodina je nejpřirozenější a nejstarší ze všech společenství a proto můžeme tvrdit, že lid i národ je složený z neurčitého počtu rodin.

Konec 19. století sebou ale přinášel i jiné představy o tom, jak je rodina chápána. Především šlechta a patriciové rozuměli pod slovem rodina totéž co pod slovem rod. Pro ně rodina představovala především svazek k udržení moci a majetku, jehož jednotícím prvkem byla společná krev. Podstatné přitom bylo, že pro udržení moci byly v případě

¹⁵ MOŽNÝ, I. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1987. s. 5

potřeby dosazovány na vlivná místa i osoby pokrevně nepříbuzné. Takové široce pojaté rodině se pak francouzsky říkalo: „*clientelle*“¹⁶. Moderní chápání rodiny ovšem opouští tyto archaické představy a je reprezentováno tvrzením, že dnešní uspořádání odpovídá párové monogamické rodině, kde muž, žena a jejich děti tvoří společnou domácnost.

Psychologický slovník definuje rodinu jako skupinu osob spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, ale také vzájemnou odpovědností a povinnostmi pomoci.¹⁷ I v tomto pojetí se tak setkáváme nejen s pokrevním poutem ale také se společným zájmem celé skupiny nazývané rodinou.

Teorie, které zpracovávají základní pojetí rodin, se ve větší míře začínají objevovat v polovině minulého století. Je třeba zmínit, že i přes mnoho význačných pokusů se dosud nepodařilo vytvořit všeobecně respektovaný model rodiny, který by byl platný interdisciplinárně, ale také multifunkcionálně. Teorie rodiny jsou proto vždy závislé na způsobu zaměření autorů. Mezi nejčastější zaměření tak patří biologický, historický, psychologický, sociologický či ekonomický náhled autorů na teorii rodiny.

V nejobecnější rovině vidí rodinu Máchová, která ji definuje jako společensky schválenou formu stálého soužití skupiny osob, které jsou spojeny manželskými, pokrevními nebo adopčními vztahy. Tyto osoby spolu zpravidla bydlí a realizují sociálně uznávanou dělbu úkolů a rolí, z nichž nejzávažnější se týkají výživy a výchovy dětí.¹⁸

Sociologický pohled reprezentuje Možný, který rodinu popisuje jako: „*základní, sociálně regulovaný útvar společnosti, která prochází v průběhu lidské historie složitými strukturálními a funkcionálními proměnami. Rodina je chápána jako nenahraditelná a rozhodující společenská jednotka, jejímž prostřednictvím se realizuje proces socializace a akulturace individua.*“¹⁹

Oproti předchozím pohledům stojí náhled užší, spíše sociálně psychologický kde: „*Rodina je malou specifickou, primární, uzavřenou a neformální sociální skupinou. Strukturu rodiny potom představuje výčet všech jejích členů a souhrn všech příbuzenských vztahů mezi nimi. Dynamika rodiny je dána souhrnem všech sociálních interakcí.*“²⁰

¹⁶ MOŽNÝ, I. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1987. s.6

¹⁷ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. s. 512

¹⁸ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicuum, 1974. s.36-37

¹⁹ MOŽNÝ, I. 1990 in MLCÁK, Z. *Dysfunkční rodina*. Ostrava: Atelier Milata, 1996. s. 5.

²⁰ MLCÁK, Z. *Dysfunkční rodina*. Ostrava: Atelier Milata, 1996. s.6

Hledali bychom oporu rodiny v českém právním řádu, zjistili bychom, že český právní řád rodinu obecně nevymezuje. Občanský zákoník v platném znění se sice o rodině zmiňuje, ale pouze okrajově a ne zcela určitě, například při vrácení daru. Definicí rodiny kupodivu neobsahuje ani Zákon o rodině 94/1963 Sb. v platném znění. Rodinu zmiňuje pouze v souvislosti s uzavřením manželství.

1.3 Rodina v ekonomických souvislostech

„Peníze jsou vždy až na prvním místě.“ Materiální zajištění rodiny bylo vždy jednou z jejích základních funkcí. Nešlo jen o získání potravy, ale v průběhu staletí také o hromadění dobytka, pozemků, otroků a v průběhu průmyslové revoluce o hromadění výrobních prostředků. Spojování rodin manželstvími za účelem udržení nahromaděného majetku a mocenského vlivu v 18. a 19. století bylo považováno za společenský standard. Současná postmoderní společnost, často nazývaná konzumní²¹, přenáší ekonomickou roli rodiny do sféry vydělávání peněz pro masovou spotřebu, diktovanou většinou společností.

Muž byl po staletí považován za živitele rodiny. Role ženy byla spatřována ve starosti o děti, domácnost, rodinu. Ve druhé polovině 20. století však dochází k emancipaci žen a ke změně sociálních rolí ve společnosti. Žena nabyla nejen volební právo a celkovou rovnoprávnost, ale díky jejímu vstupu na pracovní trh i velkou míru nezávislosti na muži. Dnes je tedy žena z velké míry finančně nezávislá. Nepotřebuje muže, aby jí ulovil něco k jídlu, když ho prodávají v samoobsluze. Nepotřebuje muže k vybudování domova, když si na byt může vzít hypotéční úvěr. Nepotřebuje muže, aby ji chránil před ostatními muži a predátory. Od toho máme policii. Tento vývoj založený na postupné ekonomické nezávislosti žen má ale i svoji negativní stránku. Žena postupně ztrácí racionální důvody zůstat s mužem, který podle jejích představ není ideální. Biologicky je ovšem muž nezastupitelný, zvláště pak při zachování rodu. Faktem ovšem zůstává, že nezávislost žen je jedním z podstatných příčin rozvodovosti. Emancipaci žen ovšem není možné považovat jako důvod k rozvodu. Mezi rozvodovostí a emancipací je ovšem kauzální nexus.

²¹ MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD, 2008, s. 45

V typické dnešní rodině tráví muž i žena většinu v zaměstnání. Jejich pracovní nasazení je velmi podobné, avšak ženy mají plat v průměru o 29% nižší²². Zdá se, že je to stále důsledek historických konsekvencí. Pravdou ale zůstává, že rodinný rozpočet složený z výdělků obou partnerů, podstatně zvyšuje životní úroveň rodiny a zvyšuje její sociální stabilitu. Finanční zajištění rodiny má nezanedbatelný vliv na vývoj a výchovu dětí vyrůstajících v rodině. Je těžké přiznat, že životní úroveň a materiální zabezpečení dětí je nutné, aby ve škole nedocházelo k jejich sociální ostrakizaci. Nezřídka se totiž ve školách setkáváme s „kastováním“ podle toho jaké oblečení děti nosí, jaký mají mobilní telefon, nebo jako do školy jezdí. Zvláště patrné je to u dětí druhého stupně základních škol, které ještě nemají možnost vidět finanční situaci rodiny v realistických a širších souvislostech a ústrky spolužáků velmi špatně snášejí. Děti si ve škole už nenadávají do „šprtů, vejtahů a žalobníčků“, ale urážejí se slovem „socko“.

Manželství a rodinu nezřídka potkávají i dlouhodobě nepříznivé či dokonce krizové situace. Nezaměstnanost, nemoc, úmrtí jsou situace, které sice mnohdy nemůžeme ovlivnit, ale o to častěji mohou nastat. Manželství v těchto situacích vždy prožívá určitou zkoušku, při které se ukáže, na jak pevných základech stojí. Dopad prakticky všech uvedených situací se nejvíce projevuje v oblasti finanční. Diverzifikace příjmů mezi ženu a muže často pomůže těžké období překonat. Dva jsou vždy víc než jeden a pokud manželé a rodina drží pohromadě, je každé životní neštěstí o něco lehčí. Pokud však rodina neumí nebo nemůže své problémy vyřešit sama, má i případě využití sítě sociálního zabezpečení státu lepší výchozí pozici. Stát si je vědom, že rodina s dětmi, zvláště těmi malými, je velmi zranitelná a proto se snaží je chránit. Rodina tak může žádat o různé sociální dávky a příspěvky.

V poslední době často slyšíme o zneužívání sociálních dávek a parazitování na sociálním systému státu. Některé rodiny podle médií využívají štědrost státní pomoci a spoléhají na ni více, než na vlastní obživu. Většinou se jedná o rodiny s nadprůměrným počtem dětí, jejichž rodiče nepracují a svým dětem neposkytují ani průměrnou životní úroveň. V odborné literatuře se často vyskytují přesvědčení, že tento problém se týká především romského obyvatelstva. Podobný názor uvádí např. Máchová²³ i Dunovský²⁴.

²² PLATY.CZ. *Rozdíly mezi platy mužů a žen* [online]. 2014 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.platy.cz/analyzy/rozdily-mezi-platy-muzu-a-zen-jsou-nejvyssi-kolem-ctyriceti-let/50126#.UzBML6wo_IV>

²³ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicem, 1974. s. 147

²⁴ DUNOVSKÝ, J. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: SEVT, 1986, s. 20

Ekonomická stabilita rodiny úzce souvisí i se sestavováním rodinného rozpočtu a plánování výdajů rodiny. Uvážlivé přistupování k finančním otázkám a řešení problémů vznikajících díky jejich nedostatku, jsou také důležitým výchovným aspektem. Dítě, které již od útlého dětství vidí konstruktivní a zodpovědný přístup k penězům, chápe, že problémy jsou všude, ale musí se řešit s rozumem a s citem. Takové dítě má v dospělosti mnohem větší šanci, vyrovnat se se životními finančními nástrahami. Právě proto MŠMT uvažovalo v roce 2012 o zavedení povinné výuky zaměřené na zvyšování finanční gramotnosti dětí.

Opět se přesvědčujeme o tom, že dobře fungující rodina je nenahraditelná nejen pro zdárný vývoj dítěte, ale také pro společnost a národ. „*Rodina je totiž základní společenský subsystem, který zabezpečuje primárně individuální a celospolečenské zájmy a potřeby.*“²⁵ Řešení problematiky afukčních a dysfunkčních rodin by proto mělo být věcí celé společnosti.

Dílčí závěr – rodina a její různé formy provázejí člověka od nepaměti. Původní postavení rodiny jako ne zcela přesně definované skupiny lidí spojených rodovou linií se v čase značně diferencovalo. Docházelo nejen k rozdělení mužských a ženských činností, ale také růstu důležitosti genderových rolí. Po staletí docházelo k tvorbě rodinných rituálů, ke specifikaci manželských povinností, k tvorbě právních obyčejů v otázkách vlastnictví, manželství, ale především dědictví. V začátcích lidského pokolení byl život a smysl a fungování rodiny zaměřen pouze k překonání nepříznivých přírodních podmínek a zachování rodu. Později s příchodem víry, náboženství, průmyslové revoluce a demokratizace společnosti dochází k vyrovnání a vyvážení postavení žen a mužů ve společnosti i v rodině. Na tomto místě nutno zmínit, že dnes automatické volební právo žen, nemá v některých zemích dlouhého trvání. Například ve Švýcarsku, na federální úrovni, bylo volební právo žen uzákoněno až v roce 1971 a v Lichenštejnsku dokonce až v roce 1984. Jeden ze švýcarských kantonů zavedl volební právo žen až na základě rozhodnutí soudu v roce 1991.²⁶

Ruku v ruce s výše uvedeným vývojem docházelo i vývoji hodnot uznávaných v rámci rodiny. Zatímco v počátcích lidské civilizace to byl převážně boj o život, potravu a pokračování rodu, později docházelo k postupnému vývoji, který dospěl až do současnosti. Právní úprava současné rodiny a rodičovství poskytuje rodině

²⁵ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 115

²⁶ STRMISKA, M. *Politické strany moderní Evropy*. Praha: Portál, 2005, s.328

a především dětem nejen potřebnou právní úpravu, ale také určitou ekonomickou ochranu. Nejedná se přitom jen podporu rodin s dětmi, ale i o určité pojistky v podobě vzájemné vyživovací povinnosti mezi členy rodiny.

2. Životní styl českých rodin a jejich hodnotová orientace

Bez nadsázky se dá tvrdit, že hodnotová orientace muže a ženy je základní determinant kvality jejich vztahu. O manželství a partnerství můžeme říci, že je to závazek na celý život. A to i v případě, že později dojde k rozpadu partnerství- manželství a tím i rodiny. Společná minulost, kus prožitého života a velmi často i společní potomci jsou silné spojovací články, které nejde jednoduše eliminovat. „Právě o rodinných hodnotách můžeme říci to, že umožňují nadřazovat úzce egoistickému zájmu jedince zájem vyšší a tím získávat pocit platnosti pro život, nacházet podstatu své činnosti spíše v tom, že dávám, než že беру.“²⁷ Elektický model rodiny popisuje i Mlčák²⁸, který mezi čtyři základní rodinné komponenty uvádí:

- hodnotová a postojová orientace rodiny,
- struktura rodiny,
- intimita,
- osobní autonomie.

Mlčák dále uvádí i dva rodinné procesy:

- dynamika rodiny,
- komunikace v rodině.

2.1 Typologie českých rodin

Základní funkce rodiny zůstávají po staletí prakticky stejné. Je proto důležité na ně nahlížet z hlediska historického, kdy rodina a společnost jsou na sobě oboustranně závislé. Máchová²⁹ uvádí, že rodina plní pro společnost následující funkce:

- ekonomická funkce,
- výchovná funkce,
- biologická funkce,
- emocionální funkce.

²⁷ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicem, 1974. s. 93

²⁸ MLČÁK, Z. *Dysfunkční rodina*. Ostrava: Atelier Milata, 1996. s. 9

²⁹ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicem, 1974. s. 43

Ekonomická funkce rodiny byla dříve spatřována nejen ve smyslu materiálního zabezpečení, ale také ve smyslu výrobním. Avšak dnes je tento „výrobní“ náhled na rodinu zcela přežitý.

Výchovná funkce rodiny dnes patří k jejím základním funkcím. Toto se domnívá i většina respondentů výzkumu, jehož výsledky jsou vedeny dále. V nedávné minulosti sice panovala společenská představa, že výchova spadá především do sféry školství, dnes však od škol očekáváme spíše socializace a vzdělávání dětí. Hodnotová orientace rodičů se tak nejvíce projevuje právě ve výchovných stylech.

Biologická funkce byla po celá staletí ztotožňována s funkcí rozmnožovací. Teprve s monogamizací partnerských vztahů dochází k posunu biologické funkce rodiny také na oblast uspokojování sexuálních potřeb partnerů. „*Párová monogamická rodina je instituce, kterou si naše civilizace vybudovala jako způsob ochrany reprodukčního procesu.*“³⁰

Emocionální funkce rodiny se uplatňuje především mezi partnery, mezi rodiči a dětmi a mezi sourozenci. Její hlavní význam ale můžeme spatřit při vytváření lidské emocionality jak celku. Rodina je o emocích a její prostředí je jich plné. Vztah mezi rodiči je totiž založen na neustálých drobných konfliktech, které plynou z protichůdných potřeb čerpat v rodině oporu a zároveň si zachovat určitou dávku vlastní svobody. Najít tu správnou míru, je jeden z nejtěžších úkolů, který před rodinou a jejími partnery stojí. Tento motiv se totiž opakuje v období dospívání dětí, které hledají svoje životní názory a často se ostře vymezují vůči všemu, co vymezuje jakoukoli autoritu a konformitu. Taková rodinná situace je potom emocemi přímo nabita.

Současnost nám přináší mnohé nové pohledy na rodinu. Klasifikovat rodinu tak můžeme podle velkého množství kritérií od její velikosti, typu výchovy, přítomnosti dětí, partnerů, prarodičů, ale také na základě sociálního zařazení a mnoha dalších kritérií. Současná odborná literatura³¹ se shoduje na několika hlavních významech pojmu rodina:

- **základní rodina** – často nazývaná též nukleární, zahrnuje matku, otce a jejich děti, žijící ve společné domácnosti,
- **rozšířená rodina** – pak zahrnuje i prarodiče, strýce, tety a další osoby, obecně nazývané příbuzní,
- **orientační rodina** – okruh osob, ve které se jedinec narodí,

³⁰ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 21

³¹ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicem, 1974. s. 34

- **rodina rozmnožující** – tento pojem patří zcela nově založené rodině, která vzniká příchodem dvojice partnerů ze svých původních rodin.

Právě hodnotová orientace a osobnost rodičů je primárním tvůrcem výchovných stylů v rodinách. Popisem těchto výchovných stylů se věnuje celé řada autorů např. Helus a Kulič, E. Spranger, J. Veselý, A. Weber, Makarenko nebo Correl. Kromě hodnotového žebříčku a osobnosti rodičů se na výchově odráží i celá řada dalších faktorů, které vzájemnou interakcí formují výsledný výchovný styl. Mezi těmito faktory je možno nejčastěji objevit i vzdělání, materiální zabezpečení, politickou situaci, ale také osobnostní rysy dítěte. *„Rodiče s vyšším než základním vzděláním mají větší nároky na dítě a podmiňují svůj vztah k němu jeho úspěšností, delegují jej za sebe do dalšího života.“*³² Proto se můžeme setkat s celou řadou případů, kdy středoškolsky vzdělaní rodiče projektují své ambice do vysokoškolského vzdělání svých dětí, či plánují jejich kariéru jako profesionálního sportovce, na základě jejich vlastních nesplněných přání a tužeb. Mnohdy se ale toto přání rodičů neshoduje s přáními a hlavně schopnostmi jejich dětí. Hintaus také formuluje extrémní či patoplastické výchovné styly:

- výchova bez lásky,
- výchova hýčkající,
- výchova omezující,
- výchova založena na kázni a poslušnosti,
- výchova s nesrozumitelnými požadavky,
- výchova ambiciózní,
- výchova ponižující.

Běžné výchovné styly:

- **autoritářský styl** – vyznačuje se vyžadováním naprosté poslušnosti, vydáváním zákazů, trestáním a potlačováním jakéhokoli projevu samostatnosti či nesouhlasu dítěte,
- **liberální styl** – minimální omezování dítěte a maximální volnost, tím se tento výchovný styl vymezuje. Dopad na dítě však není pozitivní. Samo potom nedokáže rozeznat hranice vhodného chování,

³² HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 28-45

- **demokratický styl** – vyznačuje se adekvátním uplatňováním autority rodičů, ale také svobodné vůle dítěte. Dítě je vedeno k vlastnímu úsudku a jeho vývoj je korigován správným nastavením patřičných mezí. Je kladen důraz na potřeby dítěte a jeho schopnosti.³³

Není asi nutné zdůrazňovat, že právě demokratický styl výchovy je doporučovaným nejvhodnějším stylem výchovy. Většina rodičů však nad teorií výchovy dětí příliš nepřemýšlí. Podléhají klamu, že pokud umí dítě zplodit, umí ho i vychovat. Správnou výchovu ovšem s fyzickým aktem rozmnožování nelze srovnávat. Zatímco první pojem je na úrovni kognitivní a behaviorální, rozmnožování má základ v pudech a fyziologických procesech.

„Ve výchově se uplatňují i rozdíly etnické. Od běžného sociálního standardu se odlišuje výchova v rodinách romských. Výchova u tohoto etnika vyrůstá z rodových tradic a zvyklostí a odráží etickou a hodnotovou orientaci dané subkultury.“³⁴ Poslední hledisko dělení rodiny zohledňuje přítomnost rodičů ve společné domácnosti. Dle tohoto kritéria můžeme rodinu dělit na:

- rodinu úplnou,
- rodinu neúplnou.

Pro správný vývoj dítěte je vhodné, pokud dítě má kolem sebe nejen ženský, ale také mužský vzor. Zatímco žena je nositelem mateřských a rodinných hodnot, od muže se potom očekává spravedlivé uplatňování autority a moudrost. Neúplná rodina může mít různé seskupení. Nejčastější výskyt neúplné rodiny je následkem vysoké rozvodovosti. Díky soudním rozhodnutím zůstávají děti v péči matky. Neúplná rodina je tak nejčastěji charakterizována samotnou matkou a jejími dětmi. Méně častým jevem je samotný muž, vychovávající dítě bez matky. Tragickou, avšak nezanedbatelnou skupinu, tvoří děti vyrůstající bez obou rodičů. Nejčastěji se to dotýká odložených dětí, nebo dětí umístěných do náhradní péče. Dlužno dodat, že neúplné rodiny existují od nepaměti. V průběhu generací se ovšem mění příčina tohoto jevu. Zatímco v historii neúplná rodina vznikala z důvodů úmrtí jednoho z rodičů ve válkách či na nemoci, dnes je hlavním důvodem rozpad partnerských svazků. Svým způsobem se na tom podílí i skutečnost, že ženy jsou dnes na mužích prakticky nezávislé a mají stejná práva.

³³ FRIEL, J. Le ROCH, L. Sedm největších rodičovských omylů. Praha: Portál, 2014, 184 s.

³⁴ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 48

2.2 Hodnotová orientace českých rodin

Dnešní společnost pod pojmem hodnota rozumí především cenu. Diktát společnosti velí vše přepočítávat na peníze. Úspěšnost lidí se často poměřuje tím, kolik vydělávají, v jakém autě jezdí, jakou značku oblečení nosí a jak často si mohou dopřát luxusní dovolenou. Jistě, materiální zabezpečení je pro člověka důležité, ale znamená hodnota opravdu jen peníze? *„Hodnocení každého jedince je ovlivněno zvyklostmi a mravy dané společností a subkultury, v níž žije. Hodnotová orientace se vytváří v průběhu jeho života jak z vrozených dispozic, tak i vlivem různých vnějších činitelů, kterých je v okolí jedince nespočetně.“*³⁵ Hodnoty a hodnocení mají pro člověka velmi důležitý význam. Tento proces, utvářený lidskou psychikou, je součástí života každého z nás. Setkáváme se s ním od dětství až do pozdního stáří. V procesu hodnocení se projevují nejen prvky osobnosti člověka, ale jeho hodnotící kritéria a postupy jsou determinovány sociálně. Při hodnocení proto velmi často používáme obecně platná měřítká, jako jsou například hezký – škaredý, drahý – levný, užitečný – zbytečný, žádoucí – nežádoucí. Každá oblast lidského vnímání má přitom vlastní hodnotící kritéria. Při výběru životního partnera budeme nejspíš uplatňovat kritéria, jako jsou přitažlivý – nepřitažlivý, hubený – tlustý, zamlklý – mluvný. Při nákupu automobilu potom použije zcela jiná kritéria jako drahý – levný, bezpečný – nebezpečný, moderní – zastaralý apod. Abychom však mohli cokoli hodnotit, je třeba to prvně poznat. *„Hodnocení je tak nedílnou součástí dialektického procesu poznání. Proces poznávání má různé stupně hloubky.“*³⁶

Pro úspěšnost partnerství a tím i stability rodiny je významná kompatibilita osobní a životní historie. *„Každý jedinec si do partnerství přináší i svoji minulost a role osvojené v rodině. Význam mají i vztahy ke svým rodičům, životní styl a hodnotový systém.“*³⁷ Při výběru partnera tedy záleží na celém souboru hodnot. Bohužel, ne všechny hodnoty jsou na první pohled viditelné. Proto by se partneři měli důkladně poznat před tím, než spolu uzavřou manželství nebo dlouhodobé partnerství. Dá se tvrdit, že u velké části rozpadajících se partnerství je na vině právě nedostatečné poznání partnera, které později vyústí v nepřekonatelné názorové rozdíly. *„Jako hodnoty mohou vystupovat všechny jevy, předměty a procesy, které ve svém celku tvoří objektivní realitu.“*³⁸ Již dříve bylo

³⁵ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 125

³⁶ VELEHRADSKÝ, A. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1978, s. 11

³⁷ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 19

³⁸ VELEHRADSKÝ, A. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1978, s. 11

naznačeno, že hodnoty můžeme spatřovat nejen v materiálním ale i filozofickém či duchovním směru. Posuzování hodnot potom může sloužit také jako rozhodující motivace pro konání jedinců. Hodnotový systém každého jedince se tvoří v průběhu jeho života na základě jeho sociálních podmínek. Hodnoty tak přímo souvisí s jeho potřebami, zájmy a přáními. Dává tak přednost tomu, čemu přisuzuje větší hodnotu, tedy tomu, co považuje za důležité. Stejný princip je potom uplatňován v partnerském a rodinném životě. Rozdíl je ovšem v tom, že v rodině skládající se z více členů, je třeba reflektovat hodnotový systém více osob. Příkladem obtížného hledání společných hodnot je vícegenerační soužití.

Opusťme ale teoretickou rovinu a podívejme se na to, jakou hodnotovou orientaci dnes můžeme pozorovat u českých rodin. Stačí se podívat kolem sebe a na první pohled odhalíme některé zcela zjevné hodnoty, které dnešní rodiny vyznávají. Mnoho z nich uvádí Mühlpach³⁹ jako obecné hodnoty současné konzumní společnosti. Zastavme se především u těch záporných:

- **masová spotřeba** – tomu musí odpovídat také masová výroba a odpovídající příjem rodiny. Důsledkem je honba za vysokými výdělky, omezení trávení volného času s rodinnými příslušníky, omezení komunikace. Častým projevem masové spotřeby je také trávení volného času v nákupních centrech, která se stávají cílem sobotních výletů některých rodin,
- **hédonismus** – je projevem rozkladu morálky. Prožívání slasti a zábavy je u mnoha rodin nejvyšší hodnota. Chod rodiny je tak omezen pouze na tento cíl. Většinou se toto chování týká spíše mladých a nezralých rodičů,
- **atomizace a přexponování individualismu** – nekritické prosazování vlastních zájmů na úkor ostatních a egoistické chování vůči ostatním členům rodiny. Příkladem tohoto chování může být „časový parazitismus“⁴⁰, který mnohem častěji uplatňují muži. Jako živitelé rodiny se domnívají, že mají právo na volný čas, který potom tráví sportem nebo posezením s přáteli v hospodě,

³⁹ MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD, 2008, s. 12

⁴⁰ VONDROVÁ, A. Nejčastější důvody rozpadu manželství [online]. 2010 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/190239-nejcastejsi-duvody-rozpadu-manzelstvi.html>>

- **sexuální revoluce** – týká se především mladých rodin. Je přeceňován význam partnerství pro uspokojování sexuálních potřeb. Sexuální experimenty, často přesahující rámec rodiny a končící nevěrou obou partnerů,
- **masová kultura** – „dne 21.3.2014 sledovalo TV Nova 75% diváků, podíl sledovanosti ČT 2 činil 1%.“⁴¹ Tento konkrétní příklad ukazuje rozdíl ve sledovanosti masové kultury, vytlačující kulturu „vysokou“. Česká rodina se chce nechat pasivně bavit a moc u toho nepřemýšlet. Svým způsobem se na tomto jevu projevuje i dnešní svět, který na jedince klade velké nároky a vystavuje ho extrémnímu psychickému tlaku,
- **sekularizace** – odklon od tradiční křesťanské víry je v naší zemi důsledkem německé okupace a následným vítězstvím ateistického státního zřízení, vedeného Komunistickou stranou. Odklon od náboženství sebou přinesl i odklon od tradičních hodnot a ideálů.

Současná společnost, více než kdy jindy, přikládá velký význam tělesnému vzhledu. Přemrštěná snaha o ideální postavu je vlastní mnoha ženám. Motivem pro jejich chování je také to, že dnešní muži při výběru partnerky považují její vzhled za jednu z nejdůležitějších vlastností. Mužům je v médiích předkládán vzor, jak má ideální žena vypadat. Bohužel, mediální obraz ženy se s realitou skoro nedá srovnat. Herečky, modelky a moderátorky často nedosahují ani průměrné váhy, která by odpovídala jejich výšce. Miliony žen se potom trápí držením diet, které jim mají zajistit hezčí postavu a zájem mužů. Vždyť co může být pro ženu horšího, než když se její partner otáčí za mladší a hubenější.

***Holky neblbněte!** Muži většinou modelingové soutěže příliš nesledují. I moje oko spočinulo na tělech finalistek soutěže Swarzkopf Elite Model Look 2011 úplnou náhodou, když jsem ve zpravodajském bloku zhlédl krátkou reportáž. A docela jsem se polekal. Mezi některými docela pěknými dívkami vykukoval stejný počet zvláštních postav, které jsem už někde viděl, ale nemohl si vzpomenout kde. Vyzáblé postavy s vystupujícími klouby na ruce a nohou se nápadně podobaly postavám těl podvyživených válečnými útrapami. Nevěřil jsem vlastním očím, že mladé dívky, některé v takřka dětském věku, mají reprezentovat módní trendy a normy krásy dnešních dní a přitom působí tak nezdravě*

⁴¹ Mediamania. *Denní sledovanost* [online]. edit. 2014 [cit. 2014-03-26]. Dostupný na WWW: <http://mediamania.tyden.cz/rubriky/statistiky/denni-sledovanost-21-3-2014_301852.html>

až odpudivě. Nejsem zastáncem špeků a neforemných tvarů, ale co je moc, je příliš. Holky, copak je něco špatného na drobném bříšku? Copak o 3 mm větší zadeček je něco zavržení hodného? Copak noha, jejíž kost je přirozeně obalena svalovinou a možná i troškou tuku je něco nepatřičného? Odpověď zní ne! Naopak vyhublé kostnaté tělo, propadené lící kosti a nohy s trčícími klouby k přirozené postavě zdravých dívek nepatří.

Sám jsem otcem pomalu dorůstající dcery. Budu rád když se za ní budou kluci otáčet a když její postava bude přitažlivá pro mužské oko a nebude odpuzovat ani to ženské. Vedu ji ke sportu, zdravé stravě, přirozenému pohybu a také k přesvědčení, že dokonalost ženského těla není jen ve tvarech, velikosti, celulitidě a hmotnosti. Tělo tvoří také hlava, mozek, ale především duše každé dívky. Dokonalost těla je jedna z nejpomíjivějších hodnot lidského života. A přitom samotná definice dokonalého těla, kterou se snaží modelingové soutěže stanovit, je naprosto mylná. Dokonalé tělo neexistuje už proto, že každý muž má o dokonalém ženském těle svoji, často velmi odlišnou představu. Protože co je pro jednoho moc, to je pro jiného málo. Někdo má rád blondýnky, někdo je nesnáší ...

A tak bych chtěl všem dívkám a ženám doporučit, aby podobné soutěže plně anorekticky vypadajících postav pochybných estetických kvalit nesledovali. Nám mužům se totiž líbí stejně jen ty naše obyčejný holky, co máme doma.⁴²

Máme ale i rodiny, které svojí hodnotovou orientací nepatří do skupiny masových konzumentů. Vedou své děti ke sportu, zajímají se o kulturu, snaží se jíst zdravě, věnují pozornost přípravě dětí do školy či se věnují mnoha jiným prospěšným činnostem rozvíjejícím ducha a tělo a upevňujícím vhodné rodinné klima. Sociální pedagogika v těchto rodinách sice nemá možnost výrazně ovlivňovat jejich chování, ale naopak může zkoumáním zjistit pozadí tohoto příznivého vývoje. Příčiny úspěchu se mohou stát návodem i pro ostatní, méně úspěšné rodiny, s méně příznivým rodinným klimatem.

Dílčí závěr: Sociologická literatura často uvádí, že manželství má nomický charakter. Řecké slovo nomos (nomoi) znamená zákon (zákony). Manželé či partneři žijící ve společné domácnosti a tvořící rodinu si vytvářejí svá vlastní pravidla, zákony a zákonitosti, které se potom snaží dodržovat. Máchová⁴³ uvádí, že právě dodržování těchto nepsaných pravidel dává předpoklad k tomu, aby rodina fungovala a byla pro všechny členy smysluplná. Je tedy důležité, aby se partneři a členové domácnosti

⁴² Verner, J. *Holky neblbněte!* [online]. 2011 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://jiriverner.blog.idnes.cz/c/211418/Holky-neblbnete.html>>

⁴³ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicium, 1974. s. 93

shodli právě na těchto nepsaných zákonech. Partnerství proto nemůže být jen o lásce a kráse, ale jeho podstatnou složkou musí být i rozum. Jedině takové manželství (partnerství), které má oboustranně akceptovaná pravidla, získává také určitý styl. Objektivními hodnotami prosazovanými v rodině ovšem nemohou být pouze individuální hodnoty, ale hodnoty jenž jsou součástí všeobecně platných norem. „*Pokud by lidé jednali jen podle toho, co oni sami považují za hodnotné, byla by společnost vystavena nebezpečí nihilismu, zvrůle, egoismu, destrukce.*“⁴⁴

2.3 Životní styl rodiny jako interakce podmínek prostředí, výchovy a zájmů

„*Slovo styl je obecně užíváno k označení určitého ustáleného způsobu provádění lidské činnosti. V každém stylu najdeme základní jednotící prvky, ideje.*“⁴⁵ Definovat životní styl není zcela snadné. Kraus životní styl definuje takto: „*Životní styl, soubor názorů, postojů, temperamentových vlastností a návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují osobitost člověka.*“⁴⁶ I když funkce a smysl většiny rodin je stejný, každá rodina má svá specifika. „*Sociologicky se rodiny od sebe liší svým hmotným zajištěním, sociokulturní úrovní, postavením a vzděláním rodičů, generační a etnickou příslušností, hodnotovou orientací, rozdělením rolí v rodině, uspořádáním vnitro-rodinných vztahů a stylem rodinného života.*“⁴⁷ Tvorba životního stylu rodiny je proces nejen dlouhodobý, ale především nikdy nekončící, formovaný mnoha faktory. Obecně tyto faktory můžeme dělit na:

- **vnitřní faktory** – nacházejí se uvnitř jedince a jsou reprezentovány především jeho osobností, motivy, schopnostmi,
- **vnější faktory** – je vše co jedince obklopuje a co ho ovlivňuje zvenčí. Jedná se například o podnebí, klima, společnost, média a mnoho dalších.

⁴⁴ DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot: problémy lidské existence, poznání a hodnocení*. Praha: Univerzita Karlova, 1998, s. 22

⁴⁵ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 39

⁴⁶ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 126

⁴⁷ HINTNAUS, L. *Sociální faktory ovlivňující prospěch žáků v Jihočeském kraji*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1968, s.60

„Životní styl souvisí s hodnotami a ideály, které by člověk rád v životě uskutečňoval.“⁴⁸, doplňuje dále Kraus.

V současné konzumní společnosti je tvorba životního stylu rodiny ovlivněna především dvěma základními faktory:

- **místem bydliště** – jiné vnější podmínky pro tvorbu životního stylu rodiny jsou ve velkoměstech a jiné v malých vesnicích, vzdálených několik desítek km od krajského či okresního města,
- **finančním zázemím rodiny** – životní styl rodiny je určován finančními možnostmi. Všechno něco stojí a tak rodina přizpůsobuje svůj životní styl volným finančním prostředkům, které má k dispozici.

Životní styl prošel v posledních staletích celou řadou zásadních změn, a to jak spojených se životní úrovní, tak i se způsobem rozdělení rolí jednotlivých členů rodiny. V nedávné minulosti byl jako norma stanoven princip dělby partnerských rolí, který předpokládal, že žena není zaměstnána a stará se o domácnost, děti a chod celé rodiny. Muž byl chápán jako živitel rodiny, který svojí prací finančně zajišťoval funkčnost tohoto svazku.⁴⁹ Tento model byl uplatňován také proto, že počet narozených dětí na jednu matku byl průměrně daleko větší než dnes. Například v roce 1890 byl průměr dětí narozených na jednu matku 5 a v roce 1920 3,5 dítěte. V roce 2012 tato hodnota činila pouze 1,45 dítěte.⁵⁰ Četnější těhotenství tedy ženě ani neumožňovala prakticky se zapojit do pracovního procesu. Vliv na tuto skutečnost měla výrazně agrární společnost, která v historii zaměstnávala kolem 75 % obyvatelstva. Ženy se tak staraly nejen o děti, ale i o domácí zvířectvo. Výše uvedený model již dlouho neplatí. Emancipace žen, kolektivizace v 50. letech minulého století a industrializace společnosti znamenala přesun žen do zaměstnání.

Životní styl tedy znamená způsob chování či jednání v určité oblasti. Nejčastějšími oblastmi, ve kterých se životní styl projevuje, podle Špačka⁵¹ jsou:

- oblast kultury,

⁴⁸ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 127

⁴⁹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 151

⁵⁰ Český statistický úřad: *Porodnost* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A002ECDC9/\\$File/400712a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A002ECDC9/$File/400712a4.pdf)>

⁵¹ ŠPAČEK, O. *Typologie životního stylu* [online]. 2007 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://sss.soc.cas.cz/2007/WP09-Spacek.pdf>>

- oblast stravování,
- oblast trávení dovolené,
- oblast módy.

Každá z uvedených oblastí má podle Špačka další podoblasti, u kterých se sleduje korelace faktorů uvnitř i mezi oblastmi. **Oblast kultury má tyto podoblasti:**

- vysoká kultura,
- mladá kultura,
- televizní kultura.

Oblast stravování má následující podoblasti:

- zdravá strava,
- pivo,
- experimentální kuchyně,
- česká kuchyně,
- víno.

Oblast trávení dovolené můžeme rozdělit na následující sledované podoblasti:

- cestování,
- organizovaný turismus,
- vandrování,
- chataření.

Oblast módy se dále dělí na:

- módnost,
- eleganci,
- pěstěnost,
- užitečnost,
- luxus.

Protože je životní styl determinován především osobnostmi jedinců, kteří životní styl tvoří, dělí Špaček⁵² životní styl z hlediska preferencí na:

- **požitkářský životní styl** – preferují především ty činnosti, které jim poskytují nové zážitky,

⁵².ŠPAČEK, O. *Typologie životního stylu* [online]. 2007 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW:<
<http://sss.soc.cas.cz/2007/WP09-Spacek.pdf>>

- **módní životní styl** – vyhledávají zdravou stravu a cizokrajná jídla, neocení pivo, rádi cestují do zahraničí. Typově jsou velmi podobné požitkářskému stylu,
- **čínorodý životní styl** – reprezentuje nejaktivnější životní styl ve smyslu kulturních preferencí a čínorodých aktivit,
- **hospodský životní styl** – pivo a česká kuchyně jsou určující pro tento styl,
- **domácí životní styl** – cestování a dovolená není jejich zájmem, mají rádi českou kuchyni, ale neholdují alkoholu, neopovrhují módou, ale mají k ní neutrální vztah. Rádi se dívají na televizi,
- **usedlý životní styl** – holdují alkoholu, mají rádi televizní seriály, mají nízké vzdělání a příjem,
- **průměrný životní styl** – se výrazně neodlišuje od průměru celé populace. Výraznější je pouze nižší preference všech sledovaných forem kultury.

Na rozdíl od Špačka, Kraus⁵³ třídí životní styl na 8 oblastí, podle sfér lidského života:

- oblast biologicko-medicínská,
- oblast psychiatrická,
- oblast morálně-etická,
- oblast osvětově vzdělávací,
- oblast vědecko-technická,
- oblast právně kriminologická,
- oblast kulturně-historická,
- oblast politická a religiozní.

Tyto oblasti lze pomocí shlukování utřídít do několika základních kategorií:

- aktivity orientované na práci,
- aktivity spojené s rodinou,
- aktivity v oblasti zájmové,
- aktivity směřující do společenského života,
- aktivity týkající se základních biologických a hygienických potřeb.

⁵³ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 128-129

S touto klasifikací souhlasí i Havlík⁵⁴ (1996 – 74-80), který dělí životní styly do tří skupin podle převažujících hodnot způsobu života. Jeho seřazení životních stylů v pořadí: práce, studium hra a rozjímání, odpovídá četnosti výskytu v naší zemi.

- Životní styl s náplní práce,
- životní styl s náplní studia,
- životní styl s nejvyšší hodnotou hraní,
- životní styl s rozjímáním.

Pro úplnost uvedme několik sice rozšířených, ale **negativních životních stylů**. Patří mezi ně například životní styl s převažujícími pocity bezmocnosti, beznaděje a deprese, neurotický životní styl, životní styl napomáhající drogové závislosti a její fixaci apod.

Dílčí závěr: Z výše uvedených faktů vyplývá, že tvorba životního stylu je závislá na interakci mnoha dílčích faktorů, které se nacházejí uvnitř i vně rodiny. Samotná jejich determinace nemusí být zcela jednoznačná, protože velkou část podílejících se faktorů nelze objektivně změřit či jednoznačně popsat. „*Objektivní posouzení životního stylu rodiny je náročným úkolem. Předpokladem k němu je získání spolehlivých informací a použití standardních norem pro jejich vyhodnocování.*“⁵⁵ V běžném životě navíc dochází ke slučování a překrývání různých životních stylů. Hlavním determinantem životního stylu rodiny však vždy zůstávají žena a muž v partnerském svazku.

⁵⁴ HAVLÍK, R., PROKOP, J., HALÁSZOVÁ, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1996, s. 74-80

⁵⁵ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 55

3. Partnerství jako základ rodiny

„Všechny špatné vlastnosti se vyvíjejí v rodině. Začíná to kouřením a pokračuje přes opilství a podvody až k vraždě.“ Tento výrok je připisován Alfredu Hitchcockovi a s lehkou nadsázkou vystihuje důležitost rodiny. Rodina má velkou moc. Může být tím nejkrásnějším místem pro všechny její členy, ale také noční můrou, protože křivda a ublížení od nejbližší rodiny bolí nejvíc. Je to právě rodina, kterou si nemůžeme vybrat. Rodiče jsou prvními osobami, které každé narozené dítě pozná. Rodiče ho provázejí po celé dětství a dospívání, aby se dítě samo jednou stalo rodičem. Kruh se uzavírá a koloběh života pokračuje ve svém nekonečném příběhu. Rodiče své dítě učí a vychovávají podle toho, co sami považují za správné a užitečné. Dítě samo se potom učí pozorováním rodičů, podvědomě vnímá jejich zvyky, postoje, názory a nevědomě si utváří základ svých vlastních zvyků, názorů a postojů. Je přitom jedno, zda se se svými rodiči ztotožní, či se vůči nim vymezí. V každém případě mají rodiče v životě každého jedince nezastupitelnou a výjimečnou roli. „Život každého člověka se uskutečňuje ve strukturovaném poli sociálních interakcí, tj. ve vztazích k jiným lidem.“⁵⁶

Už malé dítě, které ještě neumí mluvit, dokáže naprosto přesně na obličejích rodičů rozeznat, jako mají náladu, zda jsou veselí, zahloubaní nebo rozčilení. Většina dětí je velmi vnímavá na tyto projevy a dokáže na ně reagovat. Proto je důležité jak se rodiče tváří, zda se mračí, zda mají starosti, hádají se mezi sebou nebo spolu nemluví. V pozdější době dítě sleduje, jak rodiče řeší společné soužití, jak prožívají radost, smutek, stres, jak řeší krizové situace a jak komunikují s okolím. Děti si z těchto poznatků tvoří vlastní životní normy, které buď akceptují, nebo se vůči nim vymezí. Probíhá u nich proces socializace a sociálního učení. „Proces učení je do jisté míry totožná s procesem socializace. Socializační proces je sociální učení, které je založeno na získávání a uplatňování sociální zkušenosti.“⁵⁷

V nedávné minulosti se většina dětí rodila v rodinách, jejichž rodiče byli v manželském vztahu. Institut manželství existuje stovky let v různých kulturách a k jeho uzavření slouží stovky různých obřadů a postupů. V naší zemi se v posledních desetiletích uplatňuje občanský a církevní sňatek. Jeho platnost a četnost se v průběhu desetiletí měnila podle společenského zřízení a náboženských nálad ve společnosti. Smysl manželství

⁵⁶ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970, s. 102

⁵⁷ PAVLÍČKOVÁ, H. *Sociální psychologie*. Dot. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 1995, s. 13

ale zůstává stále stejný. Legitimizovat soužití muže a ženy, před bohem či společností, ekonomicky zajistit manželský pár, zjednodušit rození dětí a chránit je. „*Manželství je v křesťanské kultuře považováno za rozhodnutí boží s definitivní platností: Co Bůh spojil, člověk nerozlučí.*“⁵⁸ Neméně důležitý smysl svateb je i oslava tohoto kroku a „zveřejnění“ či dání na vědomí ostatním, že snoubenci spojili své životní cesty.

Tento tradiční křesťanský model, který v Evropě patří mezi nejběžnější, v posledních letech zaznamenává stále se snižující oblibu. Každým rokem klesá nejen porodnost, ale také sňatečnost párů. Ta v naší zemi od roku 1974 neustále klesá. Podle ČSÚ⁵⁹ bylo v roce 1974 uzavřeno 100 tis. sňatků. V roce 2012 počet uzavřených manželství činil pouze 45 tis. Zajímavým fenoménem je neustále rostoucí rozvodovost. Akcelerace toho negativního jevu sice výrazně zpomalila, ale stále se pohybuje kolem 50%. A to i přes velmi nízký počet sňatků. Velká většina mužů a žen zůstávají ve vztahu, který naše babičky označovaly pojmem „žít na psí knížku“. Prakticky se život těchto párů nijak neliší od života manželského. Některé páry tak zůstávají spolu dlouhá léta, některé páry do manželství vstoupí po narození prvního potomka. Podle ČSÚ⁶⁰ se mimo manželství narodilo v roce 2012 54% prvorozených dětí. Celkový počet dětí narozených neoddaným matkám potom činil 45%. Proto dnes nelze mluvit o partnerských vztazích, jako o vztazích manželských. Současná rodina tak nemusí být založena jen na manželství nebo registrovaném partnerství. Současná rodina dokonce nemusí mít ani oba rodiče.

3.1 Typologie partnerských vztahů v současné společnosti

Velká rozmanitost, variabilita a nestálost. To jsou znaky současných partnerských vztahů. Mezi nejčastější typy partnerských vztahů patří:

- svazky manželské,
- svazky registrovaného manželství,
- volné svazky.

⁵⁸ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 64

⁵⁹ Český statistický úřad: *Sňatečnost* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>

⁶⁰ Český statistický úřad: *Porodnost* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A002ECDC9/\\$File/400712a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A002ECDC9/$File/400712a4.pdf)>

Svazky manželské. Tradiční a nejčtenější typ partnerského soužití. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, rozlišuje manželství fungující v zákonném režimu a manželství fungující ve smluveném režimu. Zákonným režimem se rozumí uspořádání majetku ve společném jmění manželů. Naopak smluvený režim předpokládá dohodu obou manželů o správě jejich jmění. Zvláštním druhem tohoto uspořádání je režim oddělených jmění. Podle českého právního řádu mohou manželství uzavřít pouze osoby opačného pohlaví a to po dosažení 18 let věku.

Svazky registrovaného partnerství. Registrované partnerství je podle českých zákonů trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví. Tento typ partnerství lze uzavřít od roku 2006 a řídí se zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Tento poměrně nový typ partnerství si získal mnoho příznivců a také mnoho odpůrců. Jedna z nejdiskutovanějších otázek této problematiky je adopce dětí osobami stejného pohlaví. Bude trvat ještě mnoho let, než si naše „malá česká“ společnost zvykne na tento model soužití. Zatímco starší generace si na tuto možnost zvyká jen těžko, mladá generace ji považuje za samozřejmost.

Volné svazky. Těší se čím dál větší oblíbě. Mají mnoho forem. Důvodů k jejich vzniku je nepřeberné množství. Někteří uzavřít manželství nechtějí, jiní nemohou. Příčiny jsou různé. Mladí lidé dnes nelpí na úzkém partnerském vztahu. Preferují svobodu a nezávislost. Pokud již manželství uzavírají, je to po 30 roce věku. Průměrný věk novomanželů je dnes 31 let. Mladí lidé generace Y (generace narozená mezi lety 1985 - 1995) dnes naopak preferují nezávislost a své přirozené potřeby řeší tzv. přátelstvím s výhodami. S osobami opačného pohlaví tak udržují dlouhodobý intimní styk, bez slibu závazků či věrnosti. V mnoha případech dochází i k síťovému propojení několika nezávislých partnerů. S přibývajícím věkem potom tyto osoby zakotví v dlouhodobém monogamním partnerství, jehož výsledkem je narození dítěte. Zvláštním druhem volných partnerství jsou spojení osob, které již prošli jedním či více manželstvími, ze kterých do partnerství přivádějí své děti. Komplikovanost těchto svazků do jisté míry determinuje jejich pevnost a volnější uspořádání. Díky neustále rostoucí rozvodovosti má tento model partnerského soužití velkou šanci stát se v blízké budoucnosti majoritním.

Člověk není uzpůsoben pro osamocení život. „*Příslušnost člověka k určitým*

*skupinám se stává jednou ze základních determinant vývoje jedince.*⁶¹ „Většina lidí vytváří dvě nejelementárnější formy skupinového soužití, milenecký pár a manželství.“⁶² Pro spokojené a naplněné partnerské soužití ovšem není zvolený model vůbec podstatný. Partnerům to musí fungovat. „Láska bez papírů je lepší než papíry bez lásky“, říkaly naše babičky. Aby partnerství fungovalo tak jak má, aby byl využit partnerský potenciál, a aby se podařilo překonat krize, ke kterým dříve či později dojde, musí oba partneři překonat nejednu překážku a nástrahu.

Snad nejdůležitější, a přesto velmi podceňovaný, je samotný výběr partnera. Ten je přitom determinující pro úspěšnost dlouhodobého vztahu. Platí zde, že protiklady se přitahují, nebo je naopak přínosem podobnost partnerů? V tomto ohledu můžeme nalézt pouze statistiku mezi snoubenci. ČSÚ⁶³ uvádí, že mezi snoubenci panuje výrazná homogenita, protože 79% manželství je uzavíráno mezi osobami stejného rodinného stavu. V roce 2012 bylo nejvíce sňatků uzavřeno mezi svobodnými snoubenci a 14 % mezi rozvedenými. Ze sociologického hlediska je zajímavá skupina uzavřených manželství, kde do svazku vstupuje svobodný muž a rozvedená žena. Tuto skupinu tvoří 9% uzavřených sňatků. I z hlediska vzdělání jsou manželství uzavíraná v ČR velmi stejnorodá. 5% párů má shodnou úroveň vzdělání, u 39 % párů se úroveň vzdělání liší jen o jeden stupeň. Neméně důležité je ale i sdílení společných hodnot.

3.2 Vliv hodnotové orientace na partnerství

„Štěstí v manželství záleží na dobrém zdraví a špatné paměti“ Ingrid Bergmanová. Každý dlouhodobý vztah musí být postaven na pevných základech. Těmi jsou mezi partnery především vzájemně sdílené hodnoty. „Hodnocení, tím že plní především dvě základní funkce, poznávací a motivační, významně podmiňuje chování člověka.“⁶⁴ V praxi se proto ukazuje jako vhodné, pokud partneři mají podobnou hodnotovou orientaci. Projevuje se to v jejich postoji k tomu, čemu dávají v životě přednost, co považují za prioritní, významné či bezvýznamné. Důležité není to, v čem se shodují,

⁶¹ PAVLÍČKOVÁ, H. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 1995, s. 20

⁶² NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970, s. 291

⁶³ Český statistický úřad: *Sňatečnost* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>

⁶⁴ VELEHRADSKÝ, A. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1978, s. 48

ale především to, že tím zmenšují množství třecích ploch a eliminují tak vznik případných konfliktů. Vzájemné konflikty a střety, jejich četnost či absence jsou rozhodující pro subjektivní pocit spokojenosti v partnerském svazku.

Když se dva lidé setkají, může se jejich setkání a přátelství postupně vyvinout v důvěrné přátelství s převažujícími prvky intimity. Pro vývoj a vznik takového vztahu má podstatný vliv i sociální a materiální úroveň partnerů, jejich vzdělání ale také vzhled. Podstatnou roli hraje i třídní zařazení. Dnes již se tato terminologie vypůjčená z učení Marxismu Leninismu nepoužívá, ale sociálně ekonomické zařazení obou partnerů hraje o to důležitější roli. Snad ještě důležitější je vzhled a vlastnosti seznamujících se potenciálních partnerů. Právě při výběru partnera se ve velké míře projevují preference obou pohlaví. Někdo klade důraz na vzhled, barvu vlasů či způsob oblékání, jiný věnuje pozornost vyzývavému chování, kosmetickým úpravám, barvě hlasu. Velká skupina lidí ovšem dává přednost tomu, v čem dotyčný či dotyčná jezdí, zda má značkové oděvy nebo zda je finančně zajištěný. Zkrátka již při seznámení se výrazně projevuje hodnotová orientace jednotlivců.

Ve fázi seznámení a prvních kontaktů obou potenciálních partnerů dochází k opuštění individuálního životního stylu obou jedinců a postupného vytváření společného, nového partnerského životního stylu. Postupně tak dochází k transformaci rolí obou partnerů, která potom pokračuje a prohlubuje se s narozením společného potomka. Role milenecká se mění na roli partnerskou a poté na roli rodičovskou.

Pevnost a determinace vztahů je zmiňována v mnoha vědeckých výzkumech a teoretických pracích. Sternberg v roce 1986 představil Trojúhelníkovou teorii lásky. Lásky mezi partnery je podle Sternberga⁶⁵ determinována třemi základními komponentami:

- **intimita** – blízkost a důvěrnost mezi partnery,
- **vášeň** – hluboce prožívaná touha, vztahuje se k psychické motivaci,
- **oddanost** - snaha udržet partnerský svazek, závislost mezi partnery.

Vzájemná kombinace a zastoupení těchto komponent ve vztahu, jsou určující pro typy partnerské lásky. Na tomto místě je vhodné si připomenout, že vášeň je v této teorii jednoznačně destruktivním prvkem. Partnerský vztah ovšem není konstantní

⁶⁵ STERNBERG, R. *Triangulating love*. In R. J. Sternberg, & M. L. Barnes (Eds.), (1988). *The psychology of love*. New Haven: Yale university press. s. 119-134

či morfostatická instituce⁶⁶. V průběhu času dochází k jeho proměně pod vlivem mnoha společenských, biologických a psychologických jevů. Změna společenských norem, proměna ekonomické situace, zdravotního stavu, to vše a mnoho jiného může mít vliv nejen na udržení vztahu, ale i na jeho rozpad a rozchod partnerů. Dnešní doba nepřeje dlouhodobým partnerským svazkům. Přeexponovanost individualismu⁶⁷, rozklad tradiční křesťanské morálky, ale především lhostejnost a anonymita velkých měst mají destruktivní vliv na partnerské vztahy.

3.3 Nejčastější problémy současných partnerských vztahů

Postmoderní společnost a její fungování je ideálním prostředím na tvorbu partnerských problémů. Dá se říci, že dnešní doba funguje jako katalyzátor, který urychluje a umocňuje vznik těchto problémů. Dnes, více než kdy jindy, právě partnerské problémy promítají do celé společnosti, a to ne pro svoji fatální závažnost, ale především pro četnost těchto problémů. Důsledky pak mohou být nejen zcela zjevné (např. rozvodovost), ale také latentní (např. deprese). Právě ty mohou být ve svém důsledku daleko nebezpečnější. Je prokazatelné, že partnerství (manželství) nikdy nebylo jen klidným přístavem bez bouří. Partnerské problémy existují právě tak dlouho jako partnerství samo. Není náhodou, že mnoho spisovatelů na toto téma tvořilo svá literární díla. Prakticky každý se s nějakým problémem tohoto druhu setkal. Každý má proto svoji zkušenost a partnerstvím. A právě proto lidé rádi čtou o příbězích jiných lidí a nechávají se unášet tragikou či komikou jejich osudů. Namátkou můžeme vzpomenout Shakespearovo drama *Romeo a Julie*, nebo Boccacciův román *Dekameron*. Tento směr se promítnul i do malířství a zcela později do kinematografie. Právě ta dala vyniknout mnoha filmům s námětem manželských peripetií. Jejich množství je natolik velké, že nemá smysl je zde jmenovat. Ale přesto bychom mohli uvést snímek *Dannyho DeVity – Válka Roseových*. Bravurně ztvárněný portrét manželského svazku ukazuje seznámení obou hlavních hrdinů a vznik téměř ideálního manželství. To se v průběhu let stává doslova vražedným. A právě smrtí obou manželů tento příběh končí. V tomto filmovém díle je možné vysledovat prakticky všechny problémy, které mohou partnery potkat. Stejně problematice se věnuje

⁶⁶ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s.14

⁶⁷ MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD, 2008, s. 21

i psycholožka Vondrová⁶⁸, která v oblasti rodinného poradenství pracuje již 35 let. Na základě zkušeností s touto oblastí tak mezi nejčastější manželské problémy můžeme zařadit:

- lhostejnost,
- nevěru,
- nedostatek peněz,
- rozdíly ve sdílení hodnot,
- alkoholismus,
- gamblerství,
- problémy při výchově dětí.

Lhostejnost. Tento problém by se měl jmenovat spíše porucha komunikace. Partneři žijící dlouhodobě ve společném svazku spolu většinou komunikují pouze o provozních záležitostech rodiny. Řeší se nákupy, kdo vyzvedne děti ze školy, jak zajistit opravu pračky nebo auta, kdo umyje nádobí a podobně. Postupem času se pod tíhou těchto dennodenních úkolů vytrácí jakákoli komunikace o tom, jak bylo v práci, co partnera trápí, co mu naopak dělá radost, jaké má pocity. Zcela na okraji manželského zájmu pak jsou témata, jako co jsi četl zajímavého, jak se ti líbí ten nový film nebo jak dnes večer krásně svítí hvězdy. Bohužel, kde není vůle k navození této komunikace, tam velmi často nastupuje touha po rozchodu. Většinou právě proto, že jeden z partnerů najde právě to, co mu chybí u někoho jiného.

Nevěra. Je stará jako lidstvo samo. „*I při manželské sexuální shodě mimomatrimoniální sexuální vztah přitahuje, čehož dokladem je první místo nevěry v pořadí příčin rozvratu manželství.*“⁶⁹ Pro ty, které potká, znamená trápení a životní trauma. Naopak ti, kterým nevadí, nebo se jim vyhýbá, o ní šíří mýty, ale také vtipy. Historiky o tom, kdo je komu nevěrný, kdo s kým „spí“, lidé rádi poslouchají a ještě raději je šíří dále. Zatímco v minulosti se nevěra prozradila většinou udáním, rtěnkou či zapomenutým kusem oblečení, dnes je to skoro ve 100% případů díky mobilním telefonům. I v této oblasti se tak projevuje používání nových technologií. Těžko říci, zda její odhalení působí hůře na ženy či na muže. V každém případě její dopad na partnerství je velmi destruktivní. Takové rozkolísání vztahů a ztrátu vzájemné důvěry,

⁶⁸ VONDROVÁ, A. Nejčastější důvody rozpadu manželství [online]. 2010 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/190239-nejcastejsi-duvody-rozpadu-manzelstvi.html>>

⁶⁹ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 68

dokážou překonat pouze silné osobnosti. Přitom jako likvidační se pro vztah může stát i pouhé podezření na nevěru a následná žárlivost. Bohužel v párovém soužití neexistuje důkaz věrnosti. A právě nejistota posiluje názorovou eskalaci a manévruje manžele do opozice.⁷⁰ Nespokojený partner se tak může stát nevěrným mnohem snáze, pokud nalezne spřízněnou duši.

Desetiletí se spekuluje o příčinách a nárůstu četnosti tohoto jevu. Někteří to přisuzují anonymitě měst, užívání antikoncepce, sexuální revoluci, přebytkem volného času a absencí existenciálních problémů. Příčiny mohou být různé, stejně jako průběh nevěry. Nejčastěji se objevují tyto typy nevěry:

- ojedinělá nevěra, většinou po užití alkoholu,
- dlouhodobý mimo partnerský vztah,
- nevěra nepravidelná, s různými partnery.

Je zajímavé, že nevěra nemusí pro každého znamenat to stejné. Pro někoho je nevěra pouhé posezení v kavárně, pro někoho polibek, či doteky a někdo za nevěru považuje až samotný intimní styk. Pokud už ale nevěra proběhne, převrátí oběma partnerů život vzhůru nohama. Možná právě proto je jedním z nejčastěji uváděných rozvodů či rozchodů. Jen menší část partnerů se rozhodne vyhledat odbornou pomoc, například manželskou poradnu. Náprava škod způsobených nevěrou je velmi obtížná a vyžaduje velkou toleranci a trpělivost. Protože nevěra a její překonání je problém lidské důvěry.⁷¹

Nedostatek peněz. Bankovní krize. Dluhová krize. Realitní bublina. Ekonomická recese. To vše má za následek zvyšování nezaměstnanosti, tlak na snižování mezd a zvyšování produktivity práce. Přesun výroby do Asie, Indie a Číny znamená rušení celých výrobních odvětví, které dříve v ČR zaměstnávali desetitisíce lidí. Obuvnická a textilní výroba jsou toho příkladem. A právě tyto obory často zaměstnávali pracovníky s nižším vzděláním, dělníky, dnes moderně nazývané operátory výroby. Rodina s nízkými příjmy, případně postižena nezaměstnaností jednoho z partnerů, je vystavena velkému ekonomickému tlaku. Pokud je tato situace krátkodobá a rodina má pevné finanční zázemí, většinou se podaří tuto epizodu překonat bez větších problémů. Pokud se ale jednomu, nebo dokonce oběma partnerům nedaří najít práci dlouhodobě, je rodina uvržena do existenčních potíží. Samozřejmě, že tím vzniká mezi partnery mnoho třecích ploch. *„V průběhu života se člověk dostává do životních situací běžných, ale také tzv. náročných.*

⁷⁰ PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 55

⁷¹ PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 57

Z psychologie víme, že se jedná o situace konfliktní, frustrující, stresující.⁷² Taková rodinná situace je potom přímo ideální pro vnik dalších průvodních jevů, jako je: alkoholismus, nevěra, deprese a podobně. Právě situace, kdy je některý ze členů rodiny bez práce, ukazuje, jakou vnitřní hodnotu má pro každého jedince uplatnění svých schopností v zaměstnání. Pro mnoho lidí není práce jen o vydělávání peněz, ale také o pocitu potřebnosti, uplatnění a seberealizace.

Alkoholismus. Netýká se pouze nezaměstnaných, ale velmi často i osob, které jsou pracovními velmi vyčerpány, vystaveny stresu a odpovědnosti. Alkohol se naučí užívat jako prostředek relaxace a úniku od nepříjemné reality. Postupně potom musí zvyšovat dávky, aby udržely jeho účinky na stejné míře. Zvyšuje se práh jejich vnímavosti k alkoholu. Závažnost alkoholismu potvrzuje Hintnaus, který uvádí že: „*Nepřekročitelnou překážkou k udržení manželství je alkoholismus.*“⁷³

Gamblerství. Právě hazard se dnes stal tak závažným problémem, že mnoho měst vydává vyhlášky, stanovující zákaz provozování výherních automatů a hazardních her. Gamblerství se řadí mezi závislosti, stejně jako alkoholismus, či drogová závislost. Právě s alkoholismem se také nejčastěji pojí. Zajímavou myšlenku uváděl na svých přednáškách prof. Mühlpachr, který s jistou dávkou nadsázky uváděl, že za gamblerstvím mužů je vždy žena. Pokud muž není doma dostatečně sexuálně uspokojován, odchází do hospody. Tam potom v alkoholovém opojení hledá jiný způsob emocionálního napětí a nachází ho ve hře na automaty či v hazardních hrách. Jiný náhled na tuto problematiku uplatňuje Plzák, který gamblera označuje jako muže – hráče. Zvláště pak vidí jako velmi problematického partnera muže – hráče riskera a hráče dobrodruha. Plzák⁷⁴ předpokládá, že tato jejich vlastnost se u nich projevuje i v jiných oblastech chování a to již od dětství.

Rozdíly ve sdílení hodnot. Příčina tohoto velmi častého problému má velmi prozaický důvod. Pravděpodobně hned na začátku vztahu, si dotyčná osoba vybrala špatného partnera. Právě proto je vzájemné poznání partnera velmi důležité. Mnoho partnerů, a zvláště pak ženy, se domnívá, že se partner změní, že ho lze převychovat, že opustí své zlozvyky, způsob života, kamarády atd. Ne nadarmo se říká, že žena doufá, že se muž změní a muž doufá, že se žena nezmění. Ovšem realita je bohužel zcela jiná.

⁷² KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 145

⁷³ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 69

⁷⁴ PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 247

Jak svět přichází o krásné a hodné ženy? Je pravda, že se žena po 7 letech manželství stává devítihlavou saní, která muže bije a bere mu všechny peníze? Odpověď: ano, někdy i daleko dříve ... Co se to děje se ženami poté, co dosáhnou na kýženou metu svatebního obřadu a muže si tím přivážou ke svému boku?

Proces začíná ihned po svatbě. Ze začátku je žena stále plna radosti nad tím, co dokázala a její chování je poháněno nadšením a představami, jak si svého muže vychová k obrazu svému. Zpočátku tedy vše běží tak, jak byl muž zvyklý. S postupem času se ale ženina snaha o převýchovu začne projevovat.

Zajímavé je především to, jak ženě začnou vadit právě ty prvky chování, které ji na muži přitahovaly za svobodna, a pro které si ho tehdy vybrala v davu jiných mužů.

Mužovo sportovní tělo, léta tvořené nekonečnými tréninky a hodinami strávenými v posilovně, ostrovtip pravidelně pěstovaný při hospodských půtkách s kamarády, vědomosti získanými hodinami čtení různých časopisů a literatury ... to vše hezké, chce žena dál. Ale běda, když trávíš týdně hodiny v posilovně, běda když chodíš pravidelně do hospody a to tvoje věčné čtení na záchodě a časopisy roztahané po celém bytě ... vždyť na mě nemáš ani trošku času, věnuj se mi, bav mě, povídej si se mnou ... útočí žena!

A tak snaha o mužovu převýchovu nemá kýžené výsledky. Muž zůstává tím, čím byl a frustrace ženy roste přímo úměrně snaze, jakou převýchově věnovala.

Muž se po svatbě domnívá, že konečně zakotvil v přístavu klidu a pohody. Domnívá se, že po měsících nadbíhání, dobývání, přemlouvání a taktických ústupků, má nyní právo na chvíli klidu a konečně může užívat plodů svého snažení. Ženu má i na to, aby se o něj starala. To dá rozum, to přece každá správná žena dělá ... říkali v hospodě kamarádi. Sem tam nechá pohozenou část svršků, sem tam neuklidí ze stolu a nádobí po sobě taky neumývá, i když to za svobodna dělal.

A tak čas běží. Narodí se děti, starostí přibývá, zamilovanost je dávno pryč. Oba dva společně přibrali 20 kilo a zestárli. Muž už dávno získal „selektivní hluchotu“, co nechce, zkrátka neslyší. Z líbezného hlásku jeho žínky se stal regulérní „ječák“, dnes a denně muži připomínající co všechno dělá špatně, jak je neschopný a k ničemu.

Muž je jako dítě. Potřebuje k životu hry a radost ze života. Tu ale už dávno ztratil. Žena mu nedopřeje ani tu nejmenší radost. Vždyť není důvod, ona se přece taky nemá čas bavit a „hrát si“. Tak proč by měl on? A tak dny utíkají a propast se prohlubuje.

Vzácné okamžiky intimních chvil jsou nenávratně pryč. Zapomenuty v propadlišti postupného odcizování jsou chvíle, kdy muž se soumrakem myslel na svoji partnerku, představoval si její tělo a nemohl se dočkat okamžiku, kdy ji svlékne a celou zulíbá. Jsou pryč chvíle, kdy se žena těšila na večerní procházku s mužem, a celá se chvěla jen při pomyslení na jeho něžné polibky, vroucí objetí a vzrušené šeptání sladkých hloupostí. Už se jí nikdy nepodlomí kolena jen proto, že ucítila jeho paže a tělo u sebe ...

Dnešní realita je jiná. On vůbec nechápe, jak se mu ta tlustá a neudržovaná „baba“, na kterou dnes a denně kouká, jak ve špinavém tričku kouká na telenovelu, mohla někdy líbit. A svléknout ji? Fuuuuj ... jen to ne ... Žena hledí na svého muže, povětšinou smrdícího z hospody a projevujícího zájem jen o večeri, fotbal a případně o kamarády v hospůdce a přemýšlí, jak se dnes večer vyvléknout z plnění manželských povinností, kdyby je náhodou muž po 3 měsících opět vyžadoval, po náhlém zvýšení hladiny alkoholu v krvi...

Raději už dost. Zdá se vám to příliš depresivní? Realita je velmi podobná. Možná ne tak zjevná a barvitá, ale je všudypřítomná a ten proces je v různých podobách nezadržitelný. K podobným procesům dochází ve všech manželstvích. Pomalu, plíživě a nenápadně. A kdo říká, že ne s největší pravděpodobností lže. Protože výjimek je méně, než diamantů v řece Svatce.⁷⁵

Problémy ve výchově dětí. Konflikty mezi manželi může vyvolávat už sám odlišný názor na počet dětí v rodině. Přání mít velkou rodinu bývá v rozporu s možnostmi rodiny a názorem obou partnerů.⁷⁶ Problémy s dětmi se vyskytují nejčastěji v situaci, kdy je u dítěte diagnostikován nějaký zdravotní či duševní handicap. V takovém případě se extrémně zvyšuje tlak na oba rodiče. Návštěvy lékařů, strach, zvýšené životní náklady, to vše musí rodiče prožít a zajistit. Pokud se navíc ukáže, že dítě bude postiženo po celý život, znamená to pro mnoho párů velký životní otřes. Ten se prolíná od základu do celého jejich života a zvyků. Do velké míry potom záleží na lidských hodnotách partnerů a jejich míře sebeobětování. Často musí přehodnotit dosavadní život a stanovit si nové životní priority. Děti mohou znamenat výraznou komplikaci vztahu i v jiných případech:

- neplodnost partnerů,
- mimomanželské dítě,
- úmrtí dítěte,

⁷⁵ Verner, J. *Jak svět přichází o krásné a hodné ženy?* [online]. 2010 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://jiriverner.blog.idnes.cz/c/148615/Jak-svet-prichazi-o-krasne-a-hodne-zeny.html>>

⁷⁶ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicium, 1974. s. 145-146

- adopce dítěte.

Každá tato životní situace je velkou zkouškou partnerského vztahu. Proto by si každá z výše uvedených situací zasloužila samostatnou práci.

Dílčí závěr. Partnerských problémů existuje celá řada. Jejich spektrum je natolik široké a pestré, že nelze jednoznačně určit ani jejich příčinu, ani recept na jejich jednoduché překonání. Přispívá k tomu i fakt, že ve velké míře dochází ke kumulaci a překrývání daných negativních jevů. Sociální pedagogika zde má celou řadu možností ke svému uplatnění. Každý člověk někdy potřebuje podat pomocnou ruku. Někdo se o ni stydí požádat, jiný ani nerozpozná, že by ji potřeboval. Při řešení rodinných a partnerských problémů se často setkáváme s tím, že lidé nechtějí o svých starostech mluvit. Mnohdy totiž celou situaci považují za své selhání, a proto vše úzkostlivě tají. Celá šíře problému se tak dostane na povrch až v situaci, kdy je případná pomoc velmi obtížná, pokud již není nemožná.

3.4 Vliv dysfunkčního partnerství na rodinu

Které partnerství pouze vybočuje z průměru, a které už je problematické či dysfunkční? Dobrým způsobem pro klasifikaci dysfunkčních partnerství se jeví analogie k Dunovskému⁷⁷ vymezení dysfunkčních rodin. Vycházíme z předpokladu, že dnešní nukleární rodina se skládá z rodičů (partnerů nebo manželů) a jejich dětí. Funkce rodiny a její chod je determinován vztahem a fungováním partnerského vztahu. Právě oba partneři určují svým chováním funkčnost celé rodiny. Problémy v partnerství a jeho nefunkčnost tvoří nefunkčnost celého rodinného celku. Můžeme tedy rozeznat tři úrovně kvality partnerského soužití:

- **problémové partnerství** – výskyt poruch základních funkcí, které nemají vliv na jeho členy, neohrožují výchovu dětí ani nehrozí případným rozpadem vztahu,
- **dysfunkční partnerství** – výskyt vážnějších poruch vztahu, které ohrožují výchovu dětí a poškozují rodinu jako celek,
- **afunkční partnerství** – narušení základních funkcí rodiny, které neumožňují vývoj dítěte a zásadním způsobem ohrožují existenci rodiny a její smysl.

⁷⁷ DUNOVSKÝ, J. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: SEVT, 1986, s. 41

Analogií Mc Masterského modelu na partnerství, který uvádí Mlčák⁷⁸, můžeme rozeznávat 6 základních atributů, které se vztahují k fungování partnerského vztahu:

- řešení problémů mezi partnery,
- komunikace mezi partnery,
- systém partnerských rolí,
- emoční vnímavost partnerů,
- emoční angažovanost partnerů,
- kontrola chování partnerů.

Narušení některého nebo více atributů partnerských vztahů potom zákonitě vyvolá krizi mezi partnery, která se často odrazí ve vzniku problémového nebo dysfunkčního partnerského svazku. Nejčastějšími příklady dysfunkčních partnerství jsou:

Nezralá partnerství – partnerství duševně nezralých, většinou velmi mladých partnerů, kteří nejsou duševně připraveni na péči o vztah, domácnost a především o narozené dítě. Tento problém se dnes vyskytuje nejen u partnerů mladých, ale také u partnerů, kteří i přes svůj relativně vysoký věk nebyli dosud nuceni postarat se sami o sebe a byli závislí na svých rodičích, kteří je chránili před všemi nástrahami světa. Takové partnerství potom neunesou tíhu reality a dochází k jeho rozpadu. Často poté dochází k přenosu části povinností zpět na prarodiče. Podle Hintnause jsou riziková především partnerství jedinců adolescentního a postadolescentního věku.⁷⁹

Odkládající partnerství – partneři se snaží přenášet výchovné povinnosti mimo rodinu. Děti jsou často svěřovány na dlouhodobé hlídání prarodičům, příbuzným nebo jiným blízkým osobám. U dětí tím dochází k narušení jejich přirozeného vývoje. Toto chování partnerů je také častým důsledkem jejich nezralosti.

Liberální partnerství – někdy nazývané volné. Nestálé až chaotické uspořádání partnerských vztahů bez jasně vymezených pravidel a povinností. Děti trpí přemírou rodičovské improvizace při výchově. Partneři se dětem málo věnují a dítě tak trpí přemírou volnosti. Často se u něj projevuje lenost, sobeckost a později i pohrdání autoritami.

Přetížené partnerství – vytížení partneři vedou dvoukariérový vztah. Dítě, které se narodilo v tomto partnerství, bývá zahrnuto nadprůměrným materiálním

⁷⁸ MLČÁK, Z. *Dysfunkční rodina*. Ostrava: Atelier Milata, 1996. s. 5

⁷⁹ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 20

zabezpečením, avšak jeho duševní a citový rozvoj strádá. Tento vývoj se potom odráží v jeho schopnosti navázat v dospělosti plnohodnotný a dlouhodobý partnerský vztah.

Autoritářské partnerství – Čížková⁸⁰ poukazuje na skutečnost, že rodiče, u kterých můžeme zjistit pocity nejistoty, častěji vůči dětem používají autoritativní metody, fyzické tresty a jiná omezování, než rodiče s vyšším pocitem jistoty. Nejčastější je případ, kdy jeden z partnerů dlouhodobě potlačuje svobodnou vůli ostatních členů domácnosti. Určuje pravidla, kontroluje, trestá. Ostatním vnucuje svůj názor a v případě odporu členů rodiny neváhá sáhnout k otevřené agresi. Typickým představitelem je muž. Děti vyrůstající v tomto partnerském modelu velmi často tento styl uplatňují i ve svém dalším životě.

Protekcionistické partnerství – typicky se projevuje u dobře situovaných partnerů, kteří nekriticky chrání své děti před vnějším světem. Uzavírají celou rodinu do jakési bubliny, ve které se děti neučí existovat v reálném světě a neumí se vyrovnávat s běžnou zátěží. Vnější svět se potom dětem jeví jako nebezpečný.

Celou řadu problémových situací můžeme sledovat u partnerství, která procházejí vleklou krizí partnerských vztahů. Dlouhodobé neshody partnerů, hádky, vyhrožování či dokonce napadání, mají na děti zhoubný vliv. Dítě často vztahuje odpovědnost za chování rodičů na sebe a vidí sebe jako původce všeho zlého. Odchod jednoho z rodičů potom nechává v dítěti hlubokou stopu. Neshody v partnerském soužití nezřídka gradují dlouholetými tahanicemi o majetek a děti. Partneři se velmi často sníží i ke kriminálnímu jednání vůči zbytku rodiny. Tento hluboký rozkol mezi partnery může u dětí vyvolat různé psychické poruchy nebo poruchy chování. Díky vysoké rozvodovosti, která dnes dosahuje 50%, se tento scénář opakuje velmi často. Děti se tak nezřídka stávají prostředkem k vydírání a msty mezi partnery. Zájmy dítěte tak zůstávají zcela pomínuty. Rodiče si v těchto situacích většinou neuvědomují, že jejich chování může dítě poznamenat na celý život. Velmi poutavě popsal své dětství v rozvrácené rodině John Hemingway, syn slavného spisovatele Ernesta Hemingwaye. Ernest se zastřelil, když bylo malému Johnovi 11 měsíců, jeho matka potom oscilovala mezi vzhlížením k chybějícímu otci a vztekem na něj. Matka se 3 třemi dětmi se neustále stěhovala a trpěla paranoiou. John

⁸⁰ ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled sociální psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, s. 48

Hemingway⁸¹ na svém příkladu demonstruje, jak určující je pro osud člověka rodinné zázemí v raném dětství.

Dílčí závěr. Muž a žena žijící v partnerství jsou základem celé rodiny. Podílejí se na výchově budoucího pokolení, a předávají jim nejen své zkušenosti, ale i svůj pohled na svět včetně hodnotového systému. Sami přitom uplatňují hodnotový systém, který kdysi jako děti viděli u svých rodičů. Správné fungování rodiny je tedy závislé na správném fungování partnerského svazku. Bohužel to platí i obráceně, kdy jakýkoli nesoulad či narušení vztahů mezi partnery se okamžitě projeví na chodu celé rodiny. Nefunkční partnerství se vždy nejvíce odráží ve vývoji dětí. Je proto smutné, že si tuto skutečnost mnoho rodičů neuvědomuje a své osobní zájmy nadřazují zájmům dítěte.

⁸¹ HEMINGWAY, J. *Hemingwayové: skrytá tvář jedné rodiny*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2014, s. 41-125

4. Manželství včera dnes a zítra

„Manželství je jako obležená pevnost: kdo je uvnitř, chce ven, kdo je venku, chce dovnitř.“ Tento výrok je připisován Napoleonovi, který měl s dobýváním pevností i žen nemalé zkušenosti.⁸² Zcela jistě by Napoleon měl co říci i k otázce manželství. Do stavu manželského vstoupil dvakrát, do partnerských svazků se ženou však vstoupil nesčetněkrát. Je skoro s podivem, že Napoleon Bonaparte nebyl známější jako svůdník a milenec, ale vstoupil do historie jako císař a vojevůdce.

4.1 Společenské, právní a osobní aspekty manželství

Na téma manželství byly popsány miliony stran textu a vyřčeny miliardy slov. Každý člověk o manželství někdy přemýšlel, většina lidí zvažovala, že do něj vstoupí a mnozí tak učinili. Nemalá skupina lidí toto rozhodnutí učinila dokonce vícekrát. Podle ČSÚ⁸³ bylo v roce 2012 sňatků, kde jeden z novomanželů byl rozvedený, 33%. Zdá se proto, že manželství má pro velkou část populace stále velký význam. Velká část současné společnosti má však na instituci manželství odlišný názor. Při pohledu do statistik ČSÚ tak můžeme zjistit, že počet uzavřených sňatků byl v roce 2013 nejnižší za posledních 95 let. Historicky můžeme postupný vznik tradice manželství sledovat již od pravěku. Odborná literatura velmi často cituje Engelse, který se svým materialistickým přístupem vysvětluje vznik manželství především materiálním a existenčním zajištěním členů rodiny. S Engelsem souhlasí a Engelse v této oblasti cituje například Hintnaus⁸⁴, ale také Možný⁸⁵ nebo Máchová⁸⁶.

Engels⁸⁷ připouští, že již u prapředků člověka docházelo k seskupování smíšených párů, ale nedocházelo k jejich společnému dlouhodobému soužití. Toto stadium nazývá **zvířecím**. Pozvolna pak docházelo k formě **skupinového manželství**, kde si skupina mužů a žen náležela navzájem. Další evoluční řadou je, podle Engelse, rodina pokrevních

⁸² BRETON, G. *Milostné příběhy Napoleona Bonaparta*. Praha: Naše vojsko, 2013, s. 13-127

⁸³ Český statistický úřad: *Sňatečnost* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>

⁸⁴ HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, s. 8

⁸⁵ MOŽNÝ, I. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1987. S. 12

⁸⁶ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicem, 1974. s. 13

⁸⁷ ENGELS, Friedrich. *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu: v souvislosti s výzkumem Lewise H. Morgana*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1967, s. 9-14

příbuzných, která se vyvinula z prapůvodního stavu, kdy docházelo mezi tlupou k neomezenému pohlavnímu styku. Princip předpokládal rozmnožování v rámci řady potomků, rozmnožujících se z jedné rodičovské dvojice. V této části se Engels odvolává na Morgana a jeho dílo. Jako další vývojový stupeň zmiňuje **punaulanskou rodinu**, která vznikla omezením příbuzenské sexuality. Evolučně nejvyšším historicky doloženým typem rodiny je **rodina párová**. Zde dochází k oddělování dvojice od skupiny. Tvoření dvojic je důsledkem komplikací při hledání sexuálního partnera podle pravidel, která zakazují sexuální styk mezi příbuznými. Z této formy potom dochází k vývoji **monogamické párové rodiny**⁸⁸, jejímž základem je trvalý, někdy i celoživotní svazek muže a jedné ženy. V současnosti se s polygamií můžeme setkat v některých zemích podporujících islám, ale ani zde to není pravidlem. Vzhledem k rostoucí multikulturalitě naší společnosti a prorůstání islámu do evropské kultury je ovšem nutné podotknout, že polygamie je českým právním řádem zakázána. Je to dáno i tím, že islám předpokládá muže jako vlastníka rodiny a žena ztrácí svá práva a její role je služebné v domě muže. „*В исламе мужчина стал полновластным хозяином в семье. Мусулманка потеряла свою былую, пусть ограниченную, независимость, её роль свелась до положения служанки в доме мужа и воспитательницы детей.*“⁸⁹

Pokud byla rodina chápána jako zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti⁹⁰, bylo manželství chápáno jako legitimizace tohoto svazku a především dětí, které z tohoto svazku vzešly. Goode⁹¹ považuje manželství za způsob obecného zajištění lidské reprodukce. Manželství vychází z křesťanských tradic, uplatňující nezrušitelnost manželského svazku. V dnešní době již nespátřujeme důvod uzavírání manželství v zachování rodu či materiálním zabezpečení. InSTITUTE manželství a především sám akt jeho uzavření, je dnes chápán spíše jako právní skutek, upravující práva a povinnosti manželů. Tento náhled souvisí i s ochranou dětí a zajištěním jejich práv. V České republice je manželství a jeho právní důsledky upraveno zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ten vychází z paradigmatu ochrany slabší strany, za kterou je ve většině případů považována žena a děti. Tímto se nový občanský zákoník zásadně liší od staré právní úpravy, která vycházela z paradigmatu rovnosti obou stran. Teprve nadcházející roky

⁸⁸ ENGELS, Friedrich. *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu: v souvislosti s výzkumem Lewise H. Morgana*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1967, s. 5-25

⁸⁹ VAGABOV, M. *Islam i sem'ja*. Moskva: Nauka, 1980, s. 11

⁹⁰ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 99

⁹¹ GOODE, W. *The Family*. New Jersey: Prentice-Hall inc., 1964. s. 31-43

ukážou, zda je současná právní úprava krokem vpřed a odpovídá současným společenským požadavkům nebo zda bude nutné provést její změnu.

Zákon je obecně platnou právní normou, která je akceptována společností a jejíž dodržování je kontrolováno. Tím je zajištěn společenský aspekt manželství a jeho status quo. Neméně důležité, možná dokonce nejdůležitější jsou dopady manželství v osobní rovině obou manželů. Postupná přeměna původně dvou zcela cizích lidí na milenecký pár, partnery a manžele, přináší velké nároky na psychosociální vývoj obou jedinců. Čáp uvádí: „...že pravděpodobně existuje větší počet vývoje lidských činností a různé formy jejich konvergence a divergence ve vzájemné kombinaci.“⁹² Pro manželství je dobré, pokud do něj vstupují lidé dostatečně vyzrálí a duševně vyvinutí, ale přitom schopní dosud měnit své zvyky a postoje s ohledem na společný manželský život. Čáp⁹³ si tedy položil otázku, ve kterém období ontogeneze začíná výrazně příznivý příklon k mnohostrannému vývoji činností a osobnosti? Odpovědí byla skutečnost, že tento vývoj je velmi variabilní. U některých osob k němu dochází již v pubertě u některých až později. U mnoha osob dochází k formování tohoto vývoje ve věku okolo 30 let nebo i později. Z výše uvedeného je tedy patrné, že ideální věk vstupu do manželství je velmi individuální a záleží na osobnosti každého jedince.

4.2 Rozvodovost jako současný společenský fenomén

Rozvody se dnes staly běžnou součástí naší společnosti. Rozvodovost dosahuje historicky nejvyšších hodnot a blíží se 50%⁹⁴. Zejména mladí lidé považují rozvod za naprosto běžnou a samozřejmou věc. Předpokládají, že pokud se rozhodnou s někým žít, mohou se také rozhodnout ho opustit a najít si jiného partnera. V jejich rozhodnutí uzavřít manželství tak nenajdeme ani stopu po celoživotním svazku. Utvrdzuje je v tom i snadná dostupnost rozvodu. Právě tento fakt koreluje s jejich oblibou volných partnerských svazků. Důsledkem toho je 44% narozených dětí, jejichž matka není v manželském svazku.⁹⁵ U prvorozených dětí je tento podíl dokonce 53%. Za alarmující můžeme

⁹² ČÁP, J. *Psychologie mnohostranného člověka*. 1. vyd. Praha: SPN, 1990 s. 218

⁹³ ČÁP, J. *Psychologie mnohostranného člověka*. 1. vyd. Praha: SPN, 1990 s. 210-221

⁹⁴ Český statistický úřad: *Rozvodovost* [online]. edit. 2011 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW:<[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/F7003184C8/\\$File/400711a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/F7003184C8/$File/400711a3.pdf)>

⁹⁵ Český statistický úřad: *Porodnost* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW:<[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A002ECDC9/\\$File/400712a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A002ECDC9/$File/400712a4.pdf)>

považovat fakt, že ve skupině žen do 21 let činí podíl dětí narozených mimo manželství 94% a u žen, které dosáhly pouze základního vzdělání 76%.

Beztrestný rozvod ovšem nebyl součástí společnosti odjakživa. Mnoho kultur rozpad nebo zrušení manželství trestal. Zajímavé je, že za překročení této normy byly přísněji sankcionovány ženy, a to především jejich nevěra. Například „Starý zákon“ trestal ženu za rozpad manželství ukamenováním nebo mírnějším řešením, kterým byl prodej ženy či její postoupení jinému muži.⁹⁶ Postupným vývojem ve stále se dynamizující společnosti a nástupem průmyslové revoluce, způsobovala nemožnost uzavření nového sňatku, a především legalizace dětí z následujícího partnerství, nemalé problémy. Zejména katolické církve bránila konzervativní přístup k této problematice a doufala, že zákonodárství vytvoří pevnou bariéru rozpadu manželské morálky. Jak již dnes víme, nebylo tomu tak. Porovnáním rozvodovosti na začátku a v polovině 19. století se zabýval i Goode⁹⁷, který uvádí, jak rostla rozvodovost v některých rozvinutých státech světa. Zatímco v USA rostla rozvodovost z 8,4% v roce 1910 na 24,6% v roce 1956 (41%, 2010), v Anglii tato hodnota stoupla z 0,2% v roce 1910 na 7,4% v roce 1956 (42%, 2012)⁹⁸. Česká republika tak podle Možného⁹⁹ nevybočuje z chování typického pro celou Evropu či západní civilizaci. Za výčtem procent a tisíců rozvedených si ovšem musíme představit konkrétní životní osudy, zklamání a také existenční a psychické problémy lidí, které rozvod potkal. Především u dětí, jejichž rodiče se rozvedli nebo rozvádí, je ohrožen, nebo ovlivněn jejich proces socializace. *„Socializace osobnosti je společenský a psychologický proces učení, v němž si člověk osvojuje určitý systém poznatků, norem a hodnot, jež mu umožňují začlenit se do určité společnosti a aktivně se účastnit společenského života.“*¹⁰⁰

Rozvodu manželství často předchází vypjaté období, ve kterém běžně dochází k bouřlivým manželským debatám, křiku, hádkám, obviňování, vyhrožování, ale také k napadání a ubližování. „*Sociální vztahy v rodině a rodinná koheze je dalším důležitým činitelem psychického vývoje dítěte. Manželská nespokojenost rodičů souvisí*

⁹⁶ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 171

⁹⁷ GOODE, W. *The Family*. New Jersey: Prentice-Hall inc., 1964. s. 94

⁹⁸ Ons Gov UK. *Rozvody v Anglii* [online]. edit. 2012 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW:<<http://www.ons.gov.uk/ons/rel/vsob1/divorces-in-england-and-wales/2011/sty-what-percentage-of-marriages-end-in-divorce.html>>

⁹⁹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 177

¹⁰⁰ PAVLÍČKOVÁ, H. *Sociální psychologie*. Dot. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 1995, s. 12

*s neprospěchem dítěte ve škole, což je vysvětlitelné neurotizací dítěte, které je psychicky zraňováno konflikty mezi rodiči, zvláště pak afektogenními scénami a výstupy rodičů.*¹⁰¹

Nakonečně dále uvádí, že Gottschaldt (1950) našel příčinnou souvislost mezi narušenými rodinnými vztahy a poruchami chování dětí v 70,8% případů.¹⁰² Není tedy třeba pochybovat o tom, že rozvod je jednou ze zásadních negativních životních událostí, které ovlivňují chod a vývoj celé společnosti a jejich dopad se neomezuje pouze na rodinu rozvádějící se, ale také na její okolí. Taková rodina totiž přestává být morfostatickou institucí¹⁰³ a pevným bodem a je na delší období uvržena do nejistoty a odsouzena k hledání nejen nových sociálních rolí, ale také nové diferenciaci interpersonálních vztahů uvnitř malé sociální skupiny, kterou rodina zcela jistě je.¹⁰⁴

V roce 1967 Holmes a Rahe¹⁰⁵ sestavili škálu stresových faktorů, které mohou člověka v životě potkat. Jednotlivým faktorům přiřadili bodové ohodnocení. Z tabulky vyplývá, že rozvod je z hlediska psychické zátěže na druhém místě, hned za úmrtím životního partnera.

Životní situace, událost	Bodová hodnota
Úmrtí životního partnera	100
Rozvod	73
Odloučení manželů	65
Uvěznění	63
Úmrtí blízkého člena rodiny	63
Zranění nebo nemoc	53
Svatba	50
Ztráta zaměstnání	47
Urovnání manželského sporu	45
Odchod do důchodu	45

Tabulka č. 1: Bodová hodnota stresorů

Zdroj: Holmes, T., Rahe R.

Z hlediska sociální pedagogiky může být zajímavé seznámení se s příčinami vysoké rozvodovosti. Bohužel, rozvodovost jako složitý sociální problém má i složité a navzájem provázané příčiny. V minulosti vznikalo a stále vzniká mnoho teorií vysvětlujících rozvodovost. Možný¹⁰⁶ je přesvědčen, že je to projev natolik komplexní a nejednoznačný,

¹⁰¹ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970, s. 119

¹⁰² NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970, s. 120

¹⁰³ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s. 14

¹⁰⁴ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970, s. 299

¹⁰⁵ HOLMES, T., RAHE, R. *Social Readjustment Rating Scale*. Journal of Psychosomatic Research, 1967

¹⁰⁶ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 181-198

který je hluboce zakořeněn do naší společnosti a není možné stanovit spolehlivé vysvětlující teorie, které by bylo možno empiricky falzifikovat. Přesto se dá hovořit o určitých prediktorech¹⁰⁷, jejichž výskyt zvyšuje pravděpodobnost pozdějšího rozvodu manželství. Ze sociologického hlediska může být mezi sledovanými hodnotami například:

- vzdělání, povolání, příjem,
- věk a okolnosti vstupu do manželství,
- etnikum manželů, náboženství,
- místo bydliště, státní příslušnost,
- počet dětí, předchozích manželství.

Poruchy manželského soužití jsou natolik časté a závažné, že vznikla celá nauka, která se této problematice věnuje – matrimoniopatologie.¹⁰⁸ Za zcela jednoznačnou příčinu rozvodů uvádí následující bonmot: „*Jednoznačnou příčinou rozvodu je svatba.*“ Tento bonmot nepřímou potvrzuje i Plzák, který klade důraz na správný výběr partnera. Determinuje některé zakázané typy partnerů, kteří nejsou pro manželství vhodní.

Mezi **zakázané ženy**, jako partnerky, patří ženy:

- chorobně žárlivé,
- nezdrženlivé,
- líné,
- hysterické.

Mezi **zakázané muže**, jako partnery, patří muži:

- chorobně žárliví,
- alkoholici,
- líní, hysteričtí, vzteklí.

Plzák dále tvrdí: „*Pokud si v manželství nevyberu partnera pro manželství zakázaného a pokud zvládnu koroze párového soužití, jsem schopen s každým typem muže či ženy žít v trvalém manželském svazku.*“¹⁰⁹ Z výše uvedeného tvrzení tedy můžeme vyvodit velmi podstatný závěr. Nejlepší prevencí rozvodovosti je věnovat větší pozornost výběru partnera, se kterým vstupujeme do manželství.

¹⁰⁷ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, s. 187

¹⁰⁸ PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 238

¹⁰⁹ PLZÁK, M. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 242

4.3 Determinanty institutu manželství v blízké budoucnosti

Minulost manželství je známá, současnost manželství je daná. Jaká je ale budoucnost této instituce? Podle mého názoru existují pouze 4 možné scénáře dalšího směřování institutu manželství:

- význam manželství bude slabě růst,
- význam manželství zůstane stejný jako dnes,
- význam manželství bude dále mírně klesat,
- manželství ztratí jakýkoli význam.

Význam manželství bude slabě růst. Porovnáme-li statistiky posledních desetiletí, nezdá se tento scénář příliš pravděpodobný. Ale co když přece? Co když se společnost dostane do vážné dlouhodobé krize? V současnosti vidíme, jaký vliv má globalizace na zranitelnost lidské civilizace v podobě, kterou známe. Naprostá provázanost kapitálu, výroby, distribuce a hlavně závislosti na zdrojích, vede k hlubokému propojení a vzájemnému ovlivňování „všeho a všude“. Systém je přitom velmi nestabilní a stačí drobné rozkolísání na straně jedné, které má přímo katastrofální důsledky na straně druhé. Mohla by tedy nastat situace, při které by díky negativnímu vývoji ve společnosti, nízké ekonomické výkonnosti, dopadům globalizace a změnám klimatu, dojde k narušení základních společenských funkcí. V takovém případě může být v manželství spatřen způsob většího semknutí rodiny a větší šance na zajištění materiální prosperity rodiny a význam manželství **by mohl růst**.

Význam manželství zůstane stejný jako dnes. Pokud by se dnešní životní podmínky příliš neměnily, stejně jako sociální situace manželů, je velká pravděpodobnost, že význam manželství **by mohl zůstat stejný**.

Význam manželství bude dále mírně klesat. Z čistě statistického hlediska se tento scénář jeví jako velmi pravděpodobný. Vzhledem k pokračujícím celospolečenským změnám a ekonomické situaci bude trend snižování významu manželství dále klesat. Rozhodující vliv bude mít i klesající porodnost, zvyšující se podíl seniorů a celkový demografický vývoj. I nadále se bude snižovat sňatečnost a porodnost. Míra rozvodovosti však bude i nadále mírně růst.

Manželství ztratí jakýkoli význam. Životní nejistota plynoucí ze špatné ekonomiky a především přexponovanost individualismu¹¹⁰ bude mít za následek úplný odklon

¹¹⁰ MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD, 2008, s. 12

od instituce manželství. Hodnota manželství bude nulová, hlavně pro její malou flexibilitu plynoucí z platné právní úpravy. Partneři dají místo manželství přednost volným svazkům. Většina dětí se stejně jako dnes bude rodit mimo manželství. Tento stav paradoxně přispěje k větší fixaci na prarodiče a širokou rodinu.

Všechny výše uvedené možnosti jsou pouze fikce. Neopírají se o žádný relevantní výzkum. Zmíněné modely odrážejí predikci vycházející z extrapolace statistiky a kauzálních vztahů.

Dílčí závěr: O predikci významu rodiny v biosociologické perspektivě hovoří i Možný, kdy ke dvěma již dříve publikovaným tezím přidává tezi třetí, formulovanou na základě evropského liberalismu.

- 1) *„Párová rodina je přirozeným způsobem zajištění reprodukce lidské společnosti.*
- 2) *Základní sociální vazbou v rodině je vztah muže a ženy, kteří vytvářejí pár, jenž plodí děti.*
- 3) *Tradiční diferenciací sociálních rolí žen a mužů, kromě rolí rozmnožovacích, není možno považovat za jediné možné a jsou velkou měrou dány kulturními vzorci a společenskou objednávkou. Jedinec si je osvojuje v průběhu života sociálním učením a jsou přenášeny z generace na generaci. Lidská flexibilita a tvořivost umožnila těmto kulturním vzorcům, aby vznikly, a právě lidská flexibilita, a tvořivost je umožní i změnit.“¹¹¹*

Vše je tedy v lidských rukou a je jen na lidech, kterou cestou se vydají, co změní a co zůstane zachováno.

¹¹¹ MOŽNÝ, I. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1987. s. 137

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. Výzkum „Hodnotová orientace a životní styl českých rodin“

Rodina obecně, ale především nukleární rodina, je v současné době ohrožena mnoha nebezpečími, která omezují její elementární fungování. Důsledky narušení fungování rodiny se potom přetavují do celospolečenských změn a problémů, které vznikají rozbitím dosud známých a ověřených sociálních modelů. Nástup nových problémů a neschopnost společnosti na ně včas a důsledně reagovat, přináší nejen obecnou nejistotu, ale v konečném důsledku také zatížení společnosti zvýšenou úrovní sociopatologických jevů. Obor sociální pedagogiky by měl právě tyto situace považovat za výzvu a snažit se nové negativní jevy vyhledávat, analyzovat a navrhnout možná řešení. Pro návrh fundovaného, ale hlavně proveditelného řešení, které by prokazatelně přispělo k nápravě či omezení těchto palčivých otázek, je potřeba se důkladně seznámit nejen s problematickými situacemi a jejich dopady, ale především s příčinami a východisky vedoucími k popsáním skutečností.

5.1 Praktická východiska sociologického výzkumu

Téma tohoto výzkumu a zvolené okruhy otázek byly navrženy nejen s ohledem na současnou aktuálnost dané problematiky, ale také s ohledem na osobní zájem výzkumníka o tuto oblast lidských vztahů. Téma typologie partnerského soužití, modely fungování partnerských vztahů a výskyt partnerských problémů, jsou témata, o kterých výzkumník v minulosti několikrát pojednával v článcích určených pro širokou veřejnost. Životní styl a hodnotová orientace rodin se jeví jako výchozí determinanty pro výše uvedené jevy a jsou tedy s tímto zájmem velmi úzce spjaty. Provedení výzkumu tak mělo výzkumníka velký praktický studijní význam.

O oblastech a zaměření výzkumu jsem proto přemýšlel již dříve. O tom jaké hodnoty dnešní rodina vyznává, jak tráví volný čas a jak se staví k elementárním životním otázkám je dnes a denně napsáno mnoho různých článků, určených především ke zvýšení čtenosti časopisů, magazínů a internetových portálů. Právě komerce, mít více čtenářů, a snaha prodat reklamní prostor, mají vliv na obsah článků. Je ale mediální obraz společnosti opravdu takový, jak jej v posledních letech můžeme vnímat? Do jaké míry jsou naše názory ovlivněny médii a módou? Do jaké míry jsou relevantní anonymní „pseudo“ výzkumy publikované ve společenských časopisech pro ženy? Právě výzkum popsáný na následujících stránkách by mohl být nápomocen při tvorbě odpovědí na výše uvedené

otázky a ukázat objektivně, jaké hodnoty vyznávají naše současné rodiny a jaký je jejich životní styl.

Cílem výzkumu je proto bližší seznámení s hodnotovou orientací současné české rodiny a přiblížení základních determinant jejího životního stylu, včetně trávení volného času. Výzkum byl zaměřen zvláště na oblast nukleární rodiny, hodnotových preferencí, názorové tolerance a prožívání volného času. **Cíle dotazníkového výzkumu:**

- zjistit způsob vnímání pojmu rodina,
- determinovat pojem rodina z hlediska obsahu a funkce,
- odpovědět na otázku hodnotových priorit rodiny,
- identifikovat problémy rodiny při výchově dětí a určit rizikové faktory,
- přiblížit životní styl rodin na pozadí prožívání volného času.

Jako vhodná metoda byl zvolen kvantitativní výzkum pomocí dotazníku. Kvantitativní výzkum je jedním z možných způsobů poznávání determinantů rodinného soužití, jejich hodnotové orientace a životního stylu. Cíle výzkumu a formulace hypotéz byly stanoveny po výběru výzkumné metody. Volba tohoto druhu výzkumu byla mimo jiné vedena snahou minimalizovat jakékoli vazby mezi výzkumníkem, subjekty a zkoumanými procesy. Stejně tak u kvantitativního výzkumu lze splnit požadavek na replikabilitu (opakovatelnost) výzkumu.¹¹²

V první části dotazníku byly především otázky přímé uzavřené, vedoucí ke získání informací o věku, bydlišti a podobně. V další části se vykytovaly funkcionální položky včetně kontrolních, aby byla ověřena pravdivost odpovědí. Respondenti měli odpovědět na polouzavřené a uzavřené dichotomické otázky. Otevřené otázky nebyly použity. Z hlediska formy odpovědí dotazník obsahuje polytomické výběrové, výčtové a stupnicové odpovědi.¹¹³

Výběr výzkumného vzorku byl záměrný a o výběru nerozhodovala náhoda. Dotazníky byly rozeslány a rozdány především respondentům z okolí výzkumníka a respondentům, kteří se sami dobrovolně chtěli výzkumu zúčastnit. „*Výběr průměrných jednotek tak provedl výzkumník subjektivně, dle vlastní úvahy.*“¹¹⁴ V konečném důsledku

¹¹² MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, s. 26

¹¹³ SVOBODA, P. *Metodologie kvantitativního speciálněpedagogického výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s.48

¹¹⁴ SVOBODA, P. *Metodologie kvantitativního speciálněpedagogického výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 25.

tak výběr výzkumného vzorku proběhl metodou sněhové koule, kterou popisuje Miovský. Výzkumník tak vybral respondenty v první vlně a ti potom dotazník dále šířili mezi další účastníky výzkumu. Celý proces se tak opakoval až do dosažení požadované saturace.¹¹⁵

Správnost položených otázek a porozumění otázkám bylo prověřeno na pilotní skupině 8 respondentů. Poté byly provedeny drobné změny a znění některých otázek bylo upraveno s ohledem na snahu maximalizovat návratnost dotazníků. Záměrně proto byly vypuštěny kontroverzní, nebo příliš osobní otázky, které by mohly v respondentech vyvolávat přehnané obavy z prozrazení jejich identity, což by mohlo vést buď k nevyplnění dotazníku, nebo ke zkreslení výsledků výzkumu v důsledku velkého množství nepravdivých odpovědí. To plně podporuje názor Svobody, který píše: *“Výzkumník by především neměl svým chováním zapříčiňovat vznik konfliktních situací.”*¹¹⁶ Sběr dotazníků potom proběhl ve spolupráci nejbližší rodiny, přátel, spolužáků a zaměstnavatele výzkumníka. K dispozici byla jak elektronická tak i tištěná verze dotazníků. Respondenti tedy měli možnost vyplnit papírový dotazník, nebo se výzkumu zúčastnit elektronicky na webových stránkách.

Stanovení hypotéz. S ohledem na výše uvedené cíle byly stanoveny hypotézy, dotýkající se některých životních hodnot a prožívání volného času současných rodin.

Hypotéza č. 1: *„Ženy mají méně volného času pro své koníčky a záliby než muži.“* *„Žena se musí starat o domácnost, kdežto muž si jen někde pořád lítá...“* říkávala moje babička a vyčítala dědečkovi, že na sebe nemá vůbec čas, kdežto on si dělá, co se mu líbí. Podobnou repliku můžeme slyšet od mnoha žen různého postavení, vzdělání i stavu. Je tomu opravdu tak? Právě odpověď na tuto otázku byla motivem první hypotézy.

Hypotéza č. 2: *„Muži sportují častěji než ženy.“* Pokud mají ženy opravdu méně času na své koníčky, logicky by měly také méně sportovat. Nebo tato úvaha neplatí? Vyhodnocení vztahových otázek k této hypotéze a porovnání s hypotézou č. 1, bude rozhodující pro bližší seznámení se s touto problematikou.

Hypotéza č. 3: *„Lidé s vyšším vzděláním mají menší počet dětí.“* Panuje všeobecná představa společnosti, která tvrdí, že sex je zábavou chudých, a proto mají lidé

¹¹⁵ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, s. 132

¹¹⁶ SVOBODA, P. *Metodologie kvantitativního speciálněpedagogického výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 8

bez vzdělání více dětí než lidé s vyšším vzděláním. Třetí hypotéza byla proto formulována ve snaze potvrdit či vyvrátit tento obecně panující názor.

Hypotéza č. 4: „Lidé žijící ve velkých městských aglomeracích jsou tolerantnější k adopci dětí osobami stejného pohlaví.“ Tento poměrně nový fenomén rozdělil společnost hlubokým příkopem na dvě části, tj. na zapřisáhlé odpůrce na straně jedné a liberálně smýšlející na straně druhé. Verifikace či falzifikace této hypotézy nám odpoví na otázku, která skupina je početnější.

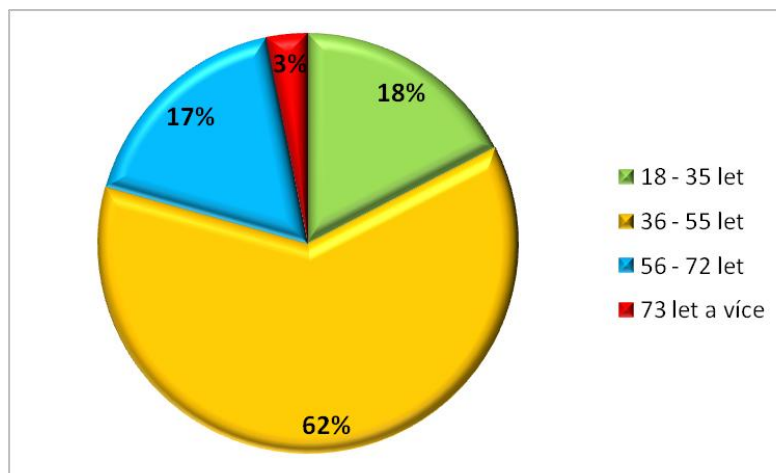
Hypotéza č. 5: „Muži v životě přikládají dětem menší důležitost než ženy.“ Ženy přemýšlejí více srdcem a dítě je pro ně víc než diamanty. Muž oproti tomu preferují spíše hmotné statky a práci, což je důsledek jejich materiálního založení. To je historicky dané, protože od nepaměti bylo jejich úkolem zajistit přežití rodu, tzn. najít vhodné místo k žití, chránit rod před predátory, nevhodnými klimatickými podmínkami a také zajistit dostatek potravy.

5.2 Analýza získaných dat

V následující části se budeme věnovat vyhodnocení odpovědí respondentů, kteří vyplnili výzkumný dotazník. Ten byl členěn na několik částí. V první části respondenti odpovídali na otázky týkající se základních dat, umožňujících kategorizaci respondentů. Další části dotazníku pak byly věnovány oblasti volného času, rodiny, práce, tolerance a hodnotových preferencí. V celém spektru otázek potom dotazník může být zajímavou sondou do hodnotové orientace a životního stylu současných rodin. Dotazník byl distribuován celkem 184 respondentům. Vráceno bylo 134 vyplněných dotazníků, což znamená návratnost 72 %. Při kontrole odevzdaných dotazníků muselo být 8 dotazníků vyřazeno, jelikož je nebylo možno vyhodnotit. Do zpracování výzkumu tedy bylo zařazeno 126 respondentů. Zajímavou hodnotou plynoucí ze způsobu vyhodnocení byl čas, který respondenti strávili při vyplňování dotazníků. 46% respondentů věnovalo vyplňování dotazníku 5-10 minut. Velká návratnost a krátký čas potřebný k vyplnění dotazníku svědčí o jeho srozumitelnosti a také jisté přitažlivosti pro respondenty. Mnozí z nich také projeví zájem o výsledky výzkumu.

Otázka č. 1: Kolik je Vám let?

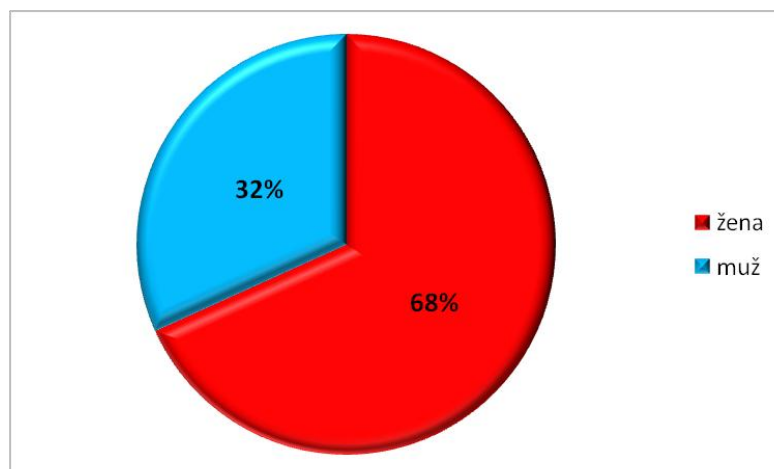
Z odpovědí respondentů je zřejmé, že největší podíl tvoří respondenti z věkové skupiny 36-55 let, která tvořila 62%. Naopak nejméně byla zastoupena skupina ve věku 73 let a více a to pouze 3%. Skupina respondentů 18-35 let a 56-72 let byla zastoupena téměř shodně a to 17% a 18%. Věkové rozvrstvení tak odpovídalo záměru výzkumníka, který převážně cílil na skupinu respondentů s většími dětmi. Tato skupina se vyskytuje právě ve věku 36-55 let a to vzhledem k trendu posledních let, kdy se neustále zvyšuje věk prvorodiček.

Obrázek č. 2: Věková struktura respondentů

Otázka č. 2: Jste žena nebo muž?

U této otázky se pravděpodobně projevil menší zájem mužů o sociologické průzkumy. Tohoto výzkumu se zúčastnilo 32% mužů a 68% žen.

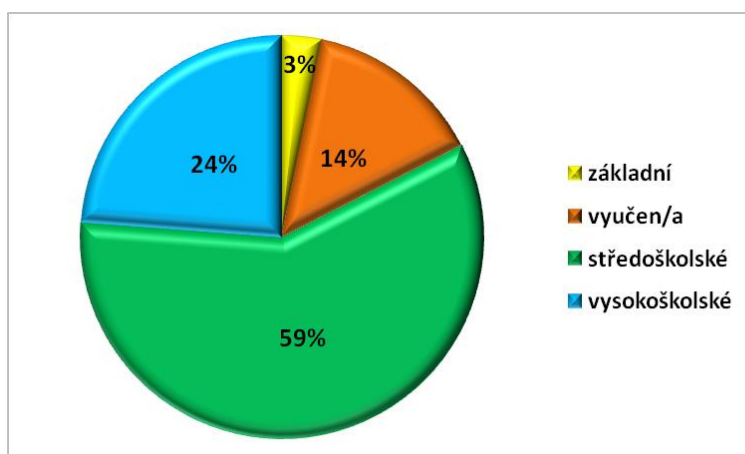

Obrázek č. 3: Jste muž nebo žena?

Zajímavým statistickým poznatkem by proto bylo vyhodnocení nevrácených dotazníků vzhledem k pohlaví respondenta. Dlužno podotknout, že podle sčítání obyvatel bylo v roce 2010 v ČR 51% žen a 49% mužů.

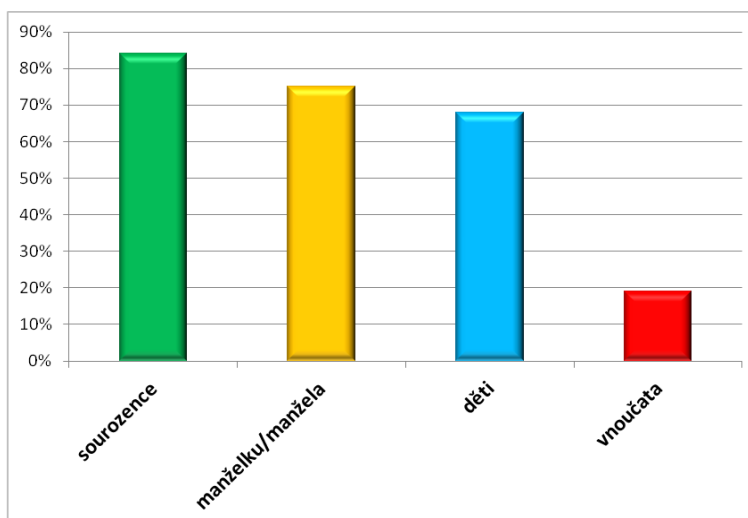
Otázka č. 3: Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

Jednoznačně největší zastoupení respondentů měla skupina se středoškolským vzděláním (59%). Oproti tomu nejmenší skupinu výzkumu tvoří respondenti se základním vzděláním a to pouze 3%. Podle ČSÚ je v současné době podíl středoškolsky vzdělaných lidí 64% a lidí se základním vzděláním 17%. Z výše uvedeného vyplývá, že zvolený vzorek respondentů ne zcela statisticky odpovídá současné demografické situaci.

Obrázek č. 4: Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

Otázka č. 4: Jaké rodinné příslušníky máte, popřípadě jste měli?

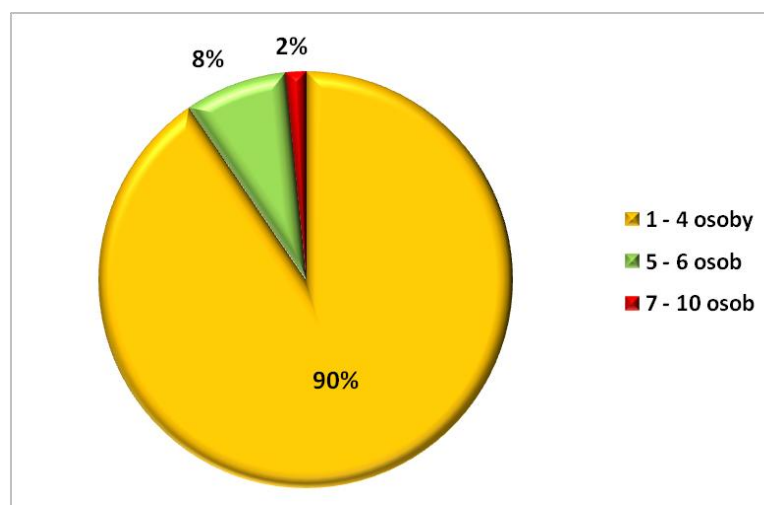

Obrázek č. 5 Jaké rodinné příslušníky máte?

Z odpovědí na otázku č. 4 vyplývá, že pouze marginální skupina respondentů nemá sourozence, manžela a děti. Oproti tomu pouze 19% respondentů jsou prarodiči. Za zmínku stojí skutečnost, že 84% respondentů uvádí, že má sourozence. Tato hodnota je zajímavá ve srovnání počtem jedináčků, který respondenti uvádějí u svých potomků.

Otázka č. 5: Kolik osob s Vámi žije ve společné domácnosti?

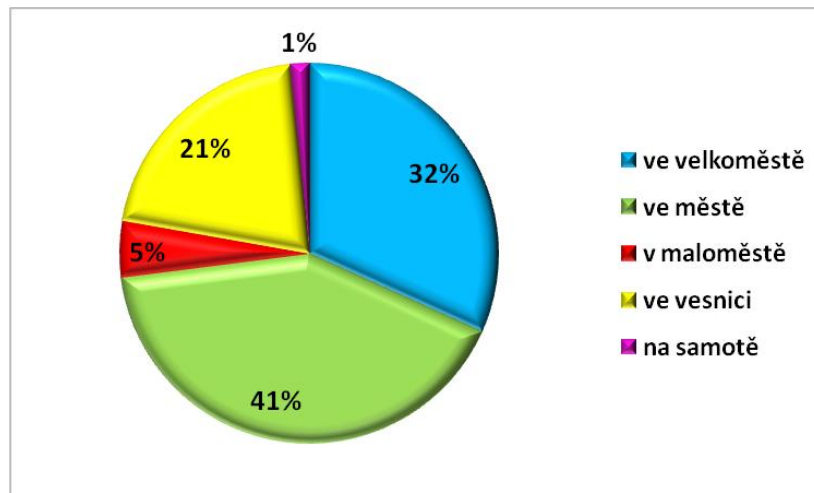
Tato otázka byla zaměřena na zjištění velikosti dnešní rodiny (domácnosti). Zcela jednoznačně se ukázalo, že 90% domácností tvoří 1-4 osoby. Jako zanedbatelná se jeví skupina domácností, kde žije 7-10 osob. Srovnání s daty sčítání obyvatelstva v roce 2010 zjistíme, že průměrný počet osob v domácnosti činí podle ČSÚ 3 osoby. Pokud tedy pojmem rodina rozumíme osoby žijící ve společné domácnosti, je na první pohled zřejmé, že česká společnost je tvořena malými nukleárními rodinami. Větší, společně žijící rodina je spíše výjimkou. Zde by stálo za zvážení, provést podobný průzkum například v romské populaci, nebo ve skupině národnostních menšin. Porovnání takových průzkumů by mohlo akcentovat různé životní styly těchto skupin.

Obrázek č. 6: Kolik osob s Vámi žije ve společné domácnosti?

Otázka č. 6: Kde nyní žijete?

Tato otázka nabízela respondentům výběr z celé škály odpovědí od velkoměsta až po samotu. Posouzení, zda je jejich město maloměstem či velkoměstem, zůstalo na uvážení respondentů. Běžná klasifikace měst podle počtu obyvatel dělí města na: maloměsta (10 – 100 tis. obyvatel), města (100 tis. – 500 tis. obyvatel), velkoměsta (vice jak 500 tis. obyvatel).

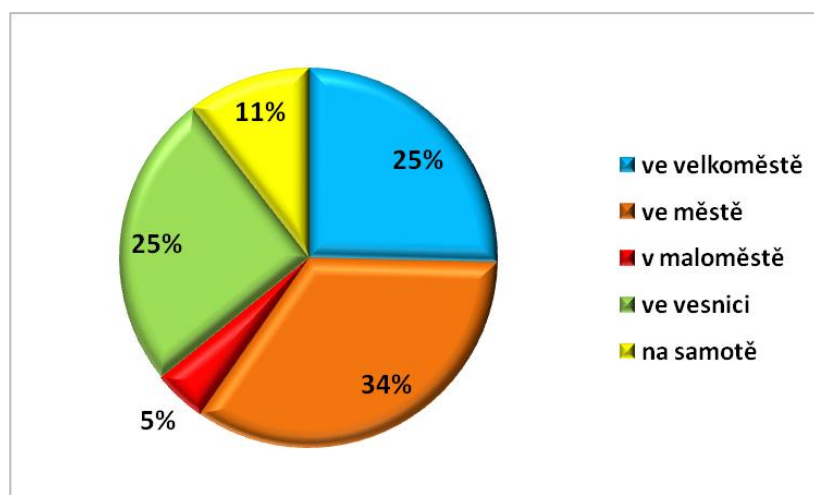

Obrázek č. 7: Kde nyní žijete?

Z výše uvedeného grafu můžeme vyčíst, že většina respondentů (73%) žije ve větších městských aglomeracích. Tento fakt souvisí s výběrem výzkumného vzorku a místem bydliště výzkumníka.

Otázka č. 7: Kde byste chtěli žít?

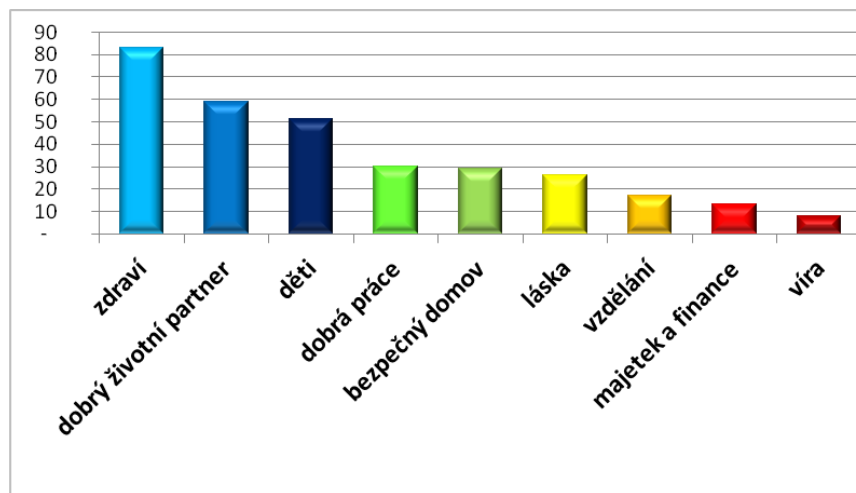
Jak můžeme vidět na grafu č. 17, sestaveném z odpovědí respondentů, je většina respondentů spokojena s místem svého bydliště. Mírný nárůst je patrný u přání žít na vesnici a na samotě.

Obrázek č. 8: Kde byste chtěli žít?

Otázka č. 8: Co považujete v životě za nejdůležitější hodnotu? (vyberte 3 možnosti)

Respondenti dostali možnost výběru z 9 připravených odpovědí s možností doplnit svoji vlastní. Tuto možnost využilo jen 1% respondentů. Tento fakt svědčí o vhodně zvoleném spektru odpovědí.

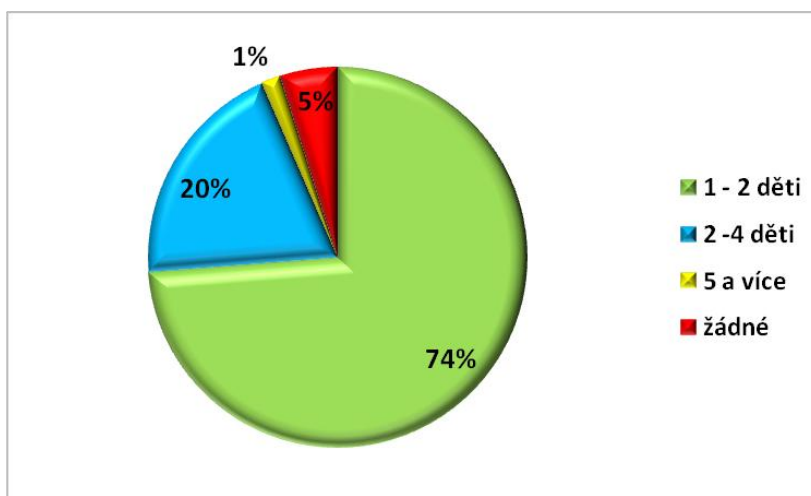
Obrazek č. 9: Co považujete v životě za nejdůležitější hodnotu?

Nejvíce respondentů (82%) uvedlo jako nejdůležitější hodnotu zdraví. Životní partner je nejdůležitější pro 59% dotázaných. Majetek a finance uvedlo v odpovědích pouze 12% respondentů. Tento jev můžeme vysvětlit snahou dotázaných ukázat se v lepším světle. Hromadění či lpění na majetku je v naší české společnosti stále považováno za negativní vlastnost. Lidé s velkým majetkem jsou potom často spojováni s různou nemorální činností nebo přímo s kriminálními činy. Mezi relativně nízkým počtem odpovědí se objevilo i vzdělání (17%). A to i přesto, že mezi respondenty převažují lidé se středoškolským (59%) a vysokoškolským (24%) vzděláním. Zařazení víry na poslední místo žebříčku, přičemž víru uvedlo pouze 6% dotázaných, je důkazem sekularizace současné společnosti a marginálního vlivu náboženství na chování lidí.

Otázka č. 9: Kolik dětí jste plánovali / plánujete?

Naprostá většina respondentů (74%) plánovala nebo plánuje 1-2 děti. Zajímavým výsledkem se jeví 5% respondentů, kteří plánovali nebo plánují zůstat bez potomků. U této skupiny by bylo vhodné provést následný kvalitativní výzkum, zaměřený na důvody tohoto jevu. U této otázky je zajímavé provést srovnání s otázkou č. 19 „Kolik dětí máte?“ Srovnáním zjišťujeme, že 1-2 děti má 65% dotázaných. Znamená to tedy, že lidé plánují narození více potomků, než kolik jich později přivedou na svět. Tento fakt by byl opět

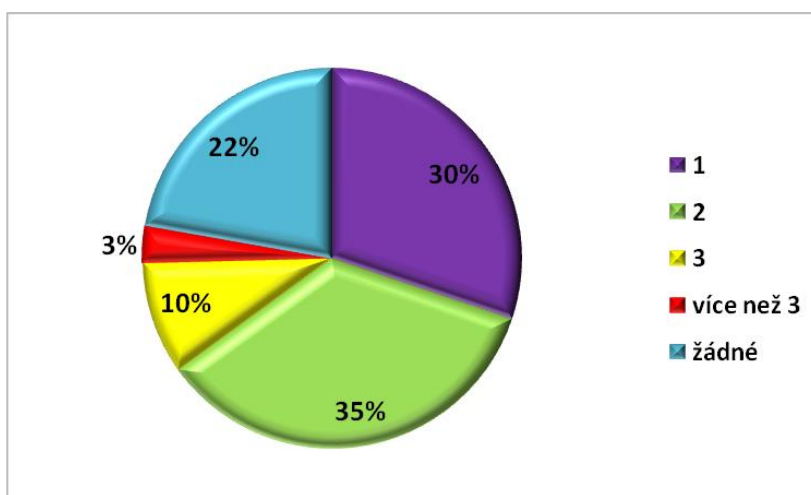
zajímavým tématem na další samostatný výzkum, který by mohl podrobněji popsat příčiny tohoto stavu.

Obrázek č. 10: Kolik dětí jste plánovali / plánujete?

Otázka č. 10: Kolik dětí máte?

Výsledkem odpovědí na tuto otázku je zcela jasný obraz české společnosti, kdy jedno dítě má 30% rodin a 2 děti potom nalezneme u 35% rodin.

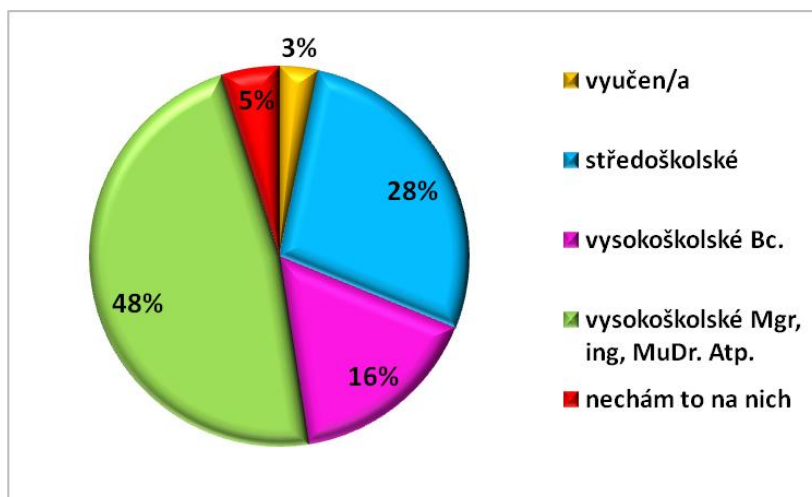
Obrázek č. 11: Kolik dětí máte?

Ukazuje se, že rodin se 3 a více dětmi je pouze 3%. Konec konců, rodina se 4 dětmi je ve společenském životě doslova handicapována na každém kroku. S rodinami které mají více dětí, naše společnost již prostě nepočítá. Snižování průměrného počtu dětí v rodinách můžeme sledovat i při srovnání s otázkou č. 4. Respondenti zde uvádí že 84% má

sourozence, 30% respondentů ale současně uvádí, že má pouze jednoho potomka. Potvrzuje to tedy snižující se trend počtu dětí v rodinách.

Otázka č. 11: Jakého vzdělání by měly dosáhnout Vaše děti?

Pro své děti respondenti plánují získat vysokoškolské vzdělání ve 48% odpovědí. V případě všech typů VŠ vzdělání plánuje svým dětem jeho získání dokonce 64% dotázaných. Protože se výzkumu zúčastnilo pouze 24% respondentů s vysokoškolským vzděláním, je z odpovědí zřejmá ambice rodičů, aby jejich děti měli co nejvyšší vzdělání. A to i přesto, že v otázce č. 8 uvedlo vzdělání jako nejdůležitější hodnotu pouze 17% dotázaných. V porovnání těchto dvou výsledků je zřejmý rozpor, který by bylo vhodné samostatně prozkoumat. Zajímavý je také postoj pouhých 5% dotázaných, kteří nechají dosažené vzdělání na úsudku dětí.

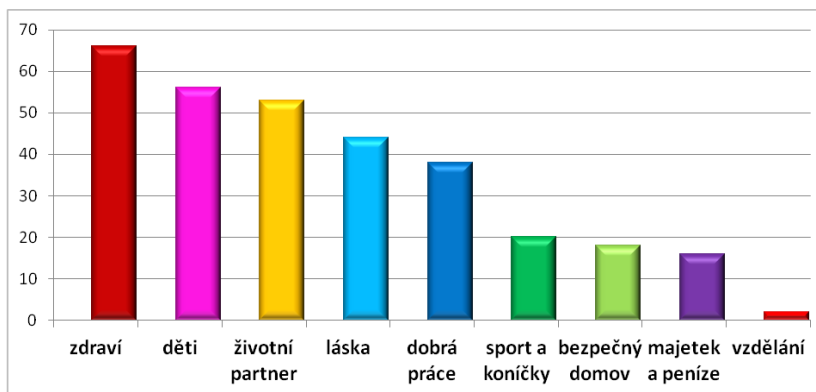

Obrázek č. 12: Jakého vzdělání by měly dosáhnout Vaše děti?

Otázka č. 12: Co dělá lidi v životě šťastné?

„Šťěstí! Co je štěstí? Muška jenom zlatá ...“. Tak začíná známá báseň Adolfa Heyduka, kterou napsal v roce 1897. Tato otázka je tedy živá více jak jedno století. Otázka to není jednoduchá. Respondetům bylo proto předloženo 10 různých možností, ze kterých měli vybrat 3 nejdůležitější. Otázka byla položena tak, aby souvisela s otázkou č. 8 a bylo možné porovnáním odpovědí odhalit snahu respondentů, ukázat se v dobrém světle. 65% odpovědí na otázku č. 12 uvádí zdraví za faktor štěstí. Následují děti (55%), životní partner (52%) a láska (44%). Naopak majetek a peníze uvedlo jako zdroj štěstí 16% a vzdělání dokonce pouze 1% respondentů. Moc a společenské postavení nevedl nikdo. Tento výsledek je možné vysvětlit názorem společnosti, že lpění na majetku, moci

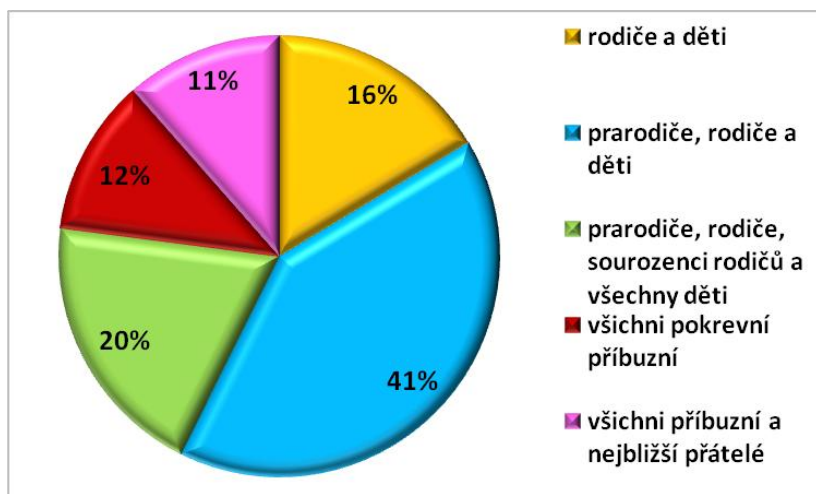
a společenském postavení je považováno za povrchní negativní vlastnost. Můžeme se také domnívat, že tento názor příklánějící se spíše k rovnostářství a průměrnosti je v našich podmínkách dědictvím mnoha desítek let socialistického zřízení.

Obrázek č. 13: Co dělá lidi v životě šťastné?

Otázka č. 13: Kdo, podle Vás, patří pod pojem rodina?

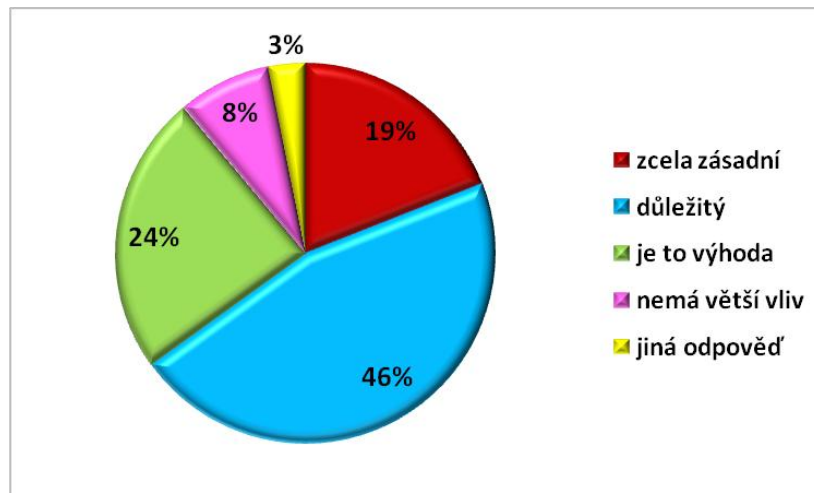
Z odpovědí na předchozí otázky již vyplynulo, že počet členů rodiny se neustále zmenšuje. Pod tento pojem zahrnuje 41% respondentů prarodiče, rodiče a děti. Prarodiče, rodiče, sourozence rodičů a všechny děti považuje za rodinu 20% dotázaných. Uspořádání, které odpovídá párové monogamické rodině, kde muž, žena a jejich děti tvoří společnou domácnost, považuje za rodinu 16% dotázaných. Rodinu v nejširším slova smyslu vnímá jen 11% respondentů.

Obrázek č. 14: Kdo patří pod pojem rodina?

Otázka č. 14: Jaký vliv má, dle Vašeho názoru, vzdělání na získání zaměstnání?

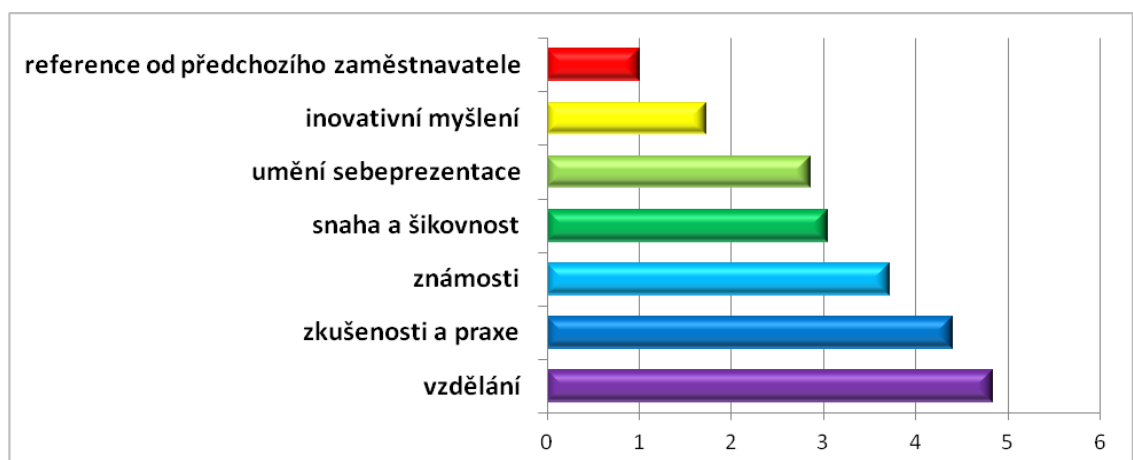
Nejčastější odpovědí na tuto otázku byla možnost – důležitý. Tuto možnost zvolilo 46% dotázaných. Jako zcela zásadní považuje vzdělání 19% dotázaných. Možnost doplnit odpověď o vlastní názor využila 3% respondentů, kteří uvedli, že vzdělání může být výhodou, ale také přítěží při získání zaměstnání.

Obrázek č. 15: Vliv vzdělání na získání zaměstnání?

Otázka č. 15: Co má největší vliv na získání zaměstnání?

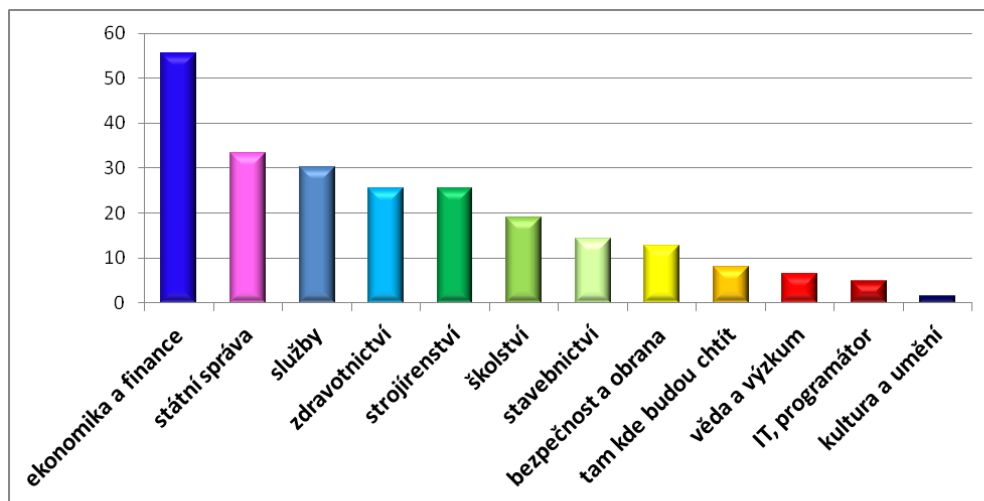
U této otázky měli respondenti možnost seřadit jednotlivé faktory podle důležitosti. Nejmenší vliv přisuzují respondenti referencím od předchozího zaměstnavatele. Naopak vzdělání je přisuzován vliv největší. Velkou roli hrají podle dotázaných také zkušenosti a praxe uchazeče o zaměstnání. Výsledky této otázky také můžeme interpretovat jako přesvědčení dotázaných, že mohou svým chováním ovlivnit šanci na přijetí do zaměstnání.

Obrázek č. 16: Co má největší vliv na získání zaměstnání?

Otázka č. 16: V jaké oblasti by měly pracovat Vaše děti, s ohledem na dlouhodobé uplatnění? (vyberte 3 možnosti)

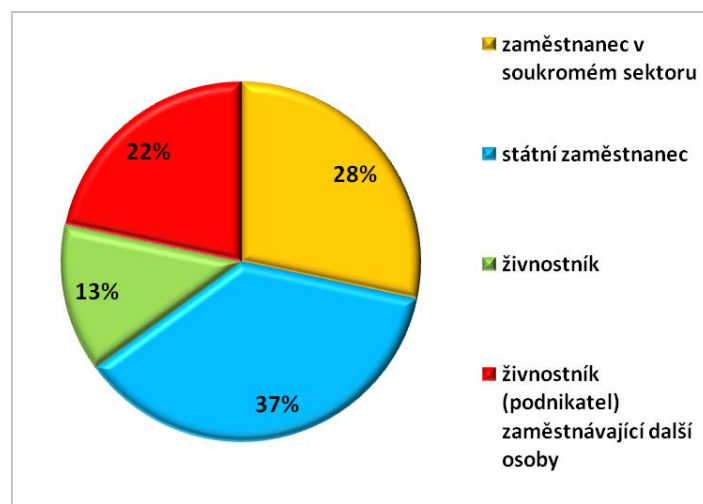
Respondenti měli u této otázky možnost doplnit svoji libovolnou odpověď. Této možnosti využilo 13% dotázaných, a jako odpověď uvedlo pracovník IT nebo programátor. Budoucnost svých dětí vidí respondenti především v oblasti ekonomiky (60%) a ve státní správě (36%). Naopak nejmenší uplatnění je očekáváno v oblasti kultury a umění (2%).

Obrázek č. 17: V jaké oblasti by měly pracovat Vaše děti?

Otázka č. 17: Jaký druh zaměstnání preferujete?

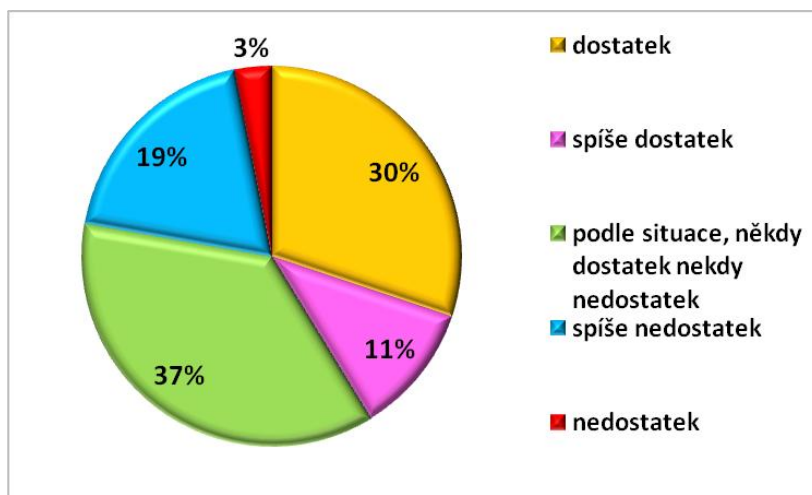
Rozložení odpovědí na tuto otázku je relativně vyrovnané. I přesto lze vyčíst preferenci být zaměstnán ve státní sféře. Naopak nejmenší oblibu má živnostenské podnikání. Jednoznačná je preference respondentů být zaměstnancem.

Obrázek č. 18: Jaký druh zaměstnání preferujete?

Otázka č. 18: Kolik volného času mám na své koníčky?

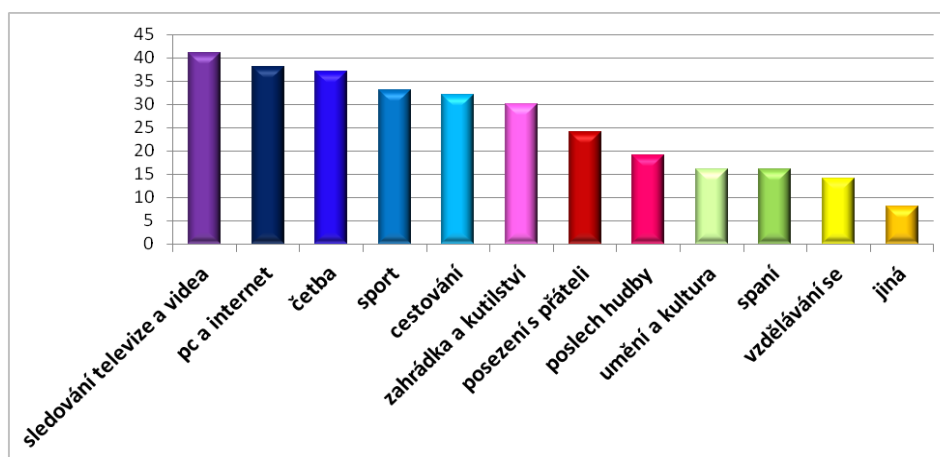
Dnešní uspěchaná doba prý neumožňuje lidem dostatečně relaxovat a pěstovat volnočasové aktivity. Odpovědi na tuto otázku tomu ale nenasvědčují. Celých 30% respondentů uvádí, že má na své koníčky dostatek a 11% spíše dostatek času. 37% dotázaných má někdy dostatek a někdy nedostatek. Nedostatek volného času uvádí jen 3% dotázaných.

Obrázek č. 19: Kolik volného času máte na své koníčky?

Otázka č. 19: Co patří mezi mé záliby, koníčky a trávení volného času?

Respondenti měli u této otázky možnost výběru z 11 možných odpovědí, případně mohli doplnit svoji vlastní. Doplnění vlastní odpovědi využilo 8% respondentů. Mezi doplněnými koníčky figurovala např. kynologie, motosport nebo děti.

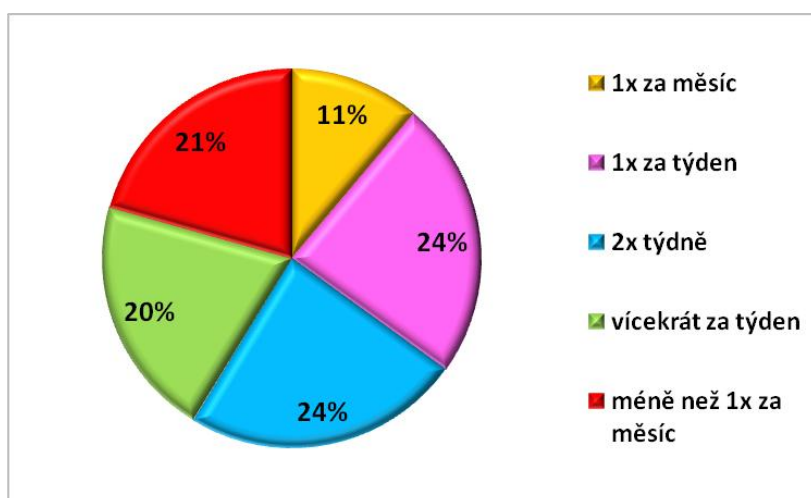

Obrázek č. 20: Co patří mezi mé záliby, koníčky a trávení volného času?

Počet odpovědí se vyznačoval velkou vyrovnaností. Nejčastější odpovědí bylo sledování televize a videa (42%) a počítače a internet (38%). Nejméně odpovědí bylo zaznamenáno u umění a kultury (16%), spaní (15%) a vzdělávání se (14%). K zajímavým sociologickým informacím patří fakt, že sport a pohyb skončil až na 4. místě (33%). V celospolenském měřítku je vysledovatelný fenomén oblíbenosti pasivní zábavy. Tento trend se potom přenáší z rodičů na děti. Důsledek tohoto jevu vede k postupnému nárůstu obezity mezi dětmi, sportovní nešikovnosti, kdy děti neumějí hodit či kopnout míč, ale především klesající odolnosti dětí a to jak fyzické tak i psychické. Tomuto trendu bohužel nelze zabránit ani zvyšováním počtu hodin tělesné výchovy ve školách.

Otázka č. 20: Jak často se věnujete sportu (aktivnímu pohybu)?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že pravidelnému sportu se věnuje 68% dotázaných. Zatímco 32% dotázaných se aktivnímu pohybu takřka nevěnuje. Pokud můžeme pohyb méně než 1x za měsíc nazvat nesportováním, potom se tato odpověď týká 21% respondentů. Naopak více jak 2x týdně sportuje 20% dotázaných.

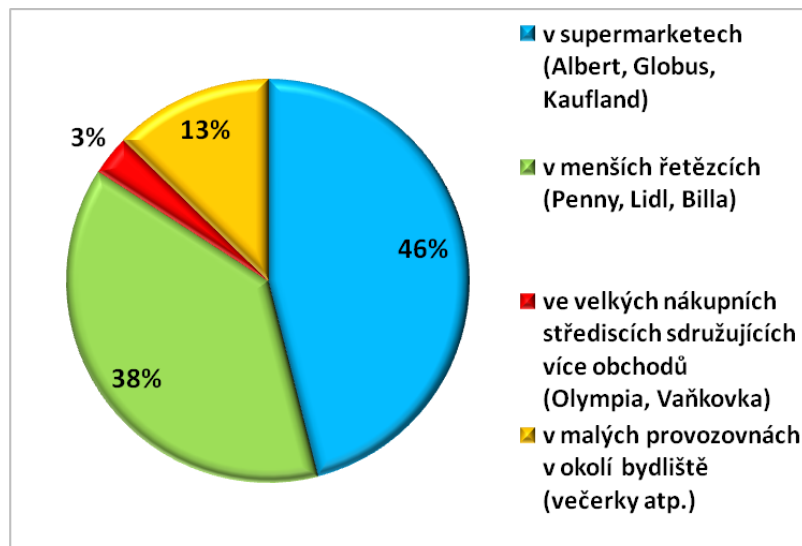

Obrázek č. 21: Jak často se věnuji sportu (aktivnímu pohybu)?

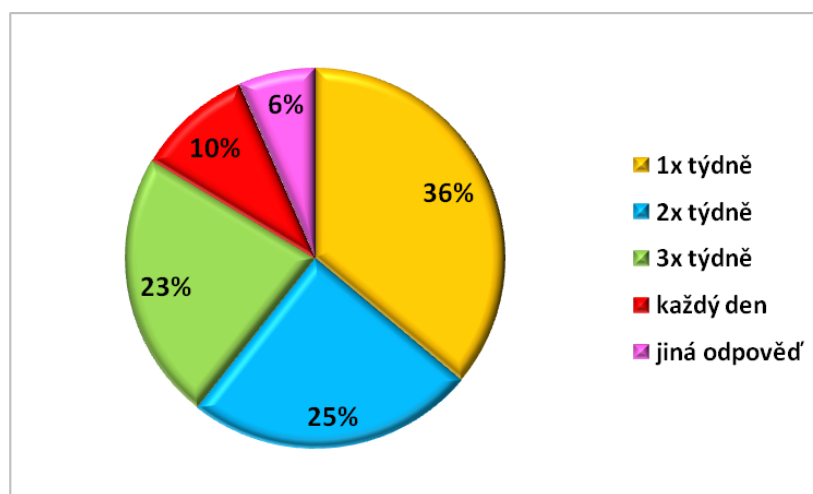
V porovnání s předcházející otázkou č. 19 ovšem docházíme k rozporu mezi odpověďmi. V této otázce sport jako způsob trávení volného času uvádí 33% dotázaných. Při dotazu na četnost pohybu však respondenti uvádějí aktivní pohybové aktivity 1x a vícekrát za týden v takřka 68% případů. Zdá se proto, že někteří respondenti se snažili při odpovědích vypadat lépe a četnost pohybu nadsadili.

Otázka č. 21: Kde běžně nakupujete potraviny?

Odpovědi respondentů jasně potvrzují velkou oblibu supermarketů, kde nakupuje 46% dotázaných. Podobně velké oblíbenosti se těší také řetězce menších obchodů, jako např. Billa, Penny či Lidl. Těmto prodejnám dává přednost 38% dotázaných. Nejméně lákají k nákupu potravin velká nákupní centra sdružující více obchodů. Tuto odpověď zvolila jen 3% respondentů.

Obrázek č. 22: Kde běžně nakupujete potraviny?

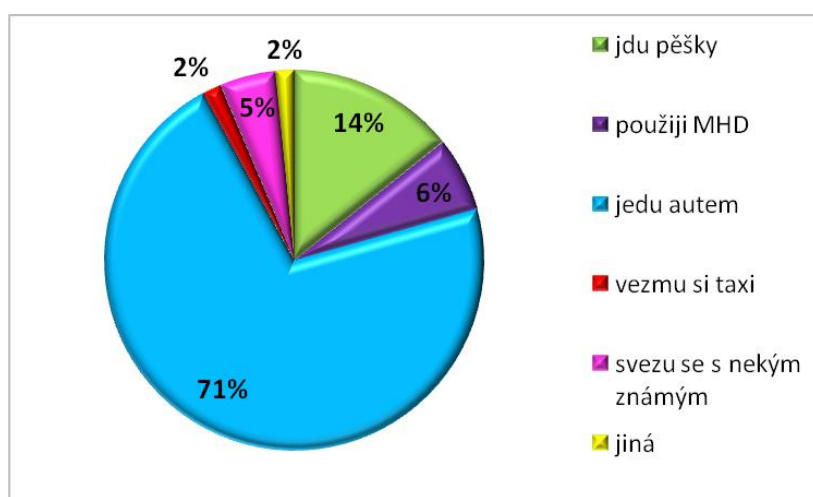
Otázka č. 22: Jak často provádíte nákup potravin?

Obrázek č. 23: Jak často provádíte nákup potravin?

Tato otázka nabízela dotázaným nejen možnost si vybrat si z nabízených odpovědí, ale mohli doplnit svoji vlastní odpověď. Těto možnosti využilo 6% dotázaných, kteří uvedli, že nakupují podle potřeby. Největší počet respondentů (36%) nakupuje 1x týdně. Potvrdila se tak rostoucí obliba velkých týdenních nákupů, na které vyrazí zpravidla oba manželé či partneři. Naopak každý den nakupuje pouze 10% dotázaných. Odpovědi na tuto otázku tak jen potvrzují dlouhodobý trend v prodlužování intervalů mezi jednotlivými nákupy. Velkou měrou k tomu přispívá neustálý vývoj balících technologií, ale především raketový nárůst používání konzervačních látek, umělých barviv a syntetických potravinových přísad, které uměle prodlužují trvanlivost potravin. Mnozí z respondentů ještě pamatují dobu, kdy absence ledniček v domácnostech a absence konzervačních látek v potravinách, znamenala nakupovat základní potraviny každý den.

Otázka č. 23: Jak se nejčastěji dopravujete na nákup?

Tato otázka měla jasného vítěze. 71% dotázaných jezdí na nákup autem. Respondenti využili možnost doplnění vlastní odpovědi a 2% dotázaných tak uvedla, že jezdí nakupovat na kole. Trend nakupování pomocí automobilu posiluje v naší zemi teprve poslední 3 dekády. V 80. letech 20. století lidé chodili na nákup převážně pěšky. V té době na území našeho státu prakticky neexistovala velká nákupní centra a hypermarkety a naopak takřka na každém kroku byly malé samoobsluhy nebo pultové prodejny s potravinami. Používat auto na nákup potravin tak bylo považováno za luxus.

Obrázek č. 24: Způsob dopravy na nákup

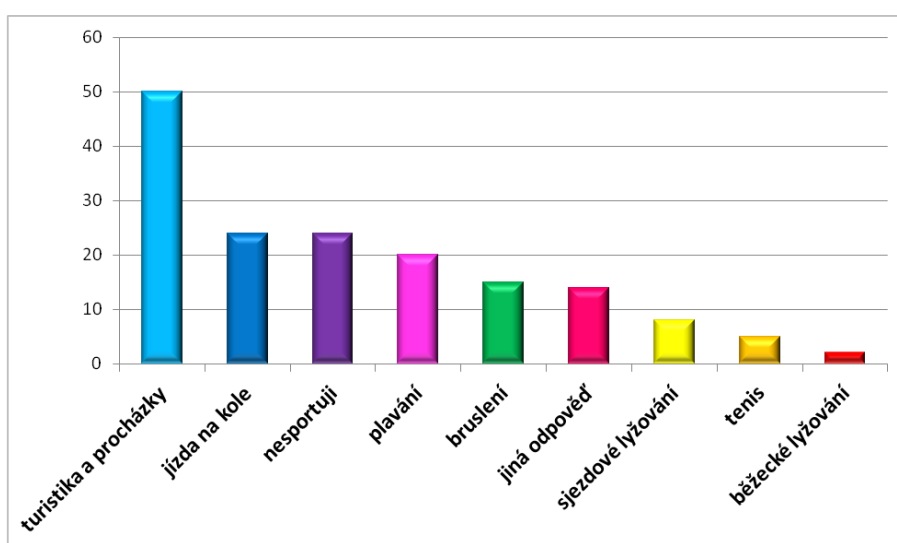
Na tomto místě stojí za připomenutí, že používání automobilu se podepsalo na změně životního stylu v mnoha oblastech. Před 30 až 40 lety takřka žádní rodiče nevozili své děti

do školy autem. Děti buď chodily pěšky, nebo využívaly MHD. Oproti tomu je dnes situace zcela jiná. Před osmou hodinou ranní stačí chvíli postát před běžnou základní školou a sledovat dění kolem sebe. Rodiče vozí své děti do školy v takové míře, že kolem školy je prakticky nemožné zastavit. Přijíždějící auta dokonce blokují dopravu a způsobují dopravní chaos.

Odvoz dětí do škol se stal takovým fenoménem, že v mnoha případech sociálně rozděluje spolužáky. Dětská upřímnost, místy až drsnost, **ostrakizuje spolužáky**, kteří do školy jezdí „**mastnou tyčí**“ (hanlivé označení MHD) a jsou nazýváni „**sockami**“ (sociálně slabými).

Otázka č. 24: Jakému druhu sportu se aktivně věnujete?

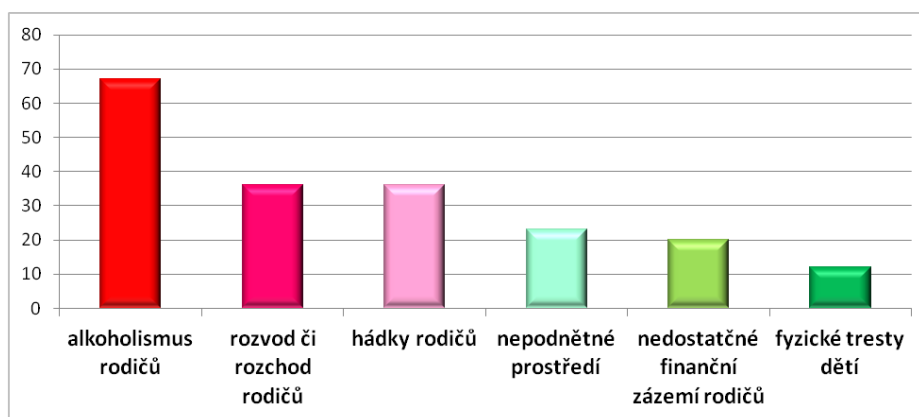
Jednoznačně nejčastějším druhem pohybu mezi respondenty je turistika a procházky (50%). Poté následuje velký propad v oblíbenosti sportování. Na druhém místě se objevuje jízda na kole, kterou uvedlo 24% dotázaných. Velká skupina respondentů (24%) uvedla, že se nevěnuje žádnému sportu. Skupina těchto respondentů je natolik velká, že by další výzkum této skupiny mohl přinést zajímavé výsledky v oblasti životního stylu. Skupina 14% respondentů využila možnost doplnit sport, kterému se věnují, a který nebyl uveden v nabízených odpovědích. Každá odpověď v této skupině byla jiná a doplněné sporty se neopakovaly. Mezi odpověďmi byl zaznamenán fotbal, fitness, box, běhání, jízda na koni, aerobik, kynologie, stolní tenis, ale také domácí cvičení.

Obrázek č. 25: Jakému druhu sportu se aktivně věnujete?

Otázka č. 25: Jaký faktor má největší negativní dopad na děti v rodinách?

Respondenti měli za úkol vybrat dva nejdůležitější faktory. Tato otázka byla inspirována Mlčákem, který ve své knize uvádí typologii dysfunkčních rodin. Mlčák jako nejčastější typ dysfunkční rodiny uvádí přetíženou, autoritářskou, odkládající, rozvodovou, disociovanou, neintegrovanou, represivní a impulsivní.¹¹⁷ Jaký názor na tuto problematiku mají samotní rodiče? Do portfolia odpovědí tak byly vybrány nejčastější negativní projevy uvnitř současných rodin. Respondenti považují za nejzhoršující dopad na děti v rodinách alkoholismus rodičů (67%). Zajímavý je názor dotázaných, že stejný negativní dopad na dítě má rozvod, ale i hádky rodičů. Obě odpovědi získaly shodně 36%. Nejmenší dopad mají, podle dotázaných, fyzické tresty dětí.

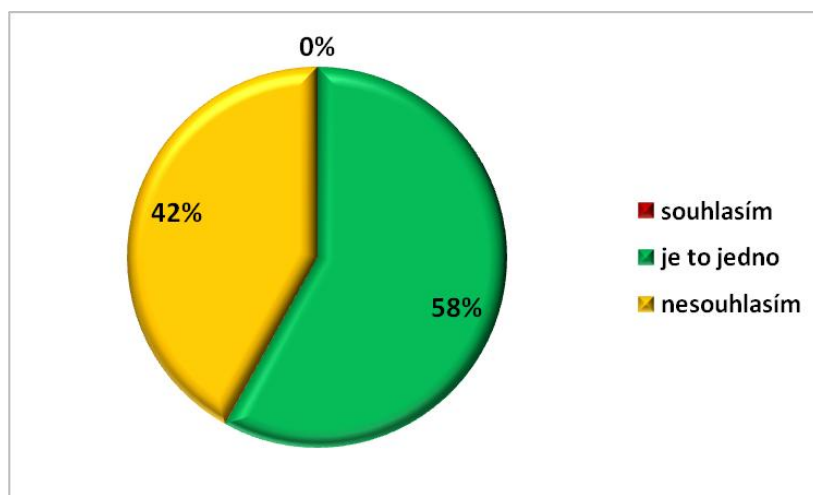

Obrázek č. 26: Jaký faktor má největší negativní dopad na děti v rodinách?

Otázka č. 26: Jaký je Váš názor na skutečnost, že se čím dál větší počet dětí rodí v nesezdaných partnerských vztazích?

Česká společnost se potýká s novým fenoménem. V roce 2012 se podle ČSÚ narodilo 43,4 % dětí mimo manželství. Mezi prvorozenými je tento podíl dokonce 54,5 % dětí. Navíc každým rokem se tyto hodnoty zvyšují. V roce 2012 tento nárůst činil 1,6 procentního bodu. Postoj současné české společnosti podle odpovědí na tuto otázku je jednoznačný. 58% respondentů se domnívá, že je jedno, zda se děti rodí v manželství, či mimo. 42% dotázaných potom s tímto trendem nesouhlasí. Zdůraznění si zaslouží fakt, že se nenašel jediný respondent, který by s tímto trendem souhlasil. Je potom s podivem, jak velký počet dětí se mimo manželství rodí. Důvody toho jevu by proto mohly být námětem pro další zkoumání.

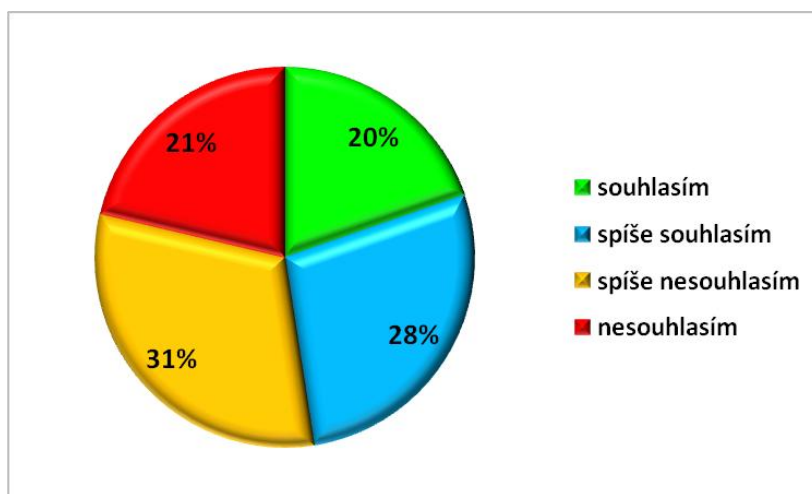
¹¹⁷ MLČÁK, Z. *Dysfunkční rodina: teoretické a diagnostické aspekty*. Ostrava: Atelier Milata, 1996, s. 13

Obrázek č. 27: Jaký je Váš názor na skutečnost, že se velký počet dětí rodí mimo manželství?

Otázka č. 27: Jaký je Váš názor na adopci dětí osobami stejného pohlaví?

Jak jsou české rodiny tolerantní vůči osobám stejného pohlaví a jejich adoptivním dětem? Nesouhlasí či spíše nesouhlasí 52% respondentů. Souhlas či spíše souhlas vyslovilo 48% dotázaných. I když je počet odpovědí na tuto otázku vzácně vyrovnaný, přece jen na tuto problematiku mírně převládá negativní náhled.

Obrázek č. 28: Tolerance společnosti s adopcí dětí osobami stejného pohlaví.

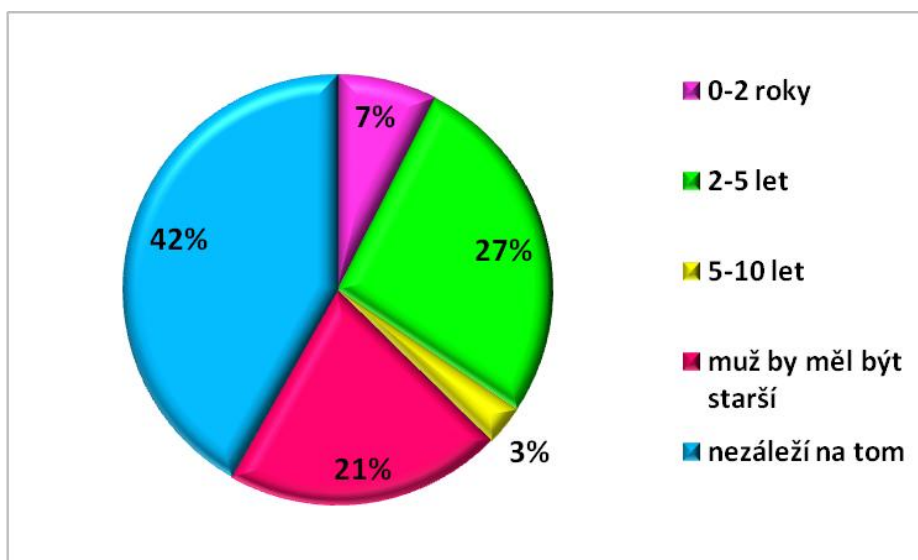
I když z právního hlediska je pohled na adopci jasně definován, je možno se na celou problematiku dívat i z jiného úhlu. Je správné umožnit adopci osobám stejného pohlaví, které sice jsou zcela zdravé a jinak k adopci způsobilé, ale kterým příroda ze své podstaty

neumožňuje se mezi sebou rozmnožovat? Neodporuje naše konání přírodním zákonitostem?

Otázka č. 28: Jaký by měl být věkový rozdíl mezi životními partnery?

Naše babičky měly na tuto otázku jasnou odpověď. Muž měl být starší a rozumnější. Za ideální věkový rozdíl naše babičky označovaly 5 let. Tento názor ovšem vycházel ze situace, kdy společenská norma uznávala zahájení sexuálního života až po svatbě a 90% žen se vdávalo mezi 18 a 20 rokem života. Muži právě v tomto věku nejčastěji odcházeli na vojnu a po vojně teprve společensky dozrávali. Výběr staršího partnera měl tedy kořeny ve snaze žen, mít po svém boku spolehlivého, soběstačného partnera. Tento trend ale již dávno neplatí. Průměrný věk žen vstupujících v současnosti do manželství je podle ČSÚ 29,4 let.

Výše uvedená fakta se projevila i ve výsledcích výzkumu. 42% respondentů se domnívá, že v dnešní době na věku partnerů nezáleží. 27% se potom domnívá, že věkový rozdíl by měl činit 2 až 5 let. Zajímavé je, že není řečeno, zda je to rozdíl absolutní, či zda má být partner starší. 3% respondentů uvádí, že rozdíl by měl činit 5 až 10 let.

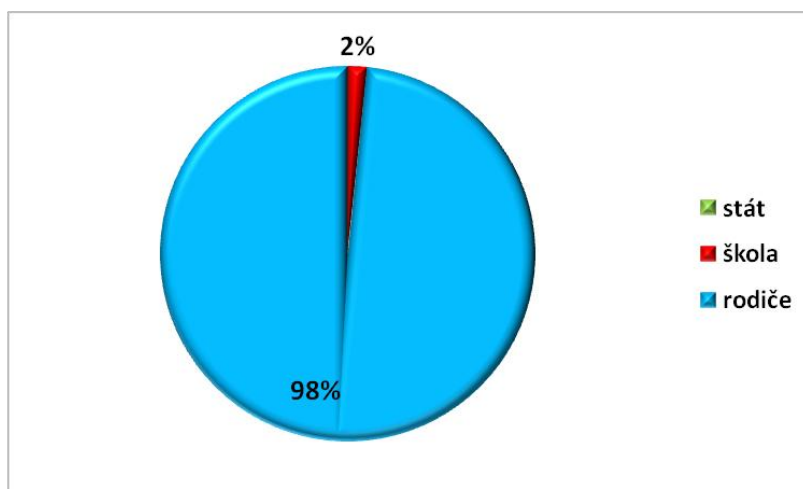

Obrázek č. 29: Jaký by měl být věkový rozdíl mezi životními partnery?

Otázka č. 29: Kdo by měl především nést odpovědnost za výchovu dětí?

Vyhodnocení této otázky mělo zcela jednoznačný výsledek. 98% respondentů vyslovilo názor, že za výchovu jsou odpovědní rodiče. Tento názor koreluje s teorií, že děti

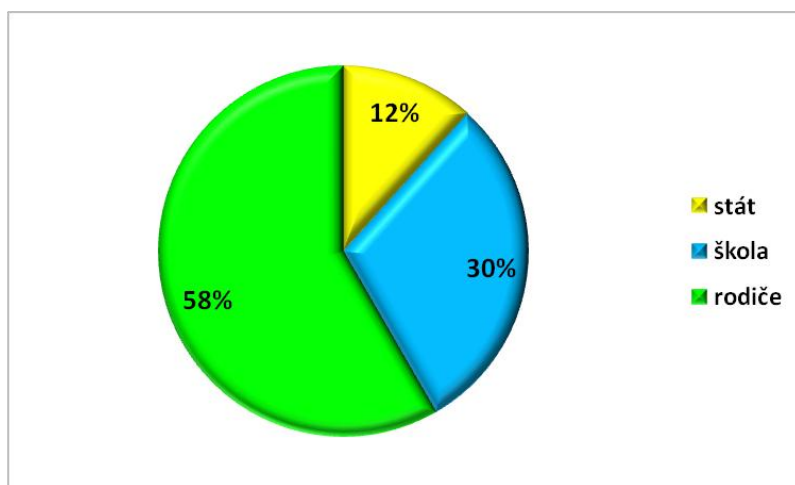
se prakticky vychovávají pouze do 5 až 6 let věku a poté již dochází pouze k jejich socializaci. Ta naopak probíhá zkoru výhradně ve školách

Obrázek č. 30: Kdo by měl především nést odpovědnost za výchovu dětí?

Otázka č. 30: Kdo by měl především nést odpovědnost za vzdělání dětí?

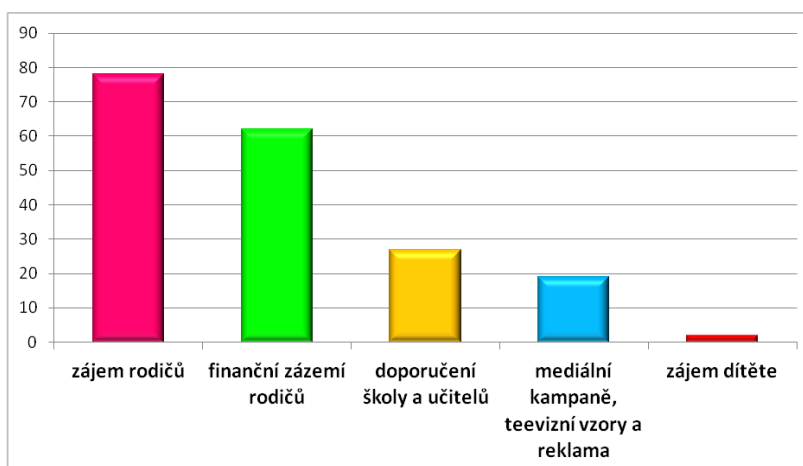
I u této otázky se ve velké míře projevil názor respondentů, že odpovědnost za vzdělání dětí nesou především rodiče. Třetina respondentů (30%) ovšem tuto odpovědnost již vidí především na škole a 12% dotázaných se domnívá, že tato odpovědnost by měla ležet na státu. Názor výzkumníka na tuto problematiku předpokládá rozdělení této otázky do dvou rovin. Zatímco kvalitu vzdělání a optimální způsob vzdělávání by měl garantovat stát a provádět škola, výchovu ke vzdělání a dohled nad vzdělávacím procesem dětí by měla provádět rodina. Jedině synergie všech tří subjektů může zajistit optimální využití potenciálu dětí a výchovu nastupujících generací.

Obrázek č. 31: Kdo by měl především nést odpovědnost za vzdělání dětí?

Otázka č. 31: Které faktory se nejvíc podílejí na způsobu trávení volného času dětí?

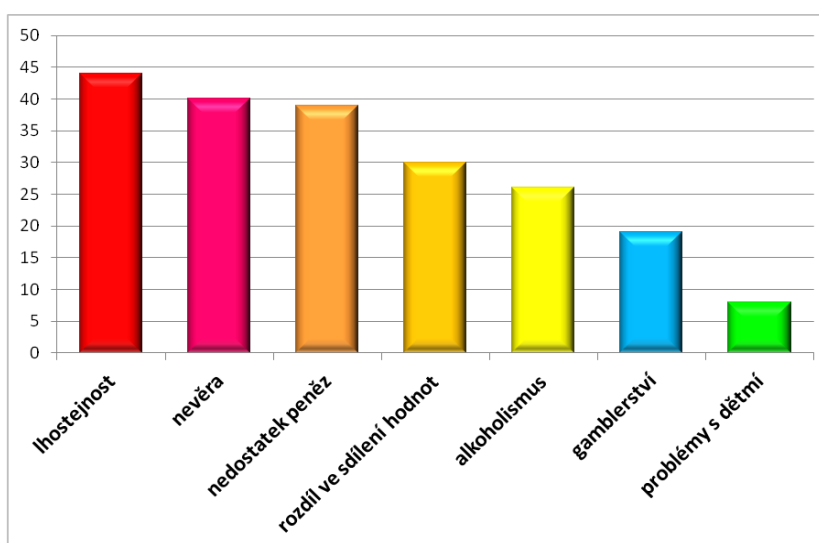
Jako nejzajímavější odpovědi na tuto otázku se jeví odpověď 1% respondentů, kteří uvedli, že rozhodující je zájem dítěte. V tomto světle již nepřekvapí 78% respondentů, kteří se domnívají, že rozhodující je zájem rodičů. Podobně velký vliv je přisuzován finančnímu zázemí rodičů, které uvedlo 62% dotázaných.

Obrázek č. 32: Které faktory se nejvíc podílejí na způsobu trávení volného času dětí?

Otázka č. 32: Jaké jsou nejčastější problémy současných partnerských vztahů?

Respondentům byly nabídnuto 7 možných odpovědí, ale také měli možnost doplnit libovolnou další odpověď. Vhodnost navržených odpovědí potvrdil fakt, že žádný z respondentů tuto možnost nevyužil.

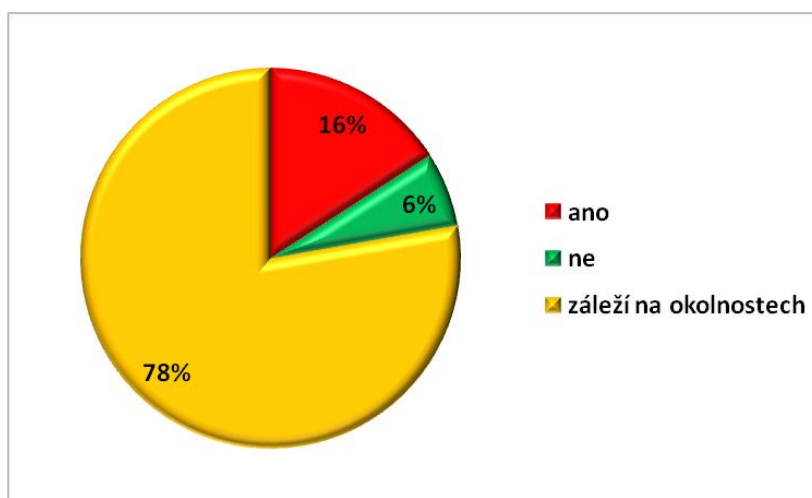

Obrázek č. 33: Jaké jsou nejčastější problémy současných partnerských vztahů?

Jako nejčastější problém současných partnerských vztahů potom respondenti uvedli lhostejnost (45%), nevěru (40%) a nedostatek peněz (39%). Nejméně odpovědí bylo zaznamenáno u problému gamblerství (19%) a problémů s dětmi (8%). Velmi častou odpovědí, kterou uvedlo 30% dotázaných, byl rozdíl ve sdílení hodnot.

Otázka č. 33: Je nevěra důvodem k rozvodu?

Nevěra jako jeden ze základních důvodů k rozvodu vyplývá z dat ČSÚ. Podle těchto údajů je nevěra dokonce nejčastější z konkrétních důvodů, které manželé uvádějí. Z tohoto důvodu byla respondentům předložena otázka, zde je tento důvod opravdu zásadní. Z výsledků výzkumu plyne, že nevěru jako důvod k rozvodu uvádí pouze 16% dotázaných. 78% respondentů se domnívá, že nevěru je nutno posuzovat v kontextu okolností, a proto ji není možné jednoznačně určit jako důvod k rozvodu. V podstatě tento výsledek povrzuje nárůst tolerance společnosti k mimomanželskému intimnímu životu. Je to důsledek nejen sexuální revoluce posledních let, ale také rozkladu tradiční křesťanské morálky.

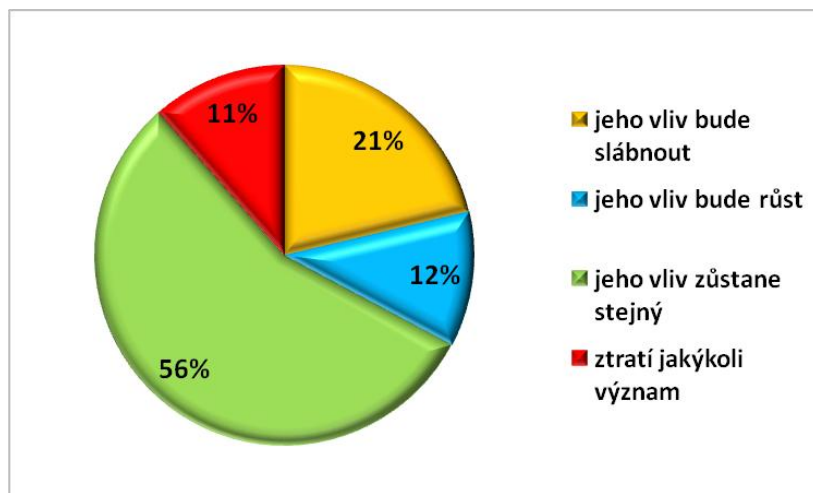

Obrázek č. 34: Je nevěra důvodem k rozvodu?

Otázka č. 34: Jaký bude význam institutu manželství v budoucnosti?

Tuto otázku si sociologové pokládají již několik desetiletí. Dosud se zdálo, že význam instituce manželství stále klesá. Svědčí o tom nejen rostoucí rozvodovost, ale také klesající sňatečnost. Tento fakt koresponduje i s neustále rostoucím počtem dětí, které se rodí neoddaným ženám. Jak již bylo uvedeno, celkový počet těchto dětí se blíží 50%. Nejčastější odpovědí respondentů je názor, že význam manželství zůstane v budoucnu stejný jako dnes. Tuto odpověď uvedlo 56% dotázaných. Přesvědčení

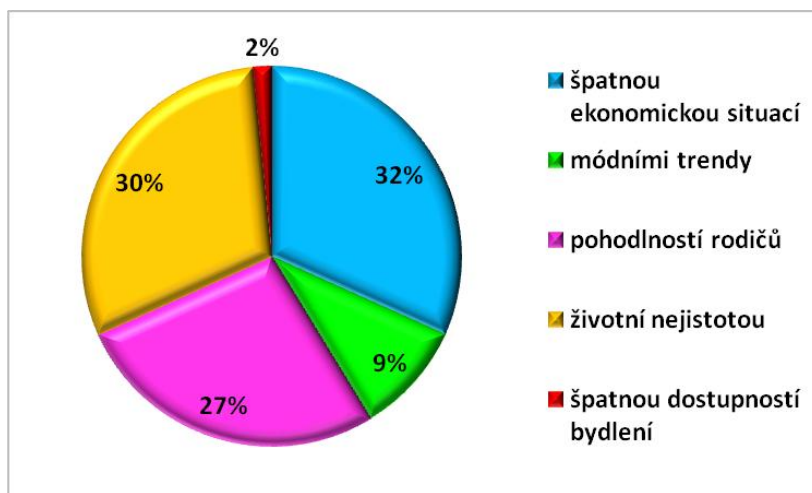
o postupném poklesu významu manželství projevilo 21% dotázaných. 11% respondentů se domnívá, že instituce manželství v budoucnu ztratí jakýkoli význam. Oproti tomu 12% respondentů předpokládá, že význam manželství bude naopak posilovat a růst vlivem okolní nejistoty, která povede k semknutí rodiny.

Obrázek č. 35: Jaký bude význam institutu manželství v budoucnosti?

Otázka č. 35: Čím je způsobena snižující se porodnost?

Neustálé snižování porodnosti je v ČR neoddiskutovatelný fakt, který je pouze dočasně ovlivněn nástupem porodnosti silných ročníků 1973 -1976. V roce 1999 a 2000 byla zaznamenána dokonce nejnižší porodnost od roku 1918, kdy vznikly samostatné české země.

Obrázek č. 36: Čím je způsobena snižující se porodnost?

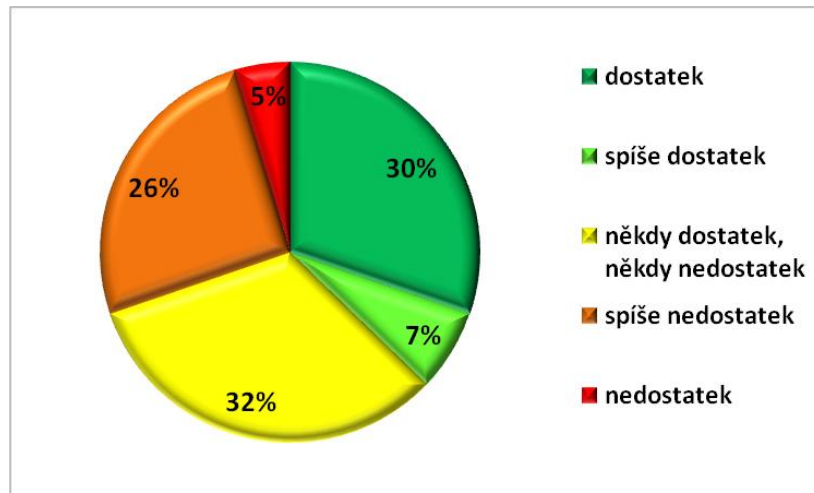
Tento trend musí mít zcela jistě své hluboké kořeny buď v ekonomické oblasti nebo ve změně hodnotové orientace a životního stylu českých občanů. 32% respondentů vidí důvod nízké porodnosti ve špatné ekonomické situaci a 30% toto zdůvodňuje velkou životní nejistotou. 27% respondentů potom zastává názor, že nízká porodnost je způsobena pohodlností rodičů, což je podle Mühlpachra důsledek atomizace a přexponovaného individualismu.¹¹⁸ Skutečné důvody asi budou někde uprostřed. Na tomto jevu se zřejmě podílí kombinace všech uvedených faktorů, jejichž společné působení tento jev dále prohlubují.

¹¹⁸ MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD, 2008, s. 12

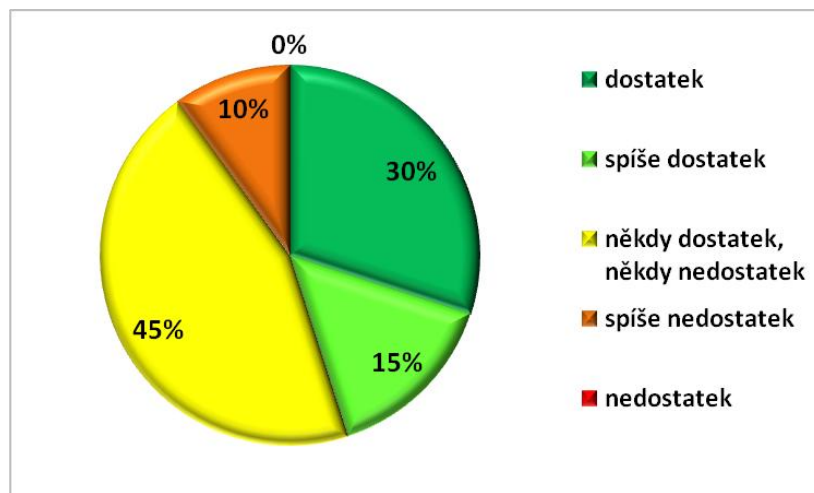
5.3 Vyhodnocení dotazníkového výzkumu

Hypotéza č.1: „Ženy mají méně volného času pro své koníčky a záliby než muži.“

Pro vyhodnocení této hypotézy byla použita otázka č. 2 (Jste žena nebo muž?) a otázka č. 18 (Kolik volného času máte na své koníčky?).

Obrázek č. 37: Ženy a volný čas.

Obrázek č. 38: Muži a volný čas.

Srovnáním odpovědí dotázaných žen a mužů na tuto otázku jsme obdrželi tyto výsledky:

Dostatek, či spíše dostatek volného času uvádí: 37% žen a 45% mužů.

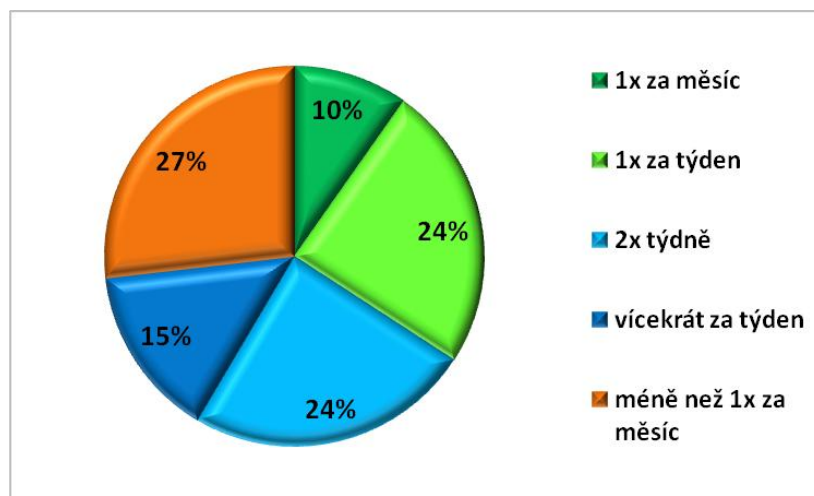
Nedostatek, či spíše nedostatek volného času uvádí: 31% žen a 10% mužů.

Z vyhodnocených výsledků vyplývá, že **hypotéza č.1 byla verifikována**. Dá se tedy tvrdit, že ženy mají větší subjektivní pocit nedostatku volného času. Vhodným doplněním této

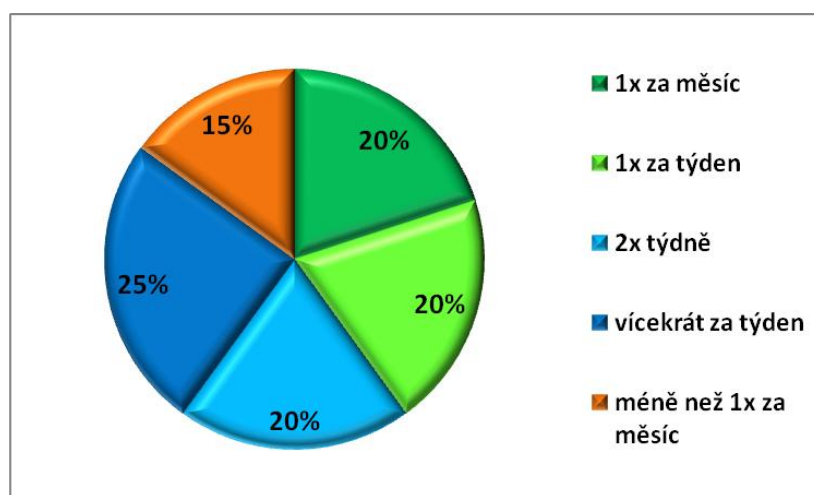
otázky by mohl být samostatný výzkum činností, které muži a ženy vykonávají v rámci fungování domácnosti a rodiny. **Zajímavostí** této hypotézy byl fakt, že žádný muž nemá pocit absolutního nedostatku volného času.

Hypotéza č. 2: „Muži sportují častěji než ženy.“

K vyhodnocení hypotézy č.2 byly použity otázky č. 2 a č. 20. Při vyhodnocování jsme použili předpoklad, že pokud respondent sportuje méně jak 1x za měsíc, nejedná se o pravidelný aktivní sport. Tato skupina respondentů proto byla vedena jako nesportující. Ostatní skupiny byly zahrnuty pod sportující respondenty.

Obrázek č. 39: Jak často sportují ženy?

Obrázek č. 40: Jak často sportují muži?

Srovnáním odpovědí dotázaných žen a mužů na otázku č.20 jsme obdrželi tyto výsledky:

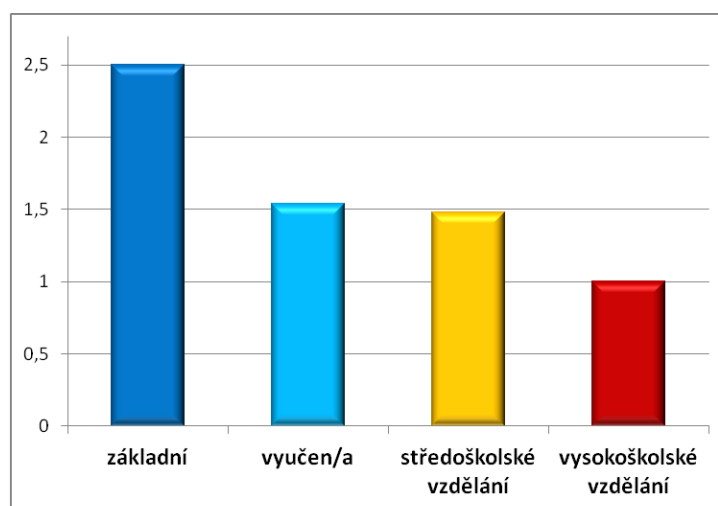
Nesportuje: 27% žen a 15% mužů.

Sportuje: 73% žen a 85% mužů.

Porovnáním výsledků obou skupin jsme dospěli k výsledku, že **hypotéza č. 2 byla verifikována**. Tento výsledek nemusí nutně souviset s „láskou ke sportu“, ale do jisté míry může souviset i množstvím volného času, které respondenti mají.

Hypotéza č. 3: „Lidé s vyšším vzděláním mají menší počet dětí.“

Abychom mohli verifikovat či falsifikovat hypotézu č. 3, bylo potřeba zjistit počet dětí v jednotlivých podskupinách respondentů a vzhledem k rozdílnému počtu dotázaných v podskupinách, je zprůměrovat. K získání relevantních dat byly použity otázky č. 3 a č. 10.

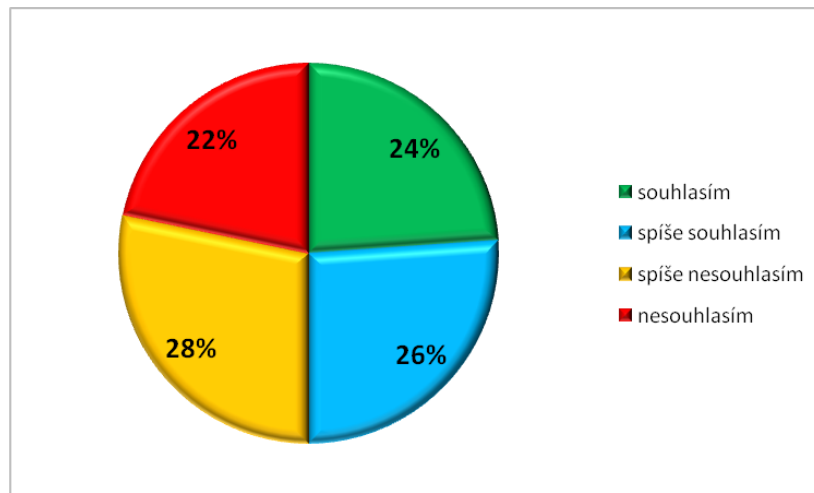

Obrázek č. 41: Průměrný počet dětí podle vzdělání rodičů.

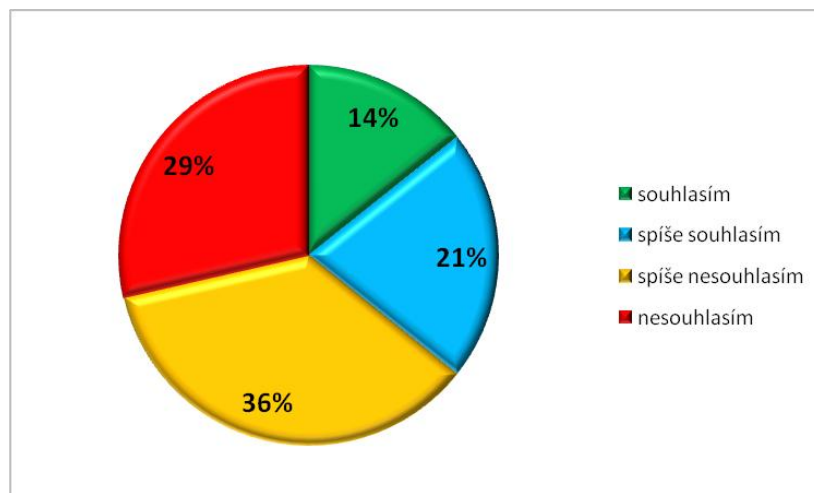
Vysokoškolsky vzdělaný respondent má v průměru 1 dítě, středoškolák 1,48 dítěte, vyučený respondent 1,53 dítěte a respondent se základním vzděláním má průměrně 2,5 dítěte. Vzhledem k těmto výsledkům můžeme konstatovat, že **hypotéza č. 3 byla verifikována**. Otázkou zůstává, **proč tomu tak je**. Jsou lidé s vyšším vzděláním více vytížení, nebo jen více přemýšlejí? Výsledek potvrzení této hypotézy by mohl být východiskem pro další kvantitativní výzkum, který by pomohl objasnit důvody tohoto jevu.

Hypotéza č. 4: „Lidé žijící ve velkých městských aglomeracích, jsou tolerantnější k adopci dětí osobami stejného pohlaví.“

Pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy jsme použili otázky č. 6 a č. 27. Do velkých aglomerací byly započítány skupiny respondentů žijících ve městech a velkoměstech. Opačnou skupinu tvoří respondenti z vesnic a samot.

Obrázek č. 42: Tolerance společnosti s adopcí dětí osobami stejného pohlaví, velké aglomerace.

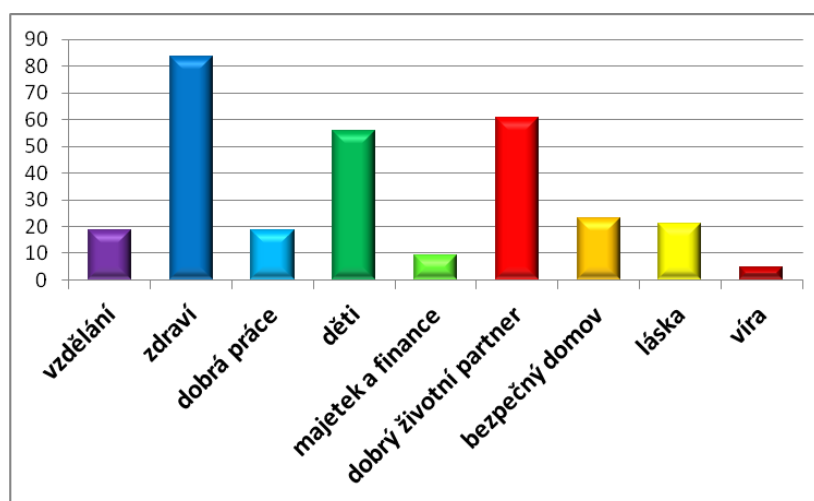
Obrázek č. 43: Tolerance společnosti s adopcí dětí osobami stejného pohlaví, vesnice, samoty.

Porovnáním hodnot obou skupin jsme dostali následující výsledky. S adopcí dětí osobami stejného pohlaví **souhlasí** nebo **spíše souhlasí 50%** osob žijící ve **velkých aglomeracích** a **35%** osob žijících **na vesnici, nebo samotě**. S adopcí dětí osobami stejného pohlaví **nesouhlasí** nebo **spíše nesouhlasí 50%** osob žijící ve **velkých**

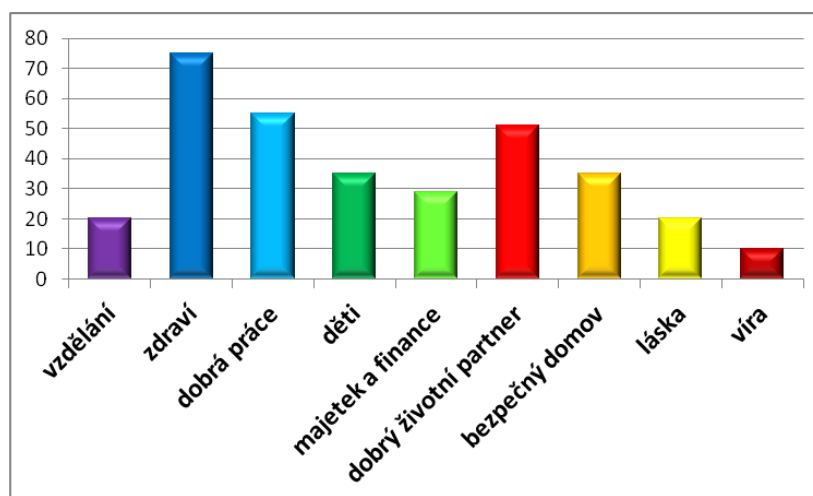
aglomeracích a 65% osob žijících na vesnici, nebo samotě. Hypotéza č. 4 tedy byla verifikována.

Hypotéza č. 5: „Muži v životě přikládají dětem menší hodnotu než ženy.“

K potvrzení či vyvrácení této hypotézy jsme použili otázky č. 2 a č. 8. Při posuzování **nejdůležitějších životních hodnot** uvedlo dítě **53% žen** a pouze **35% mužů**. **Hypotéza č. 5 tak byla verifikována**. Další podstatné rozdíly ve vnímání hodnot mezi ženami a muži jsou patrné u práce, majetku a bezpečného domova. Za zmínku stojí fakt, že muži přikládají bezpečnému domovu větší hodnotu než ženy. Tento fakt může být zapříčiněn

Obrázek č. 44: Ženy – nejdůležitější životní hodnoty

Obrázek č. 45: Muži – nejdůležitější životní hodnoty.

tím, že zatímco žena domov vytváří, muž ho konzumuje. Tuto domněnku by ale bylo potřeba ověřit dalším výzkumem.

Dílčí závěr. Provedený výzkum odpověděl na řadu položených otázek. Podařilo se oslovit relativně velký okruh respondentů s nadprůměrnou návratností dotazníků. Podle způsobu vyplněných dotazníků můžeme usuzovat, že téma otázek i výběr odpovědí byl vhodně zvolen. Vzhledem ke způsobu výběru výzkumného vzorku se nepovedlo oslovit statisticky vyváženou skupinu respondentů, který by reflektoval skutečné rozložení ve společnosti. Tento fakt se dotýkal například počtu žen a mužů, protože zkoumaný vzorek respondentů tvořili z 1/3 muži a ze 2/3 ženy. Podobný stav je možné zaznamenat i u vzdělání, či místa bydliště. I přes to ale výzkum může být pro obor sociální pedagogiky přínosem. Zvláště odpovědi respondentů z oblasti posouzení životních hodnot a demografických aspektů.

Mnoho odpovědí také vyvolalo další otázky. Jaká je příčina tohoto stavu? Co vede respondenty k této odpovědi / jednání? Presentovaný kvantitativní výzkum by se proto mohl stát základem pro další, nejlépe kvalitativní výzkum, dále prohlubující získané poznatky. Problematika změny životních hodnot a postojů, měnících v konečném důsledku životní styl rodin, změna výchovných stylů a následný zánik desetiletí existujících pevných záchytných bodů, mění celou společnost od samého základu. Pokud sociální pedagogika chce pomoci při řešení současných palčivých společenských problémů, měla by hledat příčiny tohoto stavu včetně jejich mechanismů a snažit se vyvodit postupy či návody, které budou uplatnitelné v praxi.

ZÁVĚR:

Jak již bylo vícekrát zmíněno, hodnotová orientace rodiny není jen o finančních hodnotách, ale především o postojích, názorech a ustálených vzorcích chování, které si v sobě jedinec nese od raného dětství a později je různě modifikované uplatňuje i v dospělosti. Hodnocení a hodnoty mají velmi silný vliv na motivy chování a tím se stávají hybnou silou směřování jedince a jeho společenské existence. Lidé ovšem nežijí ve vzduchoprázdnu. Naopak interakce s okolním prostředím a socializace má pro vývoj jedince daleko větší význam než genotyp jedince. Hodnocení je také jedním z hlavních faktorů při výběru životního partnera. V partnerství dochází k vzájemnému ovlivňování obou jedinců, proměně či posunu hodnotového žebříčku, ale především k tvorbě nového životního stylu obou partnerů.

Termín „životní styl“ patří dnes k velmi moderním a často používaným. Nejčastěji se používá v kontextu se zdravým či nezdravým životním stylem. Návody na zdravé vaření a především kuchařky jsou dlouhodobě nejprodávanějšími knihami v ČR. Odborná veřejnost ale pod pojmem životní styl rozumí daleko širší problematiku, právě spojenou s hodnotami a hodnocením. Životní styl rodiny je potom možné vysledovat v celé řadě oblastí lidského chování a postojů. Právě proto je tato práce určena pro **odbornou veřejnost**. Dá se ale předpokládat, že mnoho zajímavých poznatků by si po přečtení této práce odnesla o **veřejnost laická**. A právě seznámení co nejširšího okruhu čtenářů s touto problematikou by mělo být úkolem nejen této práce, ale sociální pedagogiky obecně. Protože jen informovaný a poučený jedinec má velký **potenciál pro další osobní a společenský růst**.

Při psaní této práce se ukázalo, že daná problematika je mnohem širší, a její výrazně interdisciplinární charakter vyžadoval seznámení se s velkým množstvím literatury a jiných zdrojů. Díky velkému přesahu tohoto tématu a rozsahu této práce, jej není možno popsat detailně v celé jeho hloubce. Práce se proto věnovala především základním otázkám z oblasti hodnotové orientace a životního stylu. Stěžejními jsou pro toto téma především oblasti sociální pedagogiky, psychologie a sociologie. Úkolem sociální pedagogiky je podle Krause a Poláčkové¹¹⁹ utváření zdravého životního stylu a výchova k volnému času. Proto je toto téma pro sociální pedagogiku aktuální, o to více v dnešní době, kdy stres,

¹¹⁹ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 5-75

nedostatek pohybu a civilizační choroby ničí nejen fyzické zdraví jednotlivců, ale především zdravý vývoj dětí, žijících v problémových a dysfunkčních rodinách.

V této práci se podle mého názoru podařilo shrnout teoretická východiska hodnotové orientace rodiny. Zdokumentovat příčiny jejího současného stavu a na historických paralelách vysvětlit její vývoj. Podrobně je také popsán princip vzniku životního stylu českých rodin, jejich typologie a determinanty. Zvláštní pozornost byla věnována negativním životním stylům aplikovaným v dysfunkčních rodinách a z toho plynoucímu uplatňování nevhodných výchovných stylů. Samotný výzkum, popsáný v této práci, měl zajímavé praktické výsledky. Těch se podařilo dosáhnout díky velké návratnosti dotazníků a relativně velkému počtu respondentů.

Význam této práce spatřuji především ve spojení teoretických východisek formulovaných v odborné literatuře s praktickým přístupem a pohledem člověka, který vidí svět především v perspektivě dennodenních problémů, se kterými se musí každá rodina potýkat. Protože především běžný život a jeho zlepšování by mělo být praktickým cílem nejen sociální pedagogiky, ale veškerého lidského konání. Zdá se, že tato práce by se mohla stát zajímavým příspěvkem ke splnění tohoto úkolu. A to i přesto, že rozsah diplomové práce neumožnil rozvinout všechny teze a myšlenky. **Zajímavým výsledkem** je potvrzení trendu menšího počtu dětí, v rodinách s vyšším vzděláním rodičů. Zvláštní pozornost si zaslouží i fakt, že vzhledem k výchově dětí **považují rodiče alkoholismus za mnohem závažnější než rozvod**. Tento fakt pouze dokresluje společenský názor, že rozvod je běžnou součástí našeho života.

Závažnost praktických dopadů problematiky tohoto tématu, by si zasloužila rozšířit další výzkum do oblastí, popsáných v praktické části této práce. Týká se to především zjišťování příčin chování a evoluci názorů respondentů. Na takovém detailním výzkumu a přesně specifikovaných příčinách chování rodin, by mohla být definována jasná praktická doporučení nejen pro odborníky, ale také pro odbornou veřejnost.

Stabilita dnešního světa je založena na politice, ekonomice, surovinových zdrojích, masové výrobě a masové spotřebě. Stabilita je to vratká a k narušení rovnovážného stavu stačí jen málo. Někdy jen negativní zpráva z druhé strany zeměkoule může vést k hlubokému ekonomickému propadu na opačném konci země. Lidstvo se jen zřídka zamýšlí nad udržitelností takového stavu a nad riziky, která z toho plynou. Proto je důležité snažit se udržet stabilitu rodin, jako základní elementární jednotky lidského společenství.

Právě stabilní rodina může být v budoucnu jediným pevným bodem našich životů a může nám pomoci překonat nepříznivý společenský vývoj.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- 1) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- 2) Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- 3) Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství
- 4) BRETON, G. *Milostné příběhy Napoleona Bonaparta*. Praha: Naše vojsko, 2013, 327 s. ISBN 978-80-206-1381-3
- 5) COSTECALDE, C. *Rodinná bible*. Praha: Nakladatelství Slovart, 1998, 384 s. ISBN 80-7209-240-5
- 6) ČÁP, J. *Psychologie mnohostranného člověka*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990
- 7) ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled sociální psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000, 185 s. ISBN 80-244-0150-9
- 8) DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot: problémy lidské existence, poznání a hodnocení*. Praha: PdF UK, 1998, ISBN 80-86039-79-X
- 9) DUNOVSKÝ, J. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: SEVT, 1986, 81 s.
- 10) ENGELS, F. *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu: v souvislosti s výzkumem Lewise H. Morgana*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1967, 166 s.
- 11) FRIEL, J., Le ROCH, L. *Sedm největších rodičovských omylů*. Praha: Portál, 2014, 184 s. ISBN 978-80-262-0596-8
- 12) GALÁN, J. *La Vida Amarosa en Roma*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy, 1996, 120 s. ISBN 80-249-0410-1
- 13) GOETZ, H. *Život ve středověku*. Praha: H+H, 2005. 160 s. ISBN 80-7319-025-7
- 14) GOODE, W. *The Family*. New Jersey: Prentice –Hall inc., 1964. 120 s.
- 15) HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X
- 16) HAVLÍK, R., PROKOP, J., HALÁSZOVÁ, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 1996, 109 s. ISBN 80-86039-10-2
- 17) HEMINGWAY, J. *Hemingwayové: skrytá tvář jedné rodiny*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2014, 227 s. ISBN 978-80-7432-425-3

- 18) HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny : (anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998, 79 s. ISBN 80-7040-315-2
- 19) HINTNAUS, L. *Sociální faktory ovlivňující prospěch žáků v Jihočeském kraji*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1968, s. 60
- 20) HOLMES, T., RAHE, R. *Social Readjustment Rating Scale*. Journal of Psychosomatic Research, 1967, 213s.
- 21) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2, 199 s.
- 22) MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicem, 1974. 198 s. ISBN 08-079-74
- 23) MAŘÍKOVÁ, H., ČERMÁKOVÁ, M. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 170 s. ISBN 80-85850-93-1
- 24) MELUZÍN, M. *Přehled všeobecných dějin v období prvobytně pospolné společnosti*. Brno: VPŠ 1956. 312 s.
- 25) MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- 26) MLČÁK, Z. *Dysfunkční rodina*. Ostrava: Atelier Milata, 1996. 24 s.
- 27) MOŽNÝ, I. *Kapitoly ze sociologie rodiny*. Brno: Univerzita J.E.Purkyně, 1987. 145 s.
- 28) MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. 324 s. ISBN 978-80-86429-87-8
- 29) MOŽNÝ, I. *Rodina mýty a skutečnost*. Brno: Blok, 1990. 184 s. ISBN 47-004-90
- 30) MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 250 s. ISBN 80-86429-05-9
- 31) MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD, 2008, 194 s. ISBN 978-80-7392-069-2
- 32) NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1970, 394 s.
- 33) PAVLÍČKOVÁ, H. *Sociální psychologie*. Dot. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 1995, 56 s. ISBN 80-7157-063-x

- 34) PETRÁŇOVÁ, L. *Průvodce všedním životem ve středověku*. Praha: Albra, 2005. 84 s. ISBN 80-7361-003-5
- 35) PLZÁK, Miroslav. *Klíč k výběru partnera pro manželství*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, 265 s.
- 36) STERNBERG, R. *Triangulating love*. In R. J. Sternberg, & M. L. Barnes (Eds.), (1988). *The psychology of love*. New Haven: Yale university press. 234 s.
- 37) STRMISKA, M. *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005, 727 s. ISBN 80-7367-038-0
- 38) SVOBODA, P. *Metodologie kvantitativního speciálněpedagogického výzkumu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, 123 s. ISBN 978-80-244-3067-6
- 39) VAGABOV, M. *Islam i sem'ja*. Moskva: Nauka, 1980, 172 s
- 40) VELEHRADSKÝ, A. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1978, 182 s.

Internetové zdroje

- 41) Český statistický úřad. *Obyvatelstvo podle vzdělání* [online]. edit. 2014 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/souhrnna_data_oceske_republice>
- 42) Český statistický úřad. *Pohyb obyvatelstva* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby031413.doc>>
- 43) Český statistický úřad: *Porodnost* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW:<[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A002ECDC9/\\$File/400712a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/6A002ECDC9/$File/400712a4.pdf)>
- 44) Český statistický úřad: *Rozvodovost* [online]. edit. 2011 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW:<[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/F7003184C8/\\$File/400711a3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/F7003184C8/$File/400711a3.pdf)>
- 45) Český statistický úřad: *Sňatečnost* [online]. edit. 2013 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>>
- 46) Český statistický úřad. *Ženy a muži v datech* [online]. edit. 2012 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1417-11-n_2011>

- 47) Mediamania. *Denní sledovanost* [online]. edit. 2014 [cit. 2014-03-26]. Dostupný na WWW: <http://mediamania.tyden.cz/rubriky/statistiky/denni-sledovanost-21-3-2014_301852.html>
- 48) Ons Gov UK. *Rozvody v Anglii* [online]. edit. 2012 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/vsob1/divorces-in-england-and-wales/2011/sty-what-percentage-of-marriages-end-in-divorce.html>
- 49) PLATY.CZ. *Rozdíl mezi platy mužů a žen* [online]. 2014 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.platy.cz/analyzy/rozdily-mezi-platy-muzu-a-zen-jsou-nejvyssi-kolem-ctyriceti-let/50126#.UzBML6wo_IV>
- 50) ŠPAČEK, O. *Typologie životního stylu* [online]. 2007 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW:< <http://sss.soc.cas.cz/2007/WP09-Spacek.pdf>>
- 51) VERNER, J. *Holky neblbněte!* [online]. 2011 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://jiriverner.blog.idnes.cz/c/211418/Holky-neblbnete.html>>
- 52) VERNER, J. *Jak svět přichází o krásné a hodné ženy?* [online]. 2010 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://jiriverner.blog.idnes.cz/c/148615/Jak-svet-prichazi-o-krasne-a-hodne-zeny.html>>
- 53) VONDROVÁ, A. *Nejčastější důvody rozpadu manželství* [online]. 2010 [cit. 2014-03-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/190239-nejcastejsi-duvody-rozpadu-manzelstvi.html>>

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ:

1) Obrázek č. 1: Porodnost v českých zemích v letech 1930 – 2011	str. 5
2) Obrázek č. 2: Věková struktura respondentů	str. 52
3) Obrázek č. 3: Jste muž nebo žena?	str. 52
4) Obrázek č. 4: Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?	str. 53
5) Obrázek č. 5: Jaké rodinné příslušníky máte?	str. 53
6) Obrázek č. 6: Kolik osob s Vámi žije ve společné domácnosti?	str. 54
7) Obrázek č. 7: Kde nyní žijete?	str. 55
8) Obrázek č. 8: Kde byste chteli žít?	str. 55
9) Obrázek č. 9: Co považujete v životě za nejdůležitější hodnotu?	str. 56
10) Obrázek č. 10: Kolik dětí jste plánovali / plánujete?	str. 57
11) Obrázek č. 11: Kolik dětí máte?	str. 57
12) Obrázek č. 12: Jakého vzdělání by měly dosáhnout Vaše děti?	str. 58
13) Obrázek č. 13: Co dělá lidi v životě šťastné?	str. 59
14) Obrázek č. 14: Kdo patří pod pojem rodina?	str. 59
15) Obrázek č. 15: Vliv vzdělání na získání zaměstnání?	str. 60
16) Obrázek č. 16: Co má největší vliv na získání zaměstnání?	str. 60
17) Obrázek č. 17: V jaké oblasti by měly pracovat Vaše děti?	str. 61
18) Obrázek č. 18: Jaký druh zaměstnání preferujete?	str. 61
19) Obrázek č. 19: Kolik volného času máte na své koníčky?	str. 62
20) Obrázek č. 20: Co patří mezi mé záliby, koníčky a trávení volného času?	str. 62
21) Obrázek č. 21: Jak často se věnuji sportu (aktivnímu pohybu)?	str. 63
22) Obrázek č. 22: Kde běžně nakupujete potraviny?	str. 64
23) Obrázek č. 23: Jak často provádíte nákup potravin?	str. 64
24) Obrázek č. 24: Způsob dopravy na nákup.	str. 65
25) Obrázek č. 25: Jakému druhu sportu se aktivně věnujete?	str. 66
26) Obrázek č. 26: Jaký faktor má největší negativní dopad na děti v rodinách?	str. 67
.....	str. 67
27) Obrázek č. 27: Jaký je Váš názor na skutečnost, že se velký počet dětí rodí mimo manželství?	str. 68
.....	str. 68
28) Obrázek č. 28: Tolerance společnosti s adopcí dětí osobami stejného pohlaví.	str. 68
.....	str. 68
29) Obrázek č. 29: Jaký by měl být věkový rozdíl mezi životními partnery?	str. 69

30) Obrázek č. 30: Kdo by měl především nést odpovědnost za výchovu dětí? str. 70	
31) Obrázek č. 31: Kdo by měl především nést odpovědnost za vzdělání dětí? str. 70	
32) Obrázek č. 32: Které faktory se nejvíc podílejí na způsobu trávení volného času dětí?	str. 71
33) Obrázek č. 33: Jaké jsou nejčastější problémy současných partnerských vztahů?	str. 71
34) Obrázek č. 34: Je nevěra důvodem k rozvodu?	str. 72
35) Obrázek č. 35: Jaký bude význam institutu manželství v budoucnosti?	str. 73
36) Obrázek č. 36: Čím je způsobena snižující se porodnost?	str. 73
37) Obrázek č. 37: Ženy a volný čas.	str. 75
38) Obrázek č. 38: Muži a volný čas.	str. 75
39) Obrázek č. 39: Jak často sportují ženy?	str. 76
40) Obrázek č. 40: Jak často sportují muži?	str. 76
41) Obrázek č. 41: Průměrný počet dětí podle vzdělání rodičů.	str. 77
42) Obrázek č. 42: Tolerance společnosti s adopcí dětí osobami stejného pohlaví, velké aglomerace.	str. 78
43) Obrázek č. 43: Tolerance společnosti s adopcí dětí osobami stejného pohlaví, vesnice, samoty.	str. 78
44) Obrázek č. 44: Ženy – nejdůležitější životní hodnoty.	str. 79
45) Obrázek č. 44: Muži – nejdůležitější životní hodnoty.	str. 79

SEZNAM TABULEK:

1) Tabulka č. 1: Bodová hodnota stresorů	str. 44
--	---------

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha č. 1	Dotazník
--------------	----------

Příloha č. 1: Dotazník

Současná česká rodina

Současná česká rodina

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku.

Dotazník slouží ke získání statistických údajů pro magisterskou práci. Vyhodnocení dotazníku má za úkol přiblížit současné postoje a vnímání českých rodin a jejich problémů.

Při vyplňování dotazníku je možné zaškrtnout více možností. Pokud na některou z otázek nechcete odpovídat, nechte pole pro odpověď prázdné.

Dotazník je zcela anonymní a není výsledovatelná ani emailová adresa respondenta.

Kolik je Vám let?

- 18 - 35 let
- 35 - 55 let
- 55 - 72 let
- 72 let a více

Jste žena nebo muž?

- žena
- muž

Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání

- základní
- vyučen/a
- středoškolské
- vysokoškolské

Které rodinné příslušníky máte, popřípadě jste měli?

- sourozence
- manželku / manžela
- děti
- vnoučata

Kolik osob s Vámi žije v domácnosti?

- 1 - 4 osoby
- 5 - 7 osob
- 7 - 10 osob
- 11 osob a více

Kde nyní žijete?

- ve velkoměstě
- ve městě
- v maloměstě
- ve vesnici
- na samotě
- jinde

Kde byste chtěli žít?

- ve velkoměstě
- ve městě
- v maloměstě
- ve vesnici
- na samotě
- jinde

Co považujete v životě za nejdůležitější hodnotu? (vyberte 3 možnosti)

- vzdělání
- zdraví
- dobrou práci
- děti
- majetek a finance
- dobrého životního partnera
- bezpečný domov
- lásku
- víru
- jiná odpověď

Kolik dětí jste plánovali / plánujete?

- 1 - 2
- 2 - 4
- 5 a více
- žádné

Kolik dětí máte?

- 1
- 2
- 3
- více než 3
- žádné

Jaké vzdělání by měli dosáhnout Vaše děti?

- základní
- vyučen/a
- středoškolské
- vysokoškolské Bc.
- vysokoškolské Mgr, Ing, MuDr. atp.
- jiné

Co dělá lidi v životě šťastné? (vyberte 3 možnosti)

- životní partner
- děti
- majetek a peníze
- zdraví
- vzdělání
- dobrá práce
- sport a koníčky
- láska
- moc a společenské postavení
- bezpečný domov

Kdo podle Vás patří pod pojem "rodina"?

- rodiče a děti
- prarodiče, rodiče a děti
- prarodiče, rodiče, sourozenci rodičů a všechny děti
- všichni pokrevní příbuzní
- všichni příbuzní a nejbližší přátelé

Jaký vliv má, dle Vašeho názoru, vzdělání na získání zaměstnání?

- zcela zásadní
- důležitý
- je to výhoda
- nemá větší vliv
- je zcela nedůležité
- jiná odpověď

Co má největší vliv na získání zaměstnání? (pohybem řádků seřadte podle důležitosti)

vzdělání	
zkušenosti a praxe	
snaha a šikovnost	
inovativní myšlení	
umění sebeprezentace	
známosti	
reference od předchozího zaměstnavatele	

V jaké oblasti by podle Vás měli pracovat Vaše děti s ohledem na dlouhodobé uplatnění? (vyberte 3 možnosti)

- strojírenství
- stavebnictví
- služby
- zdravotnictví
- státní správa
- školství
- ekonomika a finance
- věda a výzkum
- kultura a umění
- bezpečnost, obrana a záchranné složky
- jiná odpověď

Jaký druh zaměstnání preferujete?

- zaměstnanec v soukromém sektoru
- státní zaměstnanec
- živnostník
- živnostník (podnikatel) zaměstnávající další osoby

Kolik volného času mám na své záliby a koníčky?

- dostatek
- spíše dostatek
- podle situace, někdy dostatek, někdy nedostatek
- spíše nedostatek
- nedostatek

Mezi mé záliby, koníčky a trávení volného času patří: (vyberte 3 možnosti)

- četba
- poslech hudby
- sledování televize a videa
- počítače a internet
- spaní
- sport
- zahrádka a kutilství
- umění a kultura
- vzdělávání se
- posezení s přáteli
- cestování
- nakupování
- jiná odpověď

Jakému sportu (jakémukoli aktivnímu pohybu) se věnuji :

- 1 x za měsíc
- 1x za týden
- 2x týdně
- vícekrát za týden
- méně než 1x za měsíc

Potraviny běžně nakupuji :

- v supermarketech (Albert, Globus, Kaufland atp.)
- v menších řetězcích (Penny, Lidl, Billa atp.)
- ve velkých nákupních střediscích sdružujících více obchodů (Olympia, Vaňkovka, atp.)
- v malých provozovnách v okolí bydliště (večerky atp.)

Nákup potravin provádím:

- 1x týdně
- 2x týdně
- 3x týdně
- každý den
- jiná odpověď

Při cestě na nákup používám nejčastěji:

- jdu pěšky
- použiji MHD
- jedu autem
- vezmu si taxi
- svezu se s někým známým
- jiná odpověď

Jakému druhu sportu se aktivně věnujete?

- tenis
- golf
- bruslení
- sjezdové lyžování
- běžecké lyžování
- plavání
- jízda na kole
- turistika a procházky
- nesportuji
- jiná odpověď

Jaký faktor má největší negativní dopad na děti v rodinách? (vyberte 2 nejdůležitější faktory)

- alkoholismus rodičů
- rozvod či rozchod rodičů
- nedostatečné finanční zázemí rodičů
- nepodnětné rodinné prostředí
- fyzické tresty dětí
- hádky rodičů

V posledních letech se čím dál větší počet dětí rodí v nesezdaných partnerských vztazích. Jaký je Váš názor na tuto skutečnost?

- souhlasím, je to správné
- myslím, že je to jedno
- nesouhlasím, není to dobře

Jaký je Váš názor na adopci dětí osobami stejného pohlaví?

- souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- nesouhlasím

Jaký by měl být ideální věkový rozdíl mezi životními partnery?

- 0-2 roky
- 2-5 let
- 5-10 let
- muž by měl být starší
- nezáleží na tom

Kdo by měl především nést odpovědnost za výchovu dětí?

- stát
 škola
 rodiče

Kdo by měl především nést odpovědnost za vzdělání dětí?

- stát
 škola
 rodiče

Které faktory se nejvíc podílejí na způsobu trávení volného času dětí? (vyberte 2 nejdůležitější faktory)

- zájem rodičů
 finanční zázemí rodičů
 mediální kampaně a televizní vzory a reklama
 doporučení školy a učitelů
 odpověď

Nejčastějšími problémy současných partnerských vztahů je: (vyberte 2 možnosti)

- alkoholismus
 gamblerství
 nevěra
 lhostejnost
 nedostatek peněz
 problémy při výchově dětí
 rozdíl ve sdílení hodnot
 jiná odpověď

Je nevěra důvodem k rozvodu?

- ano
- ne
- záleží na okolnostech

Jaký bude význam institutu manželství v budoucnosti?

- jeho vliv bude postupně slábnout
- jeho vliv bude postupně růst v závislosti na zhoršující se ekonomicko sociální situaci státu
- jeho vliv zůstane přibližně stejný jako dnes
- ztratí jakýkoli význam, v radikálně se měnící společnosti nebude mít dlouhodobý svazek význam
- jiná odpověď

Snížující se porodnost dětí je způsobena převážně

- špatnou ekonomickou situací
- módními trendy
- pohodlností rodičů upřednostňujícími své zájmy
- životní nejistotou
- špatnou dostupností bydlení